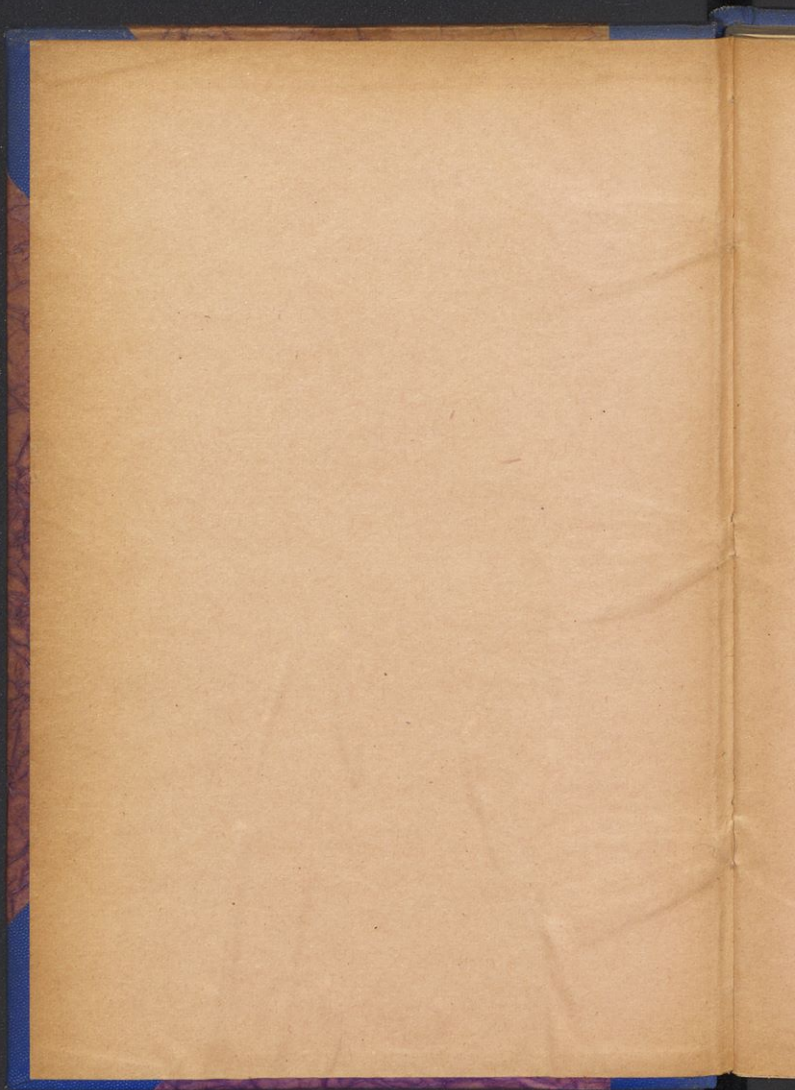

50008

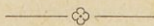

MLUVNICE SLOVINSKÉHO JAZYKA.

SEPSAL

JAN V. LEGO.

DRUHÉ, DOPLNĚNÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.
KNIHTISKARNA J. OTTO NAKLADATELSTVÍ.
1893.

~~47847~~
~~17847~~

50008

Veškerá práva vyhrazena.

26.6.30.

N. (Lever)

030051723

Fr. Moje knjižnice
D. Levec

Ú V O D.

Slovinci jmenují sami sebe Slovinci (za Murou v Uhrách Slověni), jazyk svůj pak slovanským čili slovénščinou. Jméno Slovinec zobecnělo u nás od r. 1848. Před tím nazývali jsme Slovince korutanskými Slovenci a jejich jazyk krajinským čili korutanskoslovanským.

Slovinského národa jest 1,340.000 duší v těchto zemích: v Krajině (33%), v jižním Štýrsku (34%), v Korutanech (9%), v Goricku (10%), v Terstsku (2%), v Istře (4%), v Benátecku (3%) a v Uhrách (5%). Mimo to bydlí v sousedním Charvátsku, totiž v župách křiževické, varaždínské a záhřebské asi 400.000 Slovinců, kteří sebe dle ostatních obyvatelů Charvátska jmenují „Hrvati“; jejich jazyk jest nyní srbsko-charvátštinou valně pomíšen.

Před věky sáhalo území národnosti slovinské z polovice nynějšího Tyrolska na východ hluboko do rovin uherských, pak od severních břehů moře Jaderského na sever až po Dunaj tak, že slovinský národ někdy naším bezprostředním sousedem byl, zaujímaje prostranstvo, na němž nyní více než 12 millionů lidí rozličné národnosti žije. Tisíciletým úsilím německého duchovenstva, podporovaného feudálními řády německými, vyhynul jazyk slovinský v oblasti primasů solnohradských skoro docela, ustoupiv tam jazyku německému tak, že jest nyní obmezen po kraje a země shora vytčené.

Asi z předcyrillských dob pocházejí staroslovinské „Frizinské zlomky“ (veřejná zpověď, homilie a zpovědní modlitba, nalezené r. 1807 ve Mnichově), nejstarší to písemná památka

slovanská. Po té následují dialekticky se různící rukopisy z XV. věku: Lublaňská zpověď veřejná, Celovecký rukopis a Črněvská kniha nadační.

Nynější spisovný jazyk slovinský vytvořil se z nářečí dolenského, jímž se mluví na *Dolensku* (č. v Dolní Krajině), t. j. v území jižně od Sávy ležícím, počínajíc od ústí Lublanice a sáhlajíc až po hranice krajinsko-charvátské. Z tohoto nářečí vzdělal se pak grammaticky tím, že se zaměnily některé tvary jeho za takové po Slovinsku rozptýlené, kterým dává přednost studium srovnávací mluvnice slovanské.

Literatura novoslovinská počíná r. 1550. *Trubarovým* katechismem, a její dějiny dělí se dále takto: Rokem 1584., kdy *Dalmatin* překlad sv. písma vydal. R. 1784., kdy *Japelj* a *Kumerdej* druhý překlad sv. písma vydali. Tito zvláště horlivě budili a šířili lásku ke slovinskému jazyku mezi svými duchovními bratry, což mělo účinek ten, že na začátku tohoto století (hlavně zas přičiněním mecenáše barona Zigm. *Zoise*) překvapující ruch na literárním poli nastal. — Poslední doba sáhá od založení hospodářsko-národního časopisu *Novic Bleiweisem*, t. j. od r. 1843. až po naše dny. Jan Bleiweis (naroz. 1808., zemř. 1881.) spojil v Novicích skoro všecky literární síly okolo sebe i působil jimi mocně ku probouzení a vzdělávání národa.

Z básníků slovinských jsou nejpřednější tito: Valentin *Vodnik* (1758—1819), Frant. *Prešeren* (1800—1849), Frant. *Levstik* (1831—1887), Josef *Stritar* (1836), Šimon *Gregorčič* (1844) a Ant. *Aškerc* (1856).

Hláskosloví.

Písmena.

Slovinská abeceda má 25 písmen, totiž *a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž*. — K těm přistupují ještě skupiny *lj* a *nj* za měkké hlásky *l* a *ň*. — Skupiny *lj*, *nj* a *šč* se nerozdělují.

Tato abeceda nazývá se na slovanském jihu *gájici* a to proto, že ji Gaj dle vzoru českého r. 1835. do charvátského pravopisu uvedl, odkudž pak ji Bleiweis r. 1844. Novicemi do slovinského pravopisu přenesl. Do konce r. 1843. psalo se slovinsky obecně dle pravopisu Bohoričova, totiž *bohoričiči*, jejíž písmena prostá a spřežky mají tento význam: *z* = *c*, *zh* = *č*, *f* = *s*, *fh* = *š*, *s* = *z*, *sh* = *ž*.

Samohlásky jsou krátké a dlouhé. Jejich krátkost a délka se neoznačuje a značky (ˇ ^), jež se nad jejich písmena někdy kladou, týkají se přízvuku.

Přízvuk.

Slovinský přízvuk bývá velmi často na kmeni slova, a je-li slovo mnohoslabičné, mívá jej pak nejčastěji předposlední slabika. Dle krátkosti nebo délky samohlásky jest i její přízvuk krátký nebo dlouhý. Krátký přízvuk bývá často v poslední slabice i překvapuje tu české ucho z počátku velmi. Dlouhý přízvuk může býti kdekoliv ve slově a poněvadž to jenom na jedné, t. dlouhé samohlásce, není ve slovinském slově druhé dlouhé (ovšem nepřízvučné) samohlásky. Bez přízvuku jest každá samohláska krátká.

Gravis (ˇ) udává krátký, akut (ˇ) nebo stříška (^) dlouhý přízvuk. Stříška staví se nad *e* a *o* (*ě*, *ô*) na ten roz-

díl, že se obě tyto samohlásky vyslovují nejen s dlouhým přízvukem, ale zároveň též široce; *ě* totiž jako dlouhé německé *ä*, — *ô* pak mezi *o* a *a*, nebo (ve Štýrsku) jako *ou*. — Avšak těchto tří znamének přízvuku, resp. i výslovnosti, užívá se jenom v čas potřeby pro určitost smyslu.

Slovinský přízvuk není po veškerém Slovinsku zcela stejný, poněvadž se samohlásky nevyslovují v témže slově co do délky a krátkosti všude stejně. Hlavně se liší přízvuk severovýchodních krajův od přízvuku západních tím, že na severovýchodě převládá krátký, na západě pak dlouhý přízvuk téže slabiky, anebo že bývá dlouhý přízvuk tam i zde na rozličné slabice. Poněvadž Slovinci označují přízvuk v písmě i tisku jen zřídka kdy, a to zase nejvíce na konci slova, čte každý dle přízvuku svého kraje. Avšak jako ve tvarosloví tak i co do přízvuku jest dolenština pro jednotu ne-li pravidlem, tedy aspoň východištěm. *)

Dlouhý přízvuk pravidelně mají tvořící přípony 1. substantiv: *áč*, *ák*, *áča*; *án*, *ánka*; *ín*, *inja*; *ár* (často však též *ar*); *ón*, *ún*, *úh*; *álec*, *élec*, *ilec*; *álka*, *élka*, *ílka*; *ávec*, *évec*, *ívec*; *ávka*, *évka*, *ívka*; *álo* (= adlo), *ílo* (= idlo); *éto*, *íto*; *ívo*; *áva*; *ôba*, *ôča*, *ôta*; *átelj*, *ítelj*; *išče*. — 2. adjektiv: *ák*, *áv*, *ív*, *ít*; *áven*, *éven*, *íven* (*iven*); — 3. slovesa III. tř.: *éti*, VI. tř.: *ováti* (*ovál*, *ován*).

Příklady: svět (*svět* i *svatý*), svět (*rađa*); délo (*dílo*), déte (*dítě*), détel (*datel*), dléto (*dláto*), dlèsk (*dlask*); — bòb (*bob*), bóben (*buben*); dôba (*doňa*); dób (*dub*); pot (*pot*), pót (*cesta*, srvn. *pout*); góvor (*řeč*, *horor*); góba (*houba*); gós (*husa*), gòst (*host*), góst (*hustý*); kós (*kos*), kós (*kus*), kôsa (*kosa*); gôra (*hora*), gorá (*hor*); ljudí (*lidí*, akkus.), ljudíj (*lidí*); učím se (přízvuk má *i* a nikoliv *u!*), úči (*uč*) se.

NB. Slova, jejichž přízvuk není v této mluvnici označen, čti s českým přízvukem.

*) Věda rozeznává ve hlubším rozboru slovinského přízvuku dvojí krátký a dvojí dlouhý přízvuk. Zvláště ve dlouhém přízvuku rozeznává, je-li důraz jeho na začátku samohlásky neboli na jejím konci. V literární praxi však se k těmto jemnostem přísně nehledí.

Zvláštní rozdíly ve hláskosloví a výslovnosti.

a) Samohlásky.

Slovinština nepřehlasuje tak často jako čeština: jagnje (*jehně*), jájce (*vejce*), júg (*jih*), jutro (*jitro*), ljúb (*milý, libý*), ljúd (*lid*), kljúč (*klíč*); část (*čest*), čakam (*čekám*); dúša (*duše*), ôvca (*ovce*), levíca (*levice*); daj (*dej*); najljúbši (*nejmilejší*); délajo (*dělají*), kupújejo (*kupují*).

Slovinština (jakož vůbec jihoslovanština) nemá písmene **y**. Její hláska **i** jest střední, ležíc mezi měkkým **i** a tvrdým **y**, jež se zvláště v ruštině rozeznávají přísně. Poněvadž tedy jihoslovanská hláska **i** není měkká, vyslovují se před tímto jejím písmenem **d, t, n** též tak a nikoli jako **ď, ť, ň**, — totiž **di, ti, ni** vždy jako naše nynější **dy, ty, ny**, — na př. **voditi** jako **vodyty**, **nit** (*niť*) jako **nyt**. A tak se píše též: **sin** (*syn*), **sir** (*sýr*), **bik** (*býk*), **kij** (*kyj*), **ríba** (*ryba*) atd.

Slovinské **i** zaměňuje se našimi: **ji, je, j** v násloví takto: **il** (*jíl*), **iva** (*jíva*), **irha** (*jircha*), **ikra** (*jikra*), **iskra** (*jiskra*), **izba** (*jizba, hůra*), **ináče** (*jináče*), **iti** (*jíti*); **igla** (*jehla*); **imé**, **iména** (*jméno, jména*); **idem** (*jdu*); — trvá pak, když v češtině odpadlo: **igra** (*hra*), **iméti**, **imám** (*míti, mám*).

Slovinština mívá někdy **a** místo našeho **e**, na př.: **lán** (*len*), **láž** (*lež*), **dán** (*den*), **máh** (*mech*), **pánj** (*peň*), **část** (*čest*), **tást** (*test*), **vás** (*ves*); **tanek** (*tenký*), **lahek** (*lehký*), **manj** (*méně*); — pak s dlouhým přízvukem ve příponách **án, ák**, kde zastupuje starou polohlásku: **dolžán** (*dlužen, povinen*), **bolán**, **bólen** (*nemocen*), **krepák**, **krépek** (*křepký, silný*), **kroták**, **krótek** (*krotký*). Dále:

e 1. místo našeho **í** nebo **ě**: **méra** (*míra*), **véra** (*víra*), **délo** (*dílo*), **béda** (*bída*), **bél** (*bílý*), **véter** (*vítr*); **déd** (*děd*), **déte** (*dítě*), **teló** (*tělo*), **mésto** (*místo i město*), **védro** (*vědro*) atd.; — 2. místo našeho **a** (= **e**): **jězik** (*jazyk*), **jědro** (*jádro*), **jétra** (*játra*), **govédo** (*hovado*), **pěta** (*pata*), **pétek** (*pátek*), **svét** (*svatý*) atd.; — 3. místo našeho **y** ve skloňkových příponách pravidelně: **rake** (*raky*), **ribe** (*ryby*). —

Pohyblivé **e** zní ve kmeni skoro jako polohláska, ve příponě *ek* jest polohláskou, ve příponě *ec* častěji němé nežli polohlasné, ve příponách pak: *en*, *er*, *ev*, *sen*, *sem*, *zen* jest němé: *vès* (*všečen*, *celý*), *pès* (*pes*), *dèska* (*prkno*, *deska*), *mègla* (*mlha*); *krépek* (*křepký*), *ózek* (*úzký*); — (němé:) *dóber* (*dobrý*), *trúden* (*unaven*), *bolézen* (*nemoc*) atd.

Zastupuje-li **é** naše **ě** nebo **z** **ě** poslé i tam, kde má starobulharština **ѣ**, zní pak jako i s následujícím krátkým **e**. Avšak tato výslovnost není všude stejná, ba často slýchá se hláska **ta** jen jako vysoké **é**, ležící mezi našim **é** a francouzským **é**.

○ 1. místo našeho **ů**: *Bóg* (*bůh*), *róža* (*ruže*), *konj* (*kůň*), *vol* (*vůl*), *kol* (*kůl*), *sol* (*sůl*), *pól* (*půl*), *mój*, *tvój*, *svój* (*můj*, *tvůj*, *svůj*) atd.; — 2. místo našeho **u** nebo **ou** (= **u**): *móz* (*muž*), *dób* (*dub*), *zób* (*zub*), *róka* (*ruka*), *osóda* (*osud*), *golób* (*holub*), *króg* (*kruh*), *lóg* (*luh*), *dóga* (*dužina*); *móka* (*mouka*), *móder* (*moudrý*), *sósed* (*soused*), *próga* (*prouha*), *blóditì* (*blouditi*), *kókolj* (*koukol*), *kópati* (*koupati*), *kót* (*kout*), *ózek* (*úzký*) atd.; — 3. v akkus. a instr. sing. fem. (= **u**): *ribó*, *sestro* (*rybu*, *sestru*, *rybou*, *sestrou*).

b) Souhlásky.

Slovinština má:

c místo našeho **k** v těchto: *cvét* (*květ*), *cvesti*, *cvetem* atd. (*kvěsti*, *kvetu* atd.), *cvíliti* (*kvíliti*).

č místo našeho **c**: *móc* (*moc*), *nóc* (*noc*), *péc* (*pec*), *máček* (*macek*), *máčeha* (čti: *máčecha*, *macecha*) atd.; — *těči* (*téci*), *sěči* (*síci*), *rěči* (*řici*), *strěči* (*střici*) atd.; — *pasóc* (*pasouc*), *delajóc* (*dělajíc*) atd.; — *králjevič* (*královic*); *Kováčevič* (*Kovářovic*, jm. os.) atd.

čr místo našeho **ř** nebo **stř** v těchto: *čréslo* (*tříslo*), *črěsnja* i *čěsnja* (*třešně*), *črevó* (*střevo*), *črévelj* (*střevíc*).

d slovinština vždy vypouští z přípon: *adlo*, *edlo*, *idlo* i jinak často před **l** a **n**, na př. *sálo* (*súdlo*), *rálo* (*rádlo*), *zrcálo* (*zrcadlo*); *sělo* (*ves*, *sídlo*); *šílo* (*šídlo*), *črnílo* (*černidlo*), *kadílo* (*kadidlo*), *motovílo* (*motovidlo*), *krílo* (*křídlo* i *šaty ženské*), *víle* (*vidle*); *jéla* (*jedle*); *grlo* (*hrdlo*) atd.; —

pal i pádel (*padl*), kral i krádel (*kradl*); molíti (*modliti*) atd.; — pôzno (*pozdě*), práznik (*svátek*) atd.

dj není skupinou snád za naše d', nobrž d měkne zde před j sice poněkud, avšak j slyší se o sobě zcela dobře.

f v cizích, na př. fant (*hoch*).

g místo našeho h: gláva, nôga, stégno, gôra, gáj, gôba (*houba*), glínja (*hlína*), glóg (*hloh*), gáber (*habr*), grah (*hrách*), gréh (*hřích*), króg (*kruh*) atd. —

Výminky: nohet (*nehet*), hruška (*hruška*).

h čte se vždy za ch: nohet, hruška, hvála (*chvála*), hlád (*chlad*), híša (*dům*), hléb (*bochník*), kruh, krúha (*chleb, chleba*), hud (*zlý*), hudič (*ďábel*), duh (*duch*), glúh (*hluchý*), muha (*moucha*), hoditi (*choditi*) atd. — Eufonické h vstupuje na místo k před k a g: mehek (*měkký*; e ve příponě *ek* jest polohláskové); h katéremu (*ke kterému*), h gospódu (*k pánu*).

j místo našeho z, kde pošlo z d (kterézto d vlastně zde ke svému změkčení v češtině z [= dz], ve slovinštině pak j [= dj] přibralo, potom však na obou stranách vypadší v češtině z, ve slovinštině j zůstavilo): mēja (*mez*), préja (*příze*), hója (*chůze*), saje (*saze*); — rôjen (*rozen*), sójen (*souzen*); zahájati (*zacházeti* t. někam); — mlajši (stč. *mlazší*, nyní *mladší*) atd.

j jest poznakem adjektiv měkkého zakončení (*ji, ja, je*), jež komparativu nemají, od substantiv odvozena jsou a látku nebo vztah znamenají. Čeština má zde í, skloňujíc dle „dnešní“, na př. bôžji, bôžja, bôžje (*boží*); račji, račja, račje (*račí*); ribji, ribja, ribje (*rybí*); ověji, ověja, ověje (*ovčí*); teléčji, teléčja, teléčje (*telecí*).

l vkládá se po retních b, p, m, v před j, s nímž pak v měkké lj splývá: gráblje (*hrábě*), konóplje (*konopí*), zêmjlja (*země*); — zgubljen (*ztracen*), utópljen (*utopen*), lómljen (*lomen*), lovljen (*loven*) atd. — Avšak podstatná středního rodu měkkého zakončení a významu hromadného nebo abstraktního nepřijímají po retních tohoto l, poněvadž jest koncovka zde zkrácena z ije na je: zdravje (*zdraví*).

lj jest vůbec tam, kde v češtině po *l* následuje úzká samohláska: ključ (*klíč*), králj (*král*; neboť: *krále*), polje (*pole*), listje (*lístí*), veselje (*veselí, radost*) atd.

ol zastupuje naše samohláskové *l* a sourodé s ním *le* a *lu*: volk (*vlk*), pólh (*plch*), pólž (*plž*), póln (*plný*) atd.; — bólha (*blecha*), pólt (*pleť*); žólt (*žlutý*), žólč (*žluč*), sólnce (*slunce*), tólst (*tlustý*), dólğ (*dľuh i dlouhý*), pólk (*pluk*) atd.

l vyslovuje obecná mluva ve velmi častých případech jako kra-foučké *u* a to: 1. po *o*, je-li *ol* zde na místě našeho samohláskového *l* a sourodých s ním *le* a *lu*: volk = vouk, bólha = boucha, dólğ = dóg; — 2. na konci slova: sol = sou (*sůl*), bil = biu (*byl*), dobil = dobiu (*dostal*), žel = žeu (*žal*), pričél = pričeu (*počal*), najél = najeu (*najal*), klél = kleu (*klel*), dal = dau (*dal*), dělál = dělau (*dělal*), umrl = umr'u (*třísylabičné! umřel*), odprl = odpr'u (*otevřel*); — 3. koncovky *el* a *il*, není-li na nich přízvuku. znějí jako *u*: ôrel = ôru (*orel*), ôsel = ôsu (*osel*), kôzel = kôzu (*kozel*), pôsel = pôsu (*čeledín, posel*), misel = misu (*mysl*); rêkel = rêku (*řekl*), videl = vidu (*viděl*), prišel = prišu (*i: pršu,*) přišel*); silil = silu (*nutil*), zmótil = zmótu (*zmýlil, zmatl*); — 4. před koncovkami *ec* a *en* (kdež *e* jest němé), pak před *nik* a *nica*: pálec = pánc (*palec*), tkalec = tkauc (*tkadlec*), pogorélec = pogoréuc (*pohořelec*), brálec = brauc (*čtenář*), zélnik = zeunyk (*zelník, zelniště*), čitálnica = čitáunyc (*čtenářská beseda*). — Jenom v genitivu dvojného a množného čísla ženských a středních substantiv vyslovuje se *l* zřetelně: igel (*jehel*), dél (*děl, práci*). V nejčastějších případech tedy zastupuje toto *u* ruské a polské *l*.

Čistá výslovnost hlásky *l* uvádí se nyní na jeviště, s kazatelný však přijalo by ji obecnstvo jaksi za affektaci.

nj pronášívá obecná mluva ráda přesmyčkou *co*: *jn*, na př. konj = kojn, zastónj = zastójn (*nadarmo, zdarma*), Kranj = Krajn.

r jakožto samohláska mívá někdy délku, na př. vrba (*vrba*). Tato délka se pronese, když před *r* vyslovíme polo-otevřenými ústy polohlásku, podobnou hlásce *e*.

r jest pravidelným poznamem vztažnosti tam, kde čeština má (nebo vynechává) *ž* (na př. jenž, jehož, jejímž atd.):

*) Obecná mluva pronáší předložku *pri* jen *co*: *pr*, a starý pravopis, dle něhož se psávalo: *smert*, *terg* atd., kladl i zde němé *e* před *r*: *per*, — na př. *per mên' t. j. pri mêní (u mne)*; *kerst per Savíci*, nyní: *Krst pri Savíci (křest u Savice)*.

kdor (*kdož*), česar (*čehož*), kedar (*když*), kder n. kjer (*kdež*), kakor... také (*jako... tak*), kolikor... toliko (*kolik... tolik*) atd.

rj zastupuje naše *ř* v častých případech, na př. rjuti, rjovem (*řvátí, řvu*), zárja (*záře*), večérja (*večeře*), mórje (*moře*), gorjé (*hoře, běda!*); česar, cesárja (*císař, císaře*), pastír, pastírja (*pastýř, pastýře*).

šč zastupuje naše *šť*: ščípati (*štípati*), ščit (*štíť*), ščet, f. (do písmene: *štiť*, t. j. *kartáč*), ščuka (*štika*), ščuváti (*štvátí, poštívati*), meščán (*měšťan*), klěšče (*kleště*), koščén (*kostěný*); puščén (*puštěn*). —

Skupina **šč** zkracuje se ráda na pouhé **š**: še (t. j. *še* = *ještě*), grajšína (zámek, do písmene: *hradština* čili *hrazština*), — jinak však dává se v písmě přednost její úplnosti: dvorišče m. dvoriše (*dvoříště, nádvoří*), ognišče m. ognjíše (*ohniště*), strnišče m. strniše (*strniště*); ščenè m. šenè (*štěně*), ščetína m. šetína (*štětina*).

Koncovka **šek** (m. **šček** a ta ze: **ščak**) zastupuje naši *šťák*, i jeví se zvláště v příjmeních slovinských asi tak často jako naše *ský*, na př. Gábršek (= *habršťák*), Podkrajšek, Podgoršek, Zdolšek, Strmšek, Klenovšek, Slemenšek, Slomšek.

t slovinština ráda vypouští před *l* i nepřijímá ho v náslovní skupinu *str* jako někdy čeština: pomělo (*pometlo*), ráslo (*rostlo*); — sraka (*straka*), srákoper (*strakopoud*), sréda (*střed i středa*), srédica (*střídka* ve chlebě), srebró (*stříbro*).

t mění slovinština v **č** tam, kde čeština v **c**: omláčen (*omlácen*). — Místo našeho **c** přichází **t** snad jedině ve slově: túj (*cizí*) a z něho pošlých: tújec (*cizinec*), tujina (*cizina*) atd., kdež spolu jest *j* = *z*.

tj nevyslovuje se snad jako naše **ť**, nobrž **t** měkne zde před *j* sice poněkud, avšak toto **j** slyší se o sobě zcela dobře.

v vyslovuje se ve slovinštině **skoro** jako anglické *w*, tak totiž, že při jeho pronášení nepřiléhá dolejší ret k hořejším zubům, nobrž oba rty zblíží se tolik, kolik třeba, aby *v* proneseno býti mohlo. Poněvadž tedy rty nepřiléhají zde těsně k sobě, jest účinkem, že slovinské *v* zní jako kra-

tounké *u* všude tam, nejen kde v češtině vyslovujeme *f* místo *v*, ale i když po *v* následuje jemná spoluhláska. Z toho jde, že také předložka *v* zní vždy jako kratoučké *ů*, na př. v Prázi = ů Prázi (*v Praze*); vrána = ůrána, vrábec = ůrábec, vdova = ůdova, molítev = molítu (*e* je zde němé; *modlitba*), rêtkev = rêtku (*ředkev*), brítev = britu (*břitva*); krváv = krvau; mávrice = máurica (*duha*), stavba = stauba. — Koncovka **vec** vyslovuje se: *uc*, na př. Ipavec = Ipauc, vodopivec = vodopiuc (náš: *pivoda*). — Z tohoto pravidla činí výminku některé kraje ve Štýrsku, podobně jako z našeho pravidla činí výjimku některé kraje východních Čech.

žr za naše *hř* v těchto a odvozených: žrébe (*hříbě*), žrebelj (*hřeb*), žrélo (*hředlo*, t. vůbec nějaký otvor).

Slovinština nezměkčuje **d**, **t**, **n**, **r** v dosloví ženských jmen, kde má čeština *ď*, *ť*, *ň*, *ř*, na př. žerd (*žerď*), kád (*káď*), péd (*píď*), pomlád (*jaro*; srovn. pomlázka), smét (*smet*), prst (*prst*), pámet (1. *rozum*, 2. *pamět*), oblást (*oblast*, *úřad*), dlan (*dlaň*), plan (*plaň*), golén (*holeň*), jesén (*jeseň*), pésen i pésem (*píseň*), plésen (*plíseň*), bojázen (*bázeň*), bolézen (*nemoc*), ljubézen (*láska*), prijázen (*přívětivost*, *přízeň*), zvér (*zvěř*).

Konečně uvádíme jakožto charakteristický rozdíl mezi češtinou a slovinštinou ještě předložky **raz** (= *roz*) a **iz** (= *vy*) v násloví, na př. razúm (*rozum*), razvalína (*rozvalína*, *zřícenina*), razno (*různě*, *porozličně*); — izprósim (*vyprosím*), izpíti (*vypíti*). — Obě jsou ve slovinštině oddělné; **raz** s akk.: raz strého (*se střechy*); **iz** s genit. za naše **z**: iz Práge (*z Prahy*).

Rozdíly v některých tvořících příponách jmen podstatných.

a) Mužských.

áj, na př. streljáj (*dostřel*), lučáj (*met*, *vrh*), držáj (*zábradlí*), čúvaj (*hlídač*). K těm jsou slovesa: streljati, lučati, držati, čuvati. — Čeština mívá zde *ej*: kročej.

ec (*anec, enec, inec; alec, elec, ilec; avec, evec, ivec, ovec*) jest přípona ve slovinštině mnohem obyčejnější nežli v češtině. Delálec = *dělník*, plesálec = *tanečník*.

ež činí z adjektiv substantiva s významem špatné vlastnosti: lakomnež (*lakomec*), grdež (*ošklivec*), posébnež (*podivín*), hudôbnež (*zlomyslník*), sitnež (*protivný člověk*).

ič jest vedle **ec** nejčastější koncovka slovinských příjmení, na př. Pétrovič (Petrův syn. — Pozn. Ačkoliv se takováto patronymika v *ovič* dobře dají zastoupiti našimi v *ovic*, přece se nekryjou úplně; *ovič* jest jednotného, *ovic* pak množného čísla.). — Jinak přichází *ič* často za naše *ec* nebo *ic*: mladěnič (*mládenec*), mlatič (*mlatec*), mrlič (*umrlec*), dědič (*dědic*), — pak za naši příponu *ik*, znamenajíc něco malého nebo mladého, na př.: črvič (*červík*), órlič (*orlík*), grádič (*hrádek*); mladič (*mladík*), gospodič (*mladý pán*) — a konečně o sobě deklíč (*děvče*).

jek znamená výkal: ptičjek, golóbjek, kurjek (*ptačí, holubi, kuří trus*), kravjek (*kravské l*).

ljej znamená maličkost, rychlost a krátkost, na př.: grižljej (*sousto*), máhljej (*máchnutí*), mígljej (*pokynutí*).

úh (= *ouch*) a **úr** (= *our*) se špatným významem: ogle-dúh (*slídič, vyzvědač*), potepúh (*tulák*); dihúr (*tchoř*). Srovnej naše: padouch, kaňour.

b) Ženských.

áča, na př. igrača (*hračka*), pijáča (*nápoj*), teráča (*utěrák*).

ád, často s významem hromadným: suhljád (*souš, chrastí*), gnjlád (*hnilina*), zelenjád (*zelenina, zeleň*), ploščád (*ploština, plošina*). Česky by zněla ta koncovka: *ať* (*chamrad*).

ál, na př. živál (*živočich*), drhál (*zběř*).

ást, na př. pošást (*strašidlo*), božjást (*padoucnice*), lomást (*násilné vražení, vlomení*).

áva, na př. držáva (*stát*), puščáva (*poušť*), širjáva (*šír*), dobráva (*doubrava*); kresáva (*křesivo*), kurjáva (*topivo*), svečáva (*svítivo*), dišáva (*vůně*), pisáva (*způsob psaní, sloh*).

ica přichází vůbec častěji nežli naše *ice*, vždycky však za naši *ka* v případě zdrobnělosti nebo něžnosti: lisíca (*liška*); ročíca (*ručka*), glávčica (*hlavička*), mámčica (*mamička*), Johanica (*Johanka*), Viktorica (*Viktorčka*).

úra a **úza** mají význam pohrdání: babúra, babúza (*zlá, ošklivá baba*).

Pravopis.

Slovinský pravopis jest více fonetický (dle sluchu) nežli český. Na př. naše předložka *s* píše se slovinsky buď *s*, buď *z*, buď pak *ž*, totiž dle slovinské výslovnosti: *s* teboj (*s tebou*), *z* vámi, *ž* njím (*s ním*); *z*bírka (*sbírka*). Mnozí z novějších spisovatelů píšou dle příkladu pravopisu srbského již: *moški* (*mužský, mužný*), *praški* (*pražský*). — Celkem však jest slovinský pravopis etymologický, šetře mezi jiným také zvláště samohlásek, jichž obecná mluva v hojných případech vynechává, jako zejména: 1) **e** z tvořící přípony *ec* mužských jmen v těchto koncovkách: *nec*, *lec*, *vec* a *rec*, jež pronáší s předcházejícími samohláskami takto: *anc*, *enc*, *inc*; *auc*, *auc*, *iuc*, *ouc* (**u** za **l** a **v**) a pak *re*, na př.: *pijánc* = *pijánec* (*ochlasta*), *studěnc* = *studěnc* (*studánka*), *trpínc* = *trpínc* (*trpítel*), *igrač* = *igračec* (*hráč*), *pogoreuc* = *pogorelec* (*pohořelý*), *debéuc* = *debélec* (*tělnatý člověk*), *louc* = *lovec*, *brínouc* (*borovička*), *piskrc* = *piskrec* (*hrnek*), *kozarc* = *kozárec* (*sklenice*);

2) **i** z tvořící přípony *ica* vždycky, je-li bez přízvuku, což bývá zvláště tehdy, předchází-li starší přípona, jako: *an*, *en*, *in*; *al*, *el*, *il*; *av*, *ev*, *iv*, *ov* a *ar*, *er*, *or*, takže se slyší: *anca*, *enca*, *inca*; *auca*, *euca*, *iuca*, *ouca*; *arca*, *erca*, *orca*, — píše se však: *anica*, *enica*, *inica*, *alica* atd., *avica* atd., *arica* atd. na př. *zidanca* píše se: *zidanica* (*doměk ve vinici*, obyč. *lisovna*), *Brézouca* píše se: *Brézovica* (místní jméno), *léu'ra* píše se: *véverica* (*veverka*), *mlékarca* píše se: *mlékarica* (*mlékařka*);

3) v lokále sing. ženských často *i*, tak že se slyší na př.: *pr mís*, *pr híš*, a píše se: *pri mízi* (*u stolu*), *pri híši* (*v domě*);

4) *e* z pronominalní přípony *ega*: *lépga*, t. j. *lépega* (*krásného*), *mojga*, *tvojga*, *svojga* (*mého* atd.);

5) *o* často z infinitivní přípony *ovati*: *gospodváti*, t. j. *gospodováti* (*panovati*), a dle nářečí jiných případů více. — Přípitek: „Kolikor kapljic toliko let Bog nam daj na svetu živeti“ prozpěvuje národ takto: Kolkr kápce tolko lét Boh nam dej na svět živét.

Tvarosloví.

Podstatná jména.

I. Mužská: a) ve tvrdou (**rak**) a b) ve měkkou souhlásku (**králj**) vycházející, pak c) jednoslabičná s přízvukným ú v genitivě (**tát** = zloděj).

Sing. 1. rak, 2. raka, 3. raku, 4. raka, 5. rak! 6. (pri) raku,
7. (z) rakom.

Dual. 1. raka, 2. rakov, 3. rakoma, 4. raka, 5. raka!
6. (pri) rakih, 7. (z) rakoma.

Plur. 1. raki, 2. rakov, 3. rakom, 4. rake, 5. raki! 6. (pri)
rakih, 7. (z) raki.

Sing. 1. králj, 2. králja, 3. králju, 4. kralja, 5. králj! 6. (pri)
králju (i), 7. (s) králjem.

Dual. 1. králja, 2. králjev, 3. králjema, 4. králja, 5. králja!
6. (pri) králjih, 7. (s) králjema.

Plur. 1. králji, 2. králjev, 3. králjem, 4. králje, 5. králji!
6. (pri) králjih, 7. (s) králji.

Sing. 1. tát, 2. táta, tatú (tatóva), 3. tátu (tatóvi), 4. táta,
5. tát! 6. (pri) tátu (tatóvi), 7. (s) tátom.

Dual. 1. tatóva, táta, 2. tatóv, 3. tatóvoma, tatéma, 4. ta-
tóva, táta, 5. tatóva! táta! 6. (pri) tatóvih, tatéh,
7. (s) tatóvoma, tatéma.

Plur. 1. tatóvi, tatjé, 2. tatóv, 3. tatóvom, tatém, 4. tatóve,
tatí, 5. tatóvi! tatjé! 6. (pri) tatóvih, tatéh, 7. (s) ta-
tóvi, tatmí.

Poznámky.

1. Rozdíl mezi životnými a neživotnými jest týž, jaký v češtině.

2. Sedmý pád jest vlastně social, poněvadž nebývá nikdy bez předložky.

3. Pohyblivé **e** koncovky *ec* není pohyblivo v těchto: jázbec (*jezevec*), jéždec, mrtvec (*umrlec*), — tudíž: jázbeca, jéždeca, mrtveca; jázbecu atd.

4. Ve jménech *v: ar, er, ir, or, ur* změkčuje se toto **r** na **rj** ve všech pádech mimo nominativ, rovnajíc se tak našemu **ř**, na př. pastír, pastírja, pastírju atd. — Výjimky: dvor; góvor, -óra; jávor; kótar (*okres*); prapor; prepír (*rozepře, hádka*); prôstor, -óra; rázor (*brázda*); stêber, -bra (*sloup*); svéder, -dra (*nebozez*); šátor (*stan*); tôvor i tôvar (*náklad soumarský*); sir (*sýr*); večér, zbor (*sbor*) a požár — kdež jest **r** tudíž tvrdé jako naše. Jediné **dež** (*děšť*) vsouvá si **j** po **ž**: dežja, dežju atd.

5. **g, h, k** nemění se ve své sykavky **z, š (s), c**. — Výjimek jest velmi málo; na př. junák, oblák mají v plur. nom. junáci, obláci (*oblaka*), — lok. junácih, oblácih. — Volk (*vlk*) má v nom. plur. volcjé. — Otrók (*dítě*) skloňuje se v plur. takto: 1. otrôci, 2. otrók, 3. otrókom, 4. otróke, 5. otrôci! 6. (pri) otrócih (*i: otrókih*), 7. (z) otróki.

6. Jména *v: b, d, t, f, an* mají v nom. plur. obyčejně **je**, na př.: golóbje (*holubi*), gospódje (*pánové*), kmétje (*sedláci*) atd. — pak též: mužjé (*mužové*), a lasjé (*vlasy*).

7. Člověk má v dualu: človéka atd., v plur. pak: 1. ljudjé, 2. ljudij, 3. ljudém, 4. ljudí, 5. ljudjé! 6. (pri) ljudéh, 7. (z) ljudmí.

8. Pamatujme si tyto genitivy dualu i pluralu: kónj, lás (*vlasů*), móż, vól, vóz, zób, lónec (*hrnců*), stremén (*střemenů*), tovór (*nákladů soumarských*) — vedle: konjev, lásov, móžev, volov, vózov, zóbov atd.

9. Pót (*cesta*) jest mužského i ženského rodu v sing. (genit. póta *i: póti* atd. až po instr., jenž zní: pótom *i: póttem*) — v plur. pak jest muž. i stř. rodu (pótje *i: póta*).

10. Ōče (*otec*), zaspanè (*ospalec*) a některá jiná středním podobná, končící v **e** (jako: dēte, dēteta, anebo jako naše: hrabě, hraběte; kníže, knížete) skloňují se na př. takto: *Sing.* 1. ôče, 2. očéta, 3. očétu, 4. očéta, 5. ôče! 6. (pri) očétu, 7. (z) očétom. — *Dual.* 1. očéta, 2. očétov, 3. očétoma, 4. očéta, 5. očéta! 6. (pri) očétih, 7. (z) očétoma. — *Plur.* 1. očétje (i: očévi), 2. očétov, 3. očétom, 4. očéte, 5. očétje! 6. (pri) očétih, 7. (z) očéti.

11. Dán (*den*) skloňuje se takto: *Sing.* 1. dán, den; 2. dné, dnéva; 3. dnévu (dnévi); 4. dán, den; 5. dán, den! 6. (pri) dnévu (dnévi), dné; 7. (z) dném, dnévom. — *Dual.* 1. dní, dnéva (dnóva); 2. dníj, dnévov, dnóv; 3. dnéma, dnévoma; 4. dní, dnéva (dnóva); 5. dní, dnéva! 6. (pri) dnéh, dnévih (dnóvih); 7. (z) dnéma, dnévoma. — *Plur.* 1. dní, dnévi (dnóvi); 2. dníj, dnévov, dnóv; 3. dném, dnévom (dnóvom); 4. dní, dnéve (dnóve); 5. dní, dnévi (dnóvi)! 6. (pri) dnéh, dnévih (dnóvih); 7. (z) dnémi, dnévi (dnóvi).

II. Ženská.

Sing. 1. ríba, 2. ríbe, 3. ríbi, 4. ríbo, 5. ríba! 6. (pri) ríbi, 7. (z) ríbo.

Dual. 1. ríbi, 2. ríb, 3. ríbama, 4. ríbi, 5. ríbi! 6. (pri) ríbah, 7. (z) ríbama.

Plur. 1. ríbe, 2. ríb, 3. ríbam, 4. ríbe, 5. ríbe! 6. (pri) ríbah, 7. (z) ríbami.

Sing. 1. nit, 2. níti, 3. níti, 4. nit, 5. nit! 6. (pri) níti, 7. (z) nítjo, (nitijo).

Dual. 1. níti, 2. nítij, 3. nítima, 4. níti, 5. níti! 6. (pri) nítih, 7. (z) nítima.

Plur. 1. níti, 2. nítij, 3. nítim, 4. níti, 5. níti! 6. (pri) nítih, 7. (z) nítimi, (nítmi).

Sing. 1. gós (*hus*), 2. gosí, 3. gósi, 4. gós, 5. gós! 6. (pri) gósi, 7. (z) gosjó.

Dual. 1. gosí, 2. gosij, 3. goséma, 4. gosí, 5. gosí! 6. (pri) goséh, 7. (z) goséma.

Plur. 1. gosí, 2. gosij, 3. gosém, 4. gosí, 5. gosí! 6. (pri) goséh, 7. (z) gosmí.

Poznámky.

1. Podle vzorce „ríba“ skloňují se ovšem všechna ženská s měkkou příponou **a** v nom. sing., kde čeština má přehlásku **e** (devíca [panna], duša, kóža, želja [přání], zemlja), ale též ženská v **ev** končící, jen že mají tato v sing. akkusativ jako nominativ a pak instrumental v **ijo**. Ta mohou ostatně též v nom. sing. míti **va**: brítev i brítva, bréskev i bréskva, cérkev i cérkva (*kostel*), molítev i molítva atd. — Vůbec mají v instr. sing. **ijo** všechna s pohyblivým **e** v nominativní příponě (*el, em, en, ev*): míslijo, pésnijo. (Nominat. přípona *en* rovná se naší: *eně*.)

2. Mnozí spisovatelé dlouží genitiv dualu i pluralu některých ženských jmen vzorce „ríba“ příponou **â**, na př. vodâ (*vod*), gorâ (*hor*), farâ (*far*), deželâ (*zemí*), željâ (*přání*).

3. V genit. dualu i plur. mají: ládja (*lodě*), skórja (*kůra*) a beséda (*slovo*): ládij, skórij a beséd i besedij, — pak: deska (*prkno*), treska (*tříška*) a ovca vedle: dásek, trések, óvec též: desák, tresák, ovác.

4. Velmi důležitý a v sing. jediný rozdíl mezi skloňkami vzorců „nit“ a „gós“ činí přízvuk.

5. Dle „nit“ skloňují se: pót (*cesta*), je-li fem., a smrt. — Dle „gós“ pak krí (*krev*), jež má v nom. sing. též: krví i krv, — v genitivu pak: krví atd.

6. Jen v plur. užívají a dle vzorce „nit“ skloňují se: dúri (*dvěře*), gósli (*housle*), jásli (*jesle*), prsi (*prsa*) a svisli (*senník*); dle „gós“ pak: saní (*saně*).

7. Gospá (*paní*), máti (*máti*) a hčí (*dcera*, staroč. *dcí*) skloňují se takto:

a) *Sing.* 1. gospá, 2. gospé, 3. gospěj (gospé), 4. gospó, 5. gospá! 6. (pri) gospěj (gospé), 7. (z) gospó.

Dual. 1. gospé, 2. gospá, 3. gospéma, 4. gospé, 5. gospé! 6. (pri) gospéh, 7. (z) gospéma.

Plur. 1. gospé, 2. gospá, 3. gospém, 4. gospé, 5. gospé!
6. (pri) gospéh, 7. (z) gospémi.

b) *Sing.* 1. máti, hčí, 2. mátere, hčére, 3. máteri, hčéri,
4. máter, hčér, 5. máti, hčí! 6. (pri) máteri, hčéri, 7. (z) má-
terjo, hčérjo.

Dual. 1. máteri, hčéri, 2. máter, hčér (hčeríj), 3. máte-
rama, hčérama, 4. máteri, hčéri; 5. máteri, hčéri! 6. (pri)
máterah, hčérah; 7. (z) máterama, hčérama.

Plur. 1. mátere, hčére, 2. máter, hčér (hčeríj), 3. má-
teram, hčeram, 4. mátere, hčére, 5. mátere hčére! 6. (pri)
máterah, hčérah, 7. (z) máterami, hčérami.

(*Pozn.* **Máti** a **hčí** mohou též krátký přízvuk na první slabice míti: mati, matere; hči, hčere atd., vyjmouc ovšem: hčeríj v genit. dualu i pluralu.)

III. Střední.

Sing. 1. dél^o, 2. déla, 3. délu, 4. dél^o, 5. dél^o! 6. (pri) délu,
7. (z) dél^{om}.

Dual. 1. déli, 2. dél, 3. dél^{oma}, 4. déli, 5. déli! 6. (pri)
délih, 7. (z) dél^{oma}.

Plur. 1. déla, 2. dél, 3. dél^{om}, 4. déla, 5. déla! 6. (pri) dé-
lih, 7. (z) déli.

Sing. 1. pólje, 2. pólja, 3. pólju, 4. pólje, 5. pólje! 6. (pri)
pólju (i), 7. (s) póljem.

Dual. 1. pólji, 2. pólj, 3. pólj^{ema}, 4. pólji, 5. pólji! 6. (pri)
póljih, 7. (s) pólj^{ema}.

Plur. 1. pólja, 2. pólj, 3. póljem, 4. pólja, 5. pólja! 6. (pri)
póljih, 7. (s) pólji.

Poznámky.

1. Některá jména v **o** (většinou v **ó**) mají kmen vlastně v **es**, t. j. odsouvají **es** před **o** v nom., akkus. a vok. sing., na př. tel^o, tel^{es}a; oko, oč^{es}a; uho, uš^{es}a; črevo (črev^o), črev^{es}a (*střevo*); slov^o, slov^{es}a (*rozloučená*, *rozchod*); per^o, pe-
r^{es}a; kol^o, kol^{es}a; drev^o, drev^{es}a (*strom*); čúdo, čúdesa (*div*;

obecně však užívá se místo „čúdo“: čúdež, čúdeža). — *Nebó* skloňuje v sing. dle „délo“ (nebó, néba, nébu atd.) i znamená *oblohu*; v plur. skloňuje se: nebésa, nebés, nebésom atd. i znamená pak *bydliště blažených*. — Plurality bez **es** mění význam těchto: kola (*vůz*), drva (*polena* a vůbec *pálivo*) a čréva (*vnitřnosti*).

Okó má v plur. očésa, očés, očésom atd., míní-li se „oka“; — míní-li se však „oči“, skloňuje se takto: 1. očí, 2. očíj, 3. očém, 4. a 5. očí, 6. (pri) očéh, 7. (z) očmí.

2. Jména v **e** (se kmeny v **t**: déte, vnúče) skloňují se takto:

Sing. 1. těle, 2. teléta, 3. telétu, 4. těle, 5. těle! 6. (pri) telétu, 7. (s) telétom.

Dual. 1. teléti, 2. telét, 3. telétoma, 4. teléti, 5. teléti! 6. (pri) telétih, 7. (s) telétoma.

Plur. 1. teléta, 2. telét, 3. telétom, 4. teléta, 5. teléta! 6. (pri) telétih, 7. (s) teléti.

3. Jména v **me** (se kmenem v **n**: bréme, č. brême) skloňují se takto:

Sing. 1. imé (*jméno*), 2. iména, 3. iménu, 4. imé, 5. imé! 6. (pri) iménu, 7. (z) iménom.

Dual. 1. iméni, 2. imén, 3. iménoma, 4. iméni, 5. iméni! 6. (pri) iménih, 7. (z) iménoma.

Plur. 1. iména, 2. imén, 3. iménom, 4. iména, 5. iména! 6. (pri) iménih, 7. (z) iméni.

Též tak skloňují se: pléme, ráme, séme, sléme, téme.

4. Jména hromadná a jim podobná končící v **je** (= **f**: smréčje [*smrčji*]) mají v genit. dualu i pluralu **ij**: smréčij (*smrčín*), razpotij (*rozcestí*) atd.

5. **Tla** (*půda, země*) jest pluralu a skloňuje se takto: 1. tla, 2. tál, 3. tlém (tlom), 4. a 5. tla, 6. (pri) tléh, 7. (s) tlémi.

Přídavná jména.

[Lépi (lép), lépa, lépo; — vróči (vròč), vróča, vróče.]

I. Mužská.

Sing. 1. lépi (lép), 2. lépega, 3. lépemu, 4. lépi (lép); lépega, 5. lépi! 6. (pri) lépem, 7. (z) lépim.

Dual. 1. lépa, 2. lépih, 3. lépima, 4. lépa, 5. lépa! 6. (pri) lépih, 7. (z) lépima.

Plur. 1. lépi, 2. lépih, 3. lépim, 4. lépe, 5. lépi! 6. (pri) lépih, 7. (z) lépimi.

II. Ženská.

Sing. 1. lépa, 2. lépe, 3. lépej (i), 4. lépo, 5. lépa! 6. (pri) lépej (i), 7. (z) lépo.

Dual. 1. lépi, 2. lépih, 3. lépima, 4. lépi, 5. lépi! 6. (pri) lépih, 7. (z) lépima.

Plur. 1. lépe, 2. lépih, 3. lépim, 4. lépe, 5. lépe! 6. (pri) lépih, 7. (z) lépimi.

III. Střední.

Sing. 1. lépo, vróče, 2. lépega, 3. lépemu, 4. lépo, vróče, 5. lépo, vroče! 6. (pri) lépem, 7. (z) lépim. (Viz pozn. 4.)

Dual. 1. lépi, 2. lépih, 3. lépima, 4. lépi, 5. lépi! 6. (pri) lépih, 7. (z) lépima.

Plur. 1. lépa, 2. lépih, 3. lépim, 4. lépa, 5. lépa! 6. (pri) lépih, 7. (z) lépimi.

Poznámky.

1. Jmenného skloňování přídavných jmen slovinština nemá i skloňuje tudy též přisvojovací jména přídavná dle smíšeného skloňování jako **lép, lépa, lépo**. Od mužských substantiv odvozená končí se buď v: **-ov, -ova, -ovo**, buď pak po úzkém zakončení kmene v: **-ev, -eva, -evo**, na př.

dédov (*dědův*), dédova, dédovo, — nebo: kováčev (*kovářův*), kováčeva, kováčevo. — Zakončuje-li substantivní kmen v **c** nebo **z**, mění se pak **c** v **č** a **z** v **ž**, na př. stríc: stríčov, stríčeva, stríčevo; knéz: knéžev, knéževa, knéževo. — Od ženských substantiv odvozená končí se jako v češtině v: **-in**, **-ina**, **-ino**, na př. sestřín, sestřína, sestřino.

Skloňuje se tudy: a) *masc.* 1. dédov, 2. dédovega, 3. dédovemu, 4. dédov (klobúk, avšak: dédovega prijatelja), 6. v dédovem, 7. z dédovim atd. — *fem.* 1. dédova (híša), 2. dédove, 3. dédovej, 4. dédovo atd. — *neutr.* 1. dédovo (pólje), 2. dédovega, 3. dédovemu, 4. dédovo atd. — A tak též: stríčov, stríčeva, stríčevemu atd. — (Srovnej tu naše skloňování: *chlebový, chlebová, chlebové* v ostatních pádech.) b) *masc.* sestřín, sestřínega, sestřínemu, stestrín (sestrínega), pri sestřínem, s sestřínim. — *fem.* sestřína, sestříne, sestřínej atd.

2. Mužský rod má v nom. a ákkus. sing. dvojí tvar: 1) s příponou **i** a 2) bez ní. S příponou **i** (lépi, vroči) jest přívlastek významu určitého, bez přípony té pak (lép, vroč) neurčitého. Pravím-li „stár móż“, míním stárého muže vůbec; pravím-li však „stári móż“, míním jistého muže, o němž jest právě řeč. — A tak se praví též v ákkus. neživotných: téžek kámen je vzdígnol (*zdvihl [nějaký] těžký kámen*). (NB. Při mužských neživotných jest ákkusativ roven nominativu jako v češtině.)

(**Pozor!**) Pravidlo to platí též o přítomném přičestí (přechodníkovém adjektivu): učéči a učéc, delajóči a delajóč atd.

Ve výroku jest nestupňované adjektivum vždy bez přípony **i**: krùh je dôber (*chléb jest dobrý*); brat je močán (*bratr jest silný*); kámen je trd (*kámen jest tvrdý*); pôtok je globòk (*potok jest hluboký*). A právě tak i ve hlavní větě: drág je konj, kterege si kúpil (*drahý jest kůň, kterého jsi koupil*). — Připomeňme si zde naše: živ, zdráv, vesel, nemocen atd. na př. vesel jest člověk zdravý; bos chodí, kdo nemá obuvi.

3. Některá mají v nom. sing. mužského rodu vedle přípony **en** a **ek** také příponu **án** a **ák**, kdež pak **á** jest pohyblivo: môčen (*silen, mocen*), môčnega, — i pak: močán,

môčnega; gôrek (*teplý, horký, hořký*), gôrkega — i gorák, gôrkega.

4. Končí-li kmen některou z měkkých: **č, j, lj, nj, š, šč, ž**, následuje pak ve **středním rodu** 1., 4. a 5. pádu sing. **e** místo **o**: vróče (*horké*), rdéče (*červené*), tuje (*cizí*), přednje, srédnje, zadnje, posledníje atd. Čech skloňuje zde dle „dnešní“. — Sem náležejí hlavně přídavná jména od podstatných odvozená, jež komparativu nemají a látku nebo vztah znamenají. Slovinština obyčejně vkládá či vlastně **nechává** zde ve příponách náměstkového **j** (-ji, -ja, -je; — -jega, -je, -jega atd.), anebo toto **j** někdy vypouští po měkkých či změkklých kmenových **č, š, šč, ž**, — na př. ribji, ribja, ribje (*rybí*), ôrlji, ôrlja, ôrlje (*orlí*); kôzji, kôzja, kôzje (*kozí*); mišji, mišja, mišje (*myší*); **c** v **č**: ověji, ověja, ověje (*ovčí*); lisíčji, lisíčja, lisíčje (*liščí*; lisica: *liška*); teléčji, teléčja, teléčje (*telecí*); — račji, -ja, -je (*račí*); mušji, -ja, -je (*muší*); bôžji, -ja, -je (*boží*); — trši, trša, trše (*tvrďší*; trd: *tvrďý*). — I skloňuje se na př. ověji, ovějega, ovějemu, ověji (kůžuh) atd.; — ribja, ribje, ribji, ribjo atd.; — teléčje, teléčjega, teléčjemu, teléčje (mesó) atd.

Tak skloňují se též: 1) stupňovaná s koncovkou -ji, -ja, -je, nebo: -ši, -ša, -še, na př. nižji, nižja, nižje (*nižší*); lépsi, lépša, lépše; čistější, čistějša, čistějše; — 2) přičestí přítomného času na př. letajóč (v určitém významu: letajóci), letajóča, letajóče; — konečně pak 3) též náměstky: mój, môja, môje; tvój, tvôja, tvôje; svůj, svôja, svôje; naš, naša, naše; vaš, vaša, vaše.

5. Rad a nerad, -a, -o, mají jen nominativy v rodech i číslech (jako v češtině). — Nesklonna jsou: Péš (*pěšky*), rés (*pravda, v pravdě jsoucí*), všěč (*žádoucí, po chuti jsoucí, líbící se*; to mi je všěč: *to se mně líbí, jest mi vhod*), sóvraž (*nepřátelský, -á, -é*). — Adjektiva žal (*líto*) užívá se jak libo: skloňuje i neskloňuje se.

Stupňování.

Pravidelný komparativ tvoří se příponami buď: I. **ejši, ejša, ejše**, nebo bez *ej*: **ši, ša, še**, — buď II. **eji, eja**,

eje, nebo bez *e*: **ji, ja, je**. Superlativ předponou **naj** ke komparativu.

Stupňovací příponu **ji, ja, je** dostávají pouze jednoslabičná s kmenovým zakončením v **g, h, k**, kteréž se pak ve své sykavce **ž, š, č** mění, na př. drág, drážji; glúh, glúšji; ják (*silný*), jáčji. — Mnohá z takovýchto ráda vysouvají **j** z přípony, jako na př. právě tato: dráži, glúši, jáči.

Kmenová koncovka **d** před **ši, ša, še** buď se odsouvá, předchází-li ji souhláska (trd, trši; grd [*ošklivý*], grši) — buď pak se mění v **j**, předchází-li ji samohláska (mlád, mlajši; rád, rajši). V tomto druhém případě zaměňuje se stupňovací přípona **ji, ja, je** ráda za **ši, ša, še**, při čemž pak **j** splývá s předcházejícím **j** v jedno tak, že povstává tvar na př. mlaji, ráji, huji.

Víceslabičná ráda si zkracují **ejši, ejša, ejše** na: **iši, iša, iše**, na př. rodovíten (*plodný*): rodovítniši vedle: rodovítnější.

Kde **ek** a **ok** při stupňování se odsouvají (jako v češtině: široký — širší), tam kmenová koncovka ovšem se opět měkčí, na př. nizek, nižji (i: niži); ózek, óžji; těžek, téžji; krátek, kráčji (i: kráči, krájši, kráji); tanek n. tenek (*tenký*), tánji (i: tánjši); gládek (*hladký*), glájši (i: gláji); lagek (i: legek, lehek, legák = *lehký*), lážji; sladek, slaji (i: slajši); mehek (též: mekák, *měkký*), méčji (i: méči); — visòk, víšji (i: víši); širòk, šírji (i: šírši); globòk, glóbjji (i: globóčji, globóči).

Nepravidelně stupňují se: vèlik (vélika i velíka, -o): véčji (i: véči); dôber: bóljši (i: bólji); majhen n. mál, mánjši (i: mánji); dólġ (*dlouhý*), dáljši (i: dálji). — Ubóg má: ubóžnejši (i ubóžnejji).

N á m ě s t k y.

Osobné.

- I. os. Sing. 1. jàz, 2. mène, me, 3. mèni, mi, 4. mène, me, 5. —, 6. (pri) mèni, 7. (z) menój (mánoj, méno, máno).

II. os. Sing. 1. tí, 2. tēbe, te, 3. tēbi, ti, 4. tēbe, té, 5. tí!
6. (pri) tēbi, 7. (s) tebój (táboj, tebó, tábo).

I. os. Dual. 1. (mž.) mídva, (ž.) médve, 2. náju, 3. náma,
4. náju, 5. —, 6. (pri) náju, 7. (z) náma.

II. os. „ 1. (mž.) vídva, (ž.) védve, 2. váju, 3. váma,
4. váju, 5. (mž.) vídva, (ž.) védve! 6. (pri) váju,
7. (z) váma.

I. os. Plur. 1. (mž.) mí, (ž.) mé, 2. nas, 3. nam, 4. nas,
5. —, 6. (pri) nas, 7. (z) námi.

II os. „ 1. (mž.) ví, (ž.) vé, 2. vas, 3. vam, 4. vas, 5. (mž.)
ví, (ž.) vé! 6. (pri) vas, 7. (z) vámi.

III. os.	{	<i>Sing. mž.</i>	1. on, 2. njēga, ga, 3. njēmu, mu, 4. njēga, ga, 5. —, 6. (pri) njem, 7. (z, ž) njím.	
		„ <i>ž.</i>	1. ôna, 2. njé, je, 3. njěj, jėj (nji, ji), 4. njó, jo, 5. —, 6. (pri) njěj, nji, 7. (z, ž) njó.	
		„ <i>stř.</i>	1. ôno, 2. njēga, ga, 3. njēmu, mu, 4. je (ga), 5. —, 6. (pri) njem, 7. (z, ž) njím.	
		<i>Dual. mž.</i>	1. ôna	2. njíju, njú, jú, 3. njíma,
		„ <i>ž.</i>	1. ôni, oné	jíma, 4. njíju, njú, jú, 5. —,
		„ <i>stř.</i>	1. ôni, oné	6. (pri) njih, 7. (z, ž) njíma.
		<i>Plur. mž.</i>	1. ôni	2. njih, jih, 3. njim, jim, 4. njih,
		„ <i>ž.</i>	1. ône	jih, njé, je, 5. —, 6. (pri) njih,
		„ <i>stř.</i>	1. ôna	7. (z, ž) njími.

Osobně zvratná: 1. —, 2. sēbe, se, 3. sēbi, si, 4. sēbe, se, 5. —, 6. (pri) sēbi, 7. (s) sebój.

Přisvojovací.

Mój, môja, môje; nájin, nájina, nájino (*nás obou* [on, ona, ono]); naš, naša, naše; — tvój, tvôja, tvôje; vájin, vájina, vájino (*vás dvou* [on, ona, ono]); vaš, vaša, vaše; — njegóv, njegóva, njegóvo (*jeho* [on, ona, ono]); njén, njéna, njéno (*jějí* [on, ona, ono]); — njún, njúna, njúno i: njijin, njijina, njijino (*jich dvou* [on, ona, ono]); — njíhov, njíhova,

njéhovo (plur. *jejich* [*on, ona, ono*]); — svůj, svôja, svôje, — všechny ty skloňují se dle: *láp, lépa, lépo*, nebo příslušně dle: *vròč, vróča, vróče*.

Nájin, vájin, njegóv, njén, njún a **njihov** vyšly z genitivů jako **naš** a **vaš**.

Ukazovací.

Sing. mž. 1. ta, 2. téga, 3. tému, 4. téga, ta, 5. —, 6. (pri) tém, 7. (s) tém.

ž. 1. tá, 2. te, 3. téj (ti), 4. tó, 5. —, 6. (pri) téj, 7. (s) tó.

stř. 1. tó, 2. téga, 3. tému, 4. tó, 5. —, 6. (pri) tém, 7. (s) tém.

Dual. mž. 1. tá, 2. téh, 3. téma, 4. tá, 5. —, 6. (pri) téh, 7. (s) téma.

ž. 1. té, 2. téh, 3. téma, 4. té, 5. —, 6. (pri) téh, 7. (s) téma.

stř. 1. té, 2. téh, 3. téma, 4. té, 5. —, 6. (pri) téh, 7. (s) téma.

Plur. mž. 1. tí, 2. téh, 3. tém, 4. té, 5. —, 6. (pri) téh, 7. (s) témi.

ž. 1. té, 2. téh, 3. tém, 4. té, 5. —, 6. (pri) téh, 7. (s) témi.

stř. 1. tá, 2. téh, 3. tém, 4. tá, 5. —, 6. (pri) téh, 7. (s) témi.

Óni, -a, -o (onen); — isti, -a, -o (týž); tisti, -a, -o; taisti, -a, -o (tentýž); — tîti, -a, -o (tento); ták, -a, -o; tákov, -a, -o; takošen, -šna, -šno (taký, takový); — tólik, -a, -o (toliký, tak velký) — skloňují se dle lépi, příslušně dle lép.

Tázací.

1. kdó, 2. koga, 3. komu, 4. koga, 5. —, 6. (pri) kóm, 7. (s) kóm.

1. káj (*co*), 2. česa, 3. čému, 4. kaj, 5. —, 6. (pri) čém, 7. (s) čím.

Ktéri, -a, -o (katéri, -a, -o); — čegáv, -a, -o (*čí?*); — kák, -a, -o; kakóv, -a, -o; kakošen, -šna, -šno (*jaký?*); — kólik, -a, -o; kólikošen, -šna, -šno (*koliký? mnohý-li?*); — kolikér, -a, -o — skloňují se vesměs dle *lépi*, resp. *lép*.

Vztažné.

1. kdór, 2. kógar (čégar), 3. kómur, 4. kógar, 5. —, 6. (pri) kómer, 7. (s) kómer.

1. kár, 2. česar, 3. čémur, 4. kár, 5. —, 6. (pri) čémer, 7. (s) čímer.

Ktéri, -a, -o; kakoršen, -šna, -šno; kólik, -a, -o; kólikoršen, -šna, -šno skloňují se dle *lépi*, resp. *lép*.

Ki (*ký, jenž, jež*) jest nesklonná, stojí v nominativu všech rodů a čísel o sobě, v ostatních pádech všech rodů a čísel pak pojí se s osobní náměstkou 3. osoby buď přímo, buď přes jedno nebo i více slov, jež se mezi obě vkládají. Totiž:

Sing. mž. a stř. 1. ki, 2. ki ga, 3. ki mu, 4. ki ga, 5. —, 6. ki pri njem, 7. ki ž njím.

ž. 1. ki, 2. ki je, 3. ki jěj, 4. ki jo, 5. —, 6. ki pri njěj, 7. ki ž njó.

Plur. 1. ki, 2. ki jih, 3. ki jim, 4. ki jih, je, 5. —, 6. ki pri njih, 7. ki ž njími, atd. atd. — Na př. móż, ki nas je pozdrávil (*člověk, jenž nás pozdravil*); žena, ki smo jo vídeli (*ženská, již jsme viděli*); prijátelji, ki smo pri njih stanováli (*přátelé, u nichž jsme bydleli*).

Neurčité.

1. nihče, níkdo, 2. níkogar, níkoga, 3. níkómur, níkomu, 4. níkogar, níkoga, 5. —, 6. (pri) níkómer, níkom, 7. (z) níkómer, níkom.

1. nič, 2. ničesa (ničésar), 3. ničému (ničémur), 4. nič, 5. —, 6. (pri) ničém (ničémer), 7. (z) ničím (ničímer).

Neurčité skloňují se buď dle: *kdo* (nekdo, níkdo, nihče, málókdo atd.) — buď pak dle: *lépi*, *lép* (nektéri, vsák [*každý*])

atd.). — Ves, vsa, vse dle: ta, tá, tó (ovšem že v akkus. sg. masc. a neutr. shodou s nom. sg. masc. a neutr.).

Č í s l o v k y.

Základní.

1 Êden (en), êna, êno; 2 dvá (m.), dvě (ž.), dvě (s.); 3 tři (m.), tři (ž.), tři (s.); 4 štirje (m.), štíri (ž.), štíri (s.); 5 pét, 6 šest, 7 sédem, 8 ósem, 9 devét, 10 deset, 11 enájst, 12 dvánajst, 13 trínajst, 14 štirinajst, 15 pétnajst, 16 šestnajst, 17 sédemnajst, 18 ósemnajst, 19 devétnajst, 20 dvájset, 21 êden, êna, êno in dvájset, 22 dvá, dvě in dvájset, 23 tři in dvájset, 24 štíri in dvájset, 25 pét in dvájset... 30 trideset, 40 štirideset, 50 pétdeset, 60 šestdeset, 70 sémdeset, 80 ósemdeset, 90 devétdeset, 100 stó, 101 stó in êden, êna, êno, 1000 tisóč.

Êden skloňuje se dle lép.

1. (m.) dvá, (ž.) dvě, (s.) dvě, 2. dvéh, 3. dvěma, 4. (m.) dvá, (ž.) dvě, (s.) dvě, 5. —, 6. (pri) dvéh, 7. (z) dvěma. — Též tak: obá, obé, obé.

1. (m.) tríje, (ž.) trí, (s.) trí, 2. tréh, 3. trém, 4. trí, 5. —, 6. (pri) tréh, 7. (s) trémi.

1. (m.) štírje, (ž.) štíri, (s.) štíri, 2. štírih, 3. štírim, 4. štíri, 5. —, 6. (pri) štírih, 7. (s) štírimi (štíirmi).

(Pozor!) 1. pét, 2. pétih, 3. pétim, 4. pét, 5. —, 6. (pri) pétih, 7. (s) pétimi.

Jako pét skloňují se všechny ostatní základní číslovky až do: devét in devétdeset (99), i jsou jen v nom. a akkus. povahy substantiv, v ostatních pádech pak skloňují se adjektivně: deset móž (10 mužův); — od petnájstih lét (dosl. *od patnáctých*, t. j. *patnácti, let*); v tisóč ósem stó êden in devétdesetih létih (dosl. v 1891. letech). — Roku 1891, dne 22. února = léta tisóč, ósem stó, en in devétdesetega, (dné) dva in dvájsetega svečána.

Pól (*půl*) má mimo nom. jen genitiv a lokal: dopóludne, dopóludan (zkrác. dopóldne, dopóldan: *dopoledne*); o pôlu

êne (*o půl jedné*); o pôlu dvéh (*o půl druhé*, t. j. hodině); o póldne (*o polednách*). — $\frac{1}{2}$ = êna polovíca; $\frac{2}{3}$ = dvě tretjíni; $\frac{3}{4}$ = trí četrťine; $\frac{1}{5}$ = êna petína; $\frac{2}{6}$ = dvě šeštíni; $\frac{3}{7}$ = trí sedmíne.

Stó a tisóč jsou nesklonny: dvě stó, trí stó, pét stó, šest... stó; — dvě tisóč, trí tisóč, pét tisóč, stó tisóč. — $\frac{1}{100}$ = êna stotnína (od: stotni, -a, -o); $\frac{1}{1000}$ = êna tisočnína (od: tisóčni, -a, -o).

Řadové.

Prvi, -a, -o; drúgi, -a, -o; trétji, -a, -e; četrťi, -a, -o; péti, -a, -o; šesti, -a, -o; sédmi, -a, -o; ... deséti, -a, -o; enájsti, -a, -o; dvájseti, -a, -o; êden in dvájseti, -a, -o; dvě in dvájseti, -a, -o; trideséti, -a, -o; ... stótni, -a, -o; tisóčni, -a, -o.

Druhové.

Edín, -a, -o; dvóji, -a, -e; obóji -a, -e; tróji, -a, -e; četvéri, -a, -o; petéri, -a, -o; devéteri, -a, -o; deséteri, -a, -o; enájsteri, -a, -o; pét in dvájseteri, -a, -o; stotéri, -a, -o.

(Po êden: *po jednom*; po dvě, po dvě: *po dvou*; po tríje, po tróje: *po třech*.)

Násobné.

Edín, -a, -o; enójen, -jna, -o; dvójen, -jna, -o; dvójnat, -a, -o; obójen, -jna, -o; obójnat, -a, -o; trójen, -jna, -o; četvéren, -rna, -o; četvérnat, -a, -o; petéren, -rna, -o; petérnat, -a, -o atd.

Opětovací. (Příslovce číselné.)

Enkrat, dvákrat, obákrat, tríkrat atd. — Prvič (*prvně, předně*), drúgič (*za druhé, po druhé*), trétjič (*za třetí, po třetí*), drugóč (*jindy, po druhé*), obójič (*po obojí, obakrát*), nôvič (*na novo, znova*).

S l o v e s a.

Novostí jest nám zde hlavně: 1. Přípona **em** 1. os. sing. přít. času za naši příponu **u** nebo její přehlásku **i**: plêtem (*pletu*), nêsem (*nesu*), pêčem (*peku*), pnem (*pnu*), mrem (*mru*), bijem (*biju*); ginem (*hynu*); kupújem (*kupuju*); bódem (*budu*). — 2. V budoucím čase přičestí činné min. času za náš infinitiv, na př. bódem plétel (*budu plésti*), bódeš pásla (*budeš pásti*), bóde pêklo (*bude péci*), bódemo bili (*budeme bíti*), bódete gínile (*budete hynouti*), bódo kupovála (*budou kupovati*). — 3. Že se zápornost v minulém čase vyjadřuje na pomocném slovese, na př. nísem písal (dosl. *nejsem psal*, t. j. *nepsal jsem*). **Pozn.** Nísem, nímam (*nemám*) a nôčem (= ne hôčem, *nechci*) jsou jediná slovesa, s nimiž splývá částice **ne**. — 4. Že neurčitý přechodník přít. č., končící v **e**, **je** (na př. molč**é**, plavá**je**), má ve slovinštině povahu příslovce a tudíž jakožto nesklonná částice že pak nehledí ani k rodu ani k číslu, na př. kleč**é** só prosile (*klečíce [jsou] prosily*). Dále i to, že se neurčitého přechodníku v **ěč** a **óč** (= *íc, onc*) též adverbialně užívati může, a konečně že tento tvar **ěč** a **óč** v muž. rodu přítomného přičestí (čili: přechodníkového adjektiva) — na př. misl**ěč** (misl**ě**ča, -**ě**če), pek**óč** (pek**ó**ča, -**ó**če) — jest významu neurčitého, rovnaje se našemu **a** (vid**a**, nes**a**, bud**a**), **ěči** a **óči** pak významu určitého. — Podobné povahy jest přechodník minulého času, maje pro každý rod a každé číslo stejný nominativní tvar, totiž: buď **ši**, končí-li kmen souhláskou (rek**ši**), buď pak **vši**, končí-li kmen samohláskou (skriv**ši**), jenž však přechází v přičestí (č. přechodníkové adjektivum), když se v ostatních pádech skloňuje (bívš**ega**, bívš**emu** atd.). **Tohoto přechodníku jsou schopna jenom skonalá slovesa.** — 5. **Optativ** se vyjadřuje částicí **něj**, jež z imperativu **nehaj** (*nechej*) pošla a se buď před sloveso nebo po něm klade, při čemž spojka **da** (*aby*) se zamlčuje. Dle toho, je-li sloveso to času přítomného, minulého nebo budoucího a pak v kondicionale času přítomného nebo minulého, jest i jeho částicí **něj** způsobený optativ:

a) času přítomného, b) minulého, c) budoucího, a pak v kondicionale a) času přítomného a b) minulého. Česky jej vyjadřujeme částicemi *at*, *nechať*, *by*, *aby*, případně též imperativem s příklonným *ž* a někdy i slovesem *míti*. Optativu času přítomného, minulého a budoucího užívá se jen o 1. a 3. osobě, ke 2. osobě mluví se místo něho imperativem. — Příklady: a) 1. Nāj délam (*nechať pracuju*), 3. nāj živi! (*ať žije!*). Ali nāj jàz píšem ali mōja sēstra? (*mámliž já psáti neboli moje sestra?*). b) 1. Nāj sem písál, 3. nāj je písala. c) Píši mu, nāj príde jutri (*piš mu, aby přišel zítra*). Kam se se nāj obrnem? (*Kamž bych se obrátil? č. kam se mám obrátiti?*). V kondicionale: a) Jàz bi nāj písál, nebo: písál bi nāj jàz (*nechať bych psal*). Kaj bi nāj bratu odgovoril, ako bi me vprášal, kam si šel? (*čeho si přeješ, abych bratru odpověděl, kdyby se mne tázal, kam jsi šel?*) — b) Tí bi se nāj bil veselíl, nebo: veselíl bi se tí nāj bil (*nechať bys se byl radoval*). Kaj bi nāj bil bratu odgovoril? (*čeho si přeješ, abych byl bratru odpověděl?*).

Roztřídění sloves.

I. tř. — 1. (*s, z*): nēsti, nēsem; pásti, pásem; trésti, trésem; grízti, grízem; lézti, lézem; mólzti, molzem (*dojím*); — 2. (*d, t*): blēsti, blēdem (*pomateně mluvím*); bōsti, bōdem (*bodám*); brēsti, brēdem (*bředu*); gōsti, gōdem (*hudu*); klāsti, klādem; krāsti, krādem; pásti, pádem (*padám*); prēsti, prēdem; sēsti, sēdem (*sedám*); vēsti, vēdem (*vedu*); cvesti, cve-tem (*kvetu*); srēsti, srētem (*střetu, potkávám*); gnēsti, gnētem (*hnětu*); mésti, métem (*matu*); mēsti, mētem (*metu*); plēsti, plētem; rásti, rastem (*rostu*); — 3. (*b, p, v*): dólbsti, dólbem (*dlabu*); grēbsti, grēbem (*hřebu [hrabu]*); skúbsti, skúbem (*škubu*); zēbsti, zēbem; sōpsti, sōpem (*supím, puchtím*); hrōpsti, hrōpem (*chrápu*); tēpsti, tēpem (*tepu*); plēti, plévem (*pleju*); — 4. (*g, k*): léči, lézem (*lehu [lehám]*); mōči, mōrem (*mohu*); přēči, přézem (*přehu [přahu]*); sēči, séžem (*sahu [sáhám]*); strēči, stréžem (*střehu, posluhuju*); stríči, strížem (*stříhu [stříhám]*); vrēči (*vrci*), vržem (*vrhu*); rēči, rēčem

(řku); séči, séčem (*seku* [*sekám*]); tēči, tēčem (*teku*, *utíkám*); tólči, tólčem (*tluku*); — 5. (*m*, *n*): jēti, jámem (*jmu*); přijēti, přímem (*chopím se*, *popadnu*); otēti, otmem (*odejmu*; *vysvobodím*); izēti, ízmem (*vyjmu*); najēti, nájmem (*najmu*); zajēti, zájmem (*naberu* [*vody*]); prejēti, přéjmem (*přijmu*); snēti, snámem (*sejmu*); vzēti, vzámem (*vezmu*); vnēti, vnámem (*vznítím*); objēti, objámem (*obejmu*); — žēti, žmem (*ždmu* [*ždímám*]); žēti, žánjem (*žnu*); méti, mánem (*mnu*); klēti, kolnem (*klnu*); (za)čēti, (za)čnēm ([*za*]čnu); — 6. (*l*, *r*): mlēti, meljem (*melu*); mrēti, mrem i mérjem (*mru*); drēti, drem, i dērem (*dru* i *deru*); trēti, trem i tērem i tárem (*tru*); strēti, strem i stērem (*stru* [*prostírám*]); cvrēti, cvrem (*škvírím*); vrēti, vrem (*vru*); zrēti, zrem (*zřím*); žrēti, žrem (*žeru*); — 7. (*s* otevřeným kmenem): pétī, pōjem (*pěju*); vétī, véjem (*věju*, *vanu*); bitī, bijem (*biju*); bíti (*býti*), sēm; britī, bríjem (*holím*); (po)čítī, (po)číjem (*odpočívám*); gujīti, gnjíjem (*hn, ja*); klītī, klíjem (*klíčím* [*se*]); kritī, kríjem (*kriju*); litī, líjem (*liju*); mitī, míjem (*myju*); pitī, píjem (*piju*); rítī, ríjem (*ryju*; *tlačím se*); šitī, šíjem (*šiju*); vitī, víjem (*viju*); vitī, víjem (*vyju*); vpītī, vpíjem (*křičím*, *vřeštím*; srovn. *úpětī*); (u)žítī, (u)žíjem ([*u*]žiju); bljutī, bljújem (*bliju*); čutī, čújem (*bdím*, *slyším*, *čiju*); dutī, dújem (*duju*); hrutī, hrújem (*hlučím*); plutī, plújem (*pluju*); rjutī, rjújem i rjóvem (*řvu*, *řiju*); rutī, rújem (*rvu*, *škubám*); slutī, slújem (*slynu*); snutī, snújem (*osnuju*); sutī, sújem (*suju*); šcutī, ščújem (*štvu*); (ob)úti (ob)újem ([*ob*]uju); (sez)úti, (sez)újem (*zuju*); — dětī, dém i dénem (*dím*; *činím*, *kladu*, *stavím*); znatī, znám (*znám*; *vím*, *umím*); statī, stojím; postátī, postojím; postátī (*povstati*), postánem (*povstanu*, *stanu se*); ystátī, vstánem (*vstanu*); ostátī, ostánem (*ostanu*, *zůstanu*). — Stojím dle III. tř. a (po)stánem dle II. tř. časují se v těch mezích, ve kterých jejich česká.

Skonalá jsou: pásti (*padnouti*), sésti (*sednouti*), léči (*lehnouti*), séči (*síci*, *sáhnouti*), vrēči (*vrci*, *vrhnouti*), jēti (*jati*), dětī (*položiti*).

II. tř. má v obecném užívání dvojí příznak: **no** a **ni**. Příznak **no** žije v ústech lidu východního slovinského Štýrska i uvádí se novějšího času některými spisovateli do spi-

sovného jazyka, příznak **ni** pak jest ve mluvě i v písmě obecnější; Čechu je tudíž zde zvláště třeba věděti, jak zní přítomný čas II. tř., aby slovesa dle IV. tř. nečasoval. — Před příznakem se z kmene obyčejně vypouštějí: **b, p, v, g, k, d, t**.

1. Neskonalá: drgniti (č. drgnoti), drgnem (*drhnu*); gásniti, gásnem (*hasnu*); gíniti, gínem (*hynu*); ríniti, rínem (*souvám*); tékniti, téknem (*k duhu jdu, chutnám*); tóniti, tónem (*tonu*); véniti, vénem (*vadnu*); kísnti (*kysnouti na jazyku, navinulou chuť míti*), kísnem; rézniti (*říznou chuť míti*), réznem; utégnti (*moci, zvl. dle času*), utégnem.

2. Skonalá: míniti (č. mínoti, *minouti*), mínem; dvígniti ([*z*]dvihnouti), dvígnem; ganíti i geníti (*hnouti*), gánem, génem; ogníti se (*vyhnouti se*), ognem se; nagníti (*nahnouti*), nagnem; pripogníti (*shýbnouti*), pripógnem; kániti (*kanouti*), kánem; dihníti (*dechnouti*), díhnem; mígniti (*kývnouti*), mígnem; uščípniti (*uštípnouti*), uščípnem; zakléniti (*zamknouti*), zaklénem; tréniti (*mžiknouti*), trénem; šíniti (*vniknouti; prudce vyskočiti*), šínem; prásniti i prásknti (*škrábnouti*), prásnem i prásknem; blísniti i blísknti (*blesknouti*), blísnem, blísknem; brsniti i brsknti (*mrsknouti*), brsnem, brsknem; góltnti (*hltnouti*), góltnem; stísniti (*stisknouti*), stísnem; zagr'niti (*zahaliti*), zagr'nem; zdrúzniti (*rozmačknouti*), zdrúznem; kréniti (*obrátniti se; hnouti se, zahnouti*), krénem; kíhniti (*kýchnouti*), kíhnem; vrniti (*vrátiti, navrátiti*), vrnem; obr'niti (*obrátniti*), obr'nem; píhniti (*fouknouti*), píhnem a j. v.

III. tř. — 1. štéti, štéjem (*počítám*); gréti, gréjem (*hřeju*); spéti, spéjem (*spěju*); uméti, úmem i uméjem (*rozumím*); sméti, smém (*smím*); iméti, imam (*mám*); ne iméti, nímam vedle némam; — 2. goréti, gorím; želéti, želím (*přeju*); grméti, grmím (*hřmím*); letéti, letím (*běžím, letím*); — po **č, š, ž** infinitivního kmene následuje **ati** místo **eti**: klečati, klečím; kričati, kričím; slíšati, sliším; dišati, diším (*voním*); béžati, bežím (*utíkám*); ležati, ležím.

IV. tř. — hváliti, hválím (*děkuju, chválím*); učíti, učím; lomiti, lomím; sušíti, suším. — Skonalá jsou: lotíti se (*cho-*

píti se), pak rodíti a rodíti se (*poroditi, naroditi se*); rójen (*narozen, rodilý*).

V. tř. — 1. dělati, dělám; glédati, glédám (*hledím*); čákati, čakám (*čekám*); mórati, móram (*musím*); — pobíratí, pobíram (*sbírám*); razcvítati, razcvítám (*rozkvétám*); postíljati, postíljam (*ustélám*); — za naši infinitivní koncovku **ěti** (eti) má slovinština zde pravidelně **jati** (ati) a tak i ve přítomném čase příponu **am, aš** atd. místo naší **ím, iš** atd.: valjati (*váletí*), váljam; stréljati (*stríletí*), stréljam; napájati (*napájetí*), napájám; ubíjati (*zabíjetí*), ubíjam; prihájati (*přicházetí*), prihájam; klánjati se (*klanětí se*), klánjam se; razgánjati (*rozhánětí*), razgánjam; stvárjati (*stvářetí*), stvárjam; obráčati (*obracetí*), obráčám; prinášati (*přinášetí*), prinášám; púščati (*pouštětí*), púščám; potápljati (*potápětí*), potápljam; poprávljati (*opravovatí*), poprávljam; — 2. klati, kôljem (*kolu*); plati, pôljem (*nabírám*); oráti, ôrjem (*ořu*); stlati, stéljem (*stelu*); posláti, pôšljam (*pošlu*); peljati, péljem (*vedu*), péljem se (*vezu se*); stenati, sténjem (*sténám*); — (**ď v j, t v č**); glódati, glôjem i glôdam (*hlodám*); metati, méčem (*metám, házím*); — (**k v č, sk v šč, h v š, g v ž**): tékati, tékam i téčem (*utíkám*); sékati, sékám i séčem (*sekám*); skákati, skákám i skáčem; míkati, míkam i míčem (*vábím, jímám*); jókati (se), jókam i jóčem (*pláču*); plakati, plákám i pláčem (*pláču*); iskáti, íščem (*hledám*); piskati, piščem (*pískám*); dihati, díham i díšem (*dýchám*); pihati, piham i pišem (*foukám*); dvícati, dvígám i dvížem (*zdvihám*); lágati, lážem (*lžu*); — (**c v č, s v š, z v ž**): klícati, klíčem (*volám*); písati, pišem (*píšu*); plésati, pléšem (*tancuju*); česati, čéšem (*češu*); kresati, kréšem (*křešu*); brísati, bríšem (*utírám*); tesati, téšem (*tesám*); vézati, véžem (*vážu*); rézati, réžem (*řežu*); mázati, mážem (*mažu*); — (po **b, p, m, v** vkládá se před příponou **em, eš** atd. **lj**): gibati, gíbam i gíbljem (*hýbu*); zibati, zíbam i zíbljem (*kolébám*); zôbati, zôbam i zôbljem (*zobu*); kápati, kápam i kápljem (*kapu*); klêpati, klêpam i klêpljem (*klepám [kosu]*); kôpati, kôpam i kôpljem (*kopám*); kópati, kópam i kópljem (*koupám*); sipati, sípam i sípljem (*sypu*); trêpati, trêpam i trêpljem (*třepu*); jemáti, jemám i jémljem

(*jímám*); drémati, drémam i drémljem (*dřímám*); dévati, dévam i dévljem (*kladu, příkládám; dívám* [t. j. častěji děju se]); — 3. bráti, bĕrem (*čtu, sbírám*); práti, pĕrem (*peru*); zváti, zôvem (*volám, jmenuju*); gnáti, ženem (*ženu*); žgáti, žgĕm (*žhu*); tkáti, tkám i tkem (*tku*); žvížgati, žvížgam i žvížem (*hvíždám*); sesáti, sesám i sesem (*ssažu, cucám*). — 4. bljuváti (*blívati*), bljújem; pljuváti (*plívati*), pljújem; kováti (*kovati*), kújem; kljuváti (*klovati*), kljújem; suváti (*souvati, strkati*), sújem; rováti (*rváti*), rújem; ščuváti (*štváti*), ščújem; trováti (*otravovati*), trújem; smejáti se (*smáti se*), sméjem se; lijáti (*lévati*), líjem; sijáti (*záríti*), síjem; sejáti, séjem (*seju*); véjati (*váti, víti*), véjem; lájati (*štĕkati*), lájem; tájati, tájem (*taju*); zijáti (*zevloviati*), zijam i zíjem; — dajáti (*dávati*), dájam i dájem.

Jednodobá jsou: pláčati (*platiti*), pláčam; ménjati (*mĕnití*), ménjam; néhati (*nechati, přestati*), néham; jénjati (*přestati*), jénjam; sréčati (*potkati*), sréčam.

VI. tř. (ováti, eváti; tato [eváti] po měkké souhl.): kupováti, kupújem; darováti, darújem; verováti (*věřiti*), verújem; — kraljeváti, kraljújem; zaničeváti (*pohrdati*), zaničújem.

Časování.

Pomocné sloveso **biti** (býti).

Praes. Sing. 1. sĕm, 2. si, 3. je; — **Dual.** 1. (*mž.*) sva, (*ž.*) sve, 2. a 3. (*mž.*) sta, (*ž.*) ste [sta], (*stř.*) ste [sta]; — **Plur.** 1. smo, 2. ste, 3. só.

Záporně. Sing. 1. nísĕm, 2. nísi, 3. ní; — **Dual.** 1. (*mž.*) nísva, (*ž.*) nísve, 2. a 3. (*mž.*) nísta, (*ž. a stř.*) níste [nísta]; — **Plur.** 1. nísmo, 2. níste, 3. níso.

Imper. Sing. 2. a 3. bódi; — **Dual.** 1. (*mž.*) bodíva, (*ž.*) bodíve; 2. a 3. (*mž.*) bodíta, (*ž. a stř.*) bodíte [bodíta]; — **Plur.** 1. bodímo, 2. a 3. bodíte.

Futurum. Sing. 1. bódĕm, 2. bódeš, 3. bóde; — **Dual.** 1. (*mž.*) bódeva, (*ž.*) bódeve, 2. a 3. (*mž.*) bódeta, (*ž. a stř.*) bódete [bódeta]; — **Plur.** 1. bódĕmo, 2. bódete, 3. bódó.

Skrácený tvar téhož futura. *Sing.* 1. bóm, 2. bóš, 3. bó; — *Dual.* 1. (mž.) bóva, (ž.) bóve. 2. a 3. (mž.) bósta, (ž. a stř.) bóste [bósta]; — *Plur.* 1. bómo, 2. bóste, 3. bójo.

Přechodník přít. času (sóc [-a, -e]) Slovincům vyhynul.

Přechodník minul. času: bívši (za každý rod každého čísla).

Přechodník budoucího času: bodóč (-a, -e).

Příčestí min. činné: *Sing.* bíl, bila, bilo; *Dual.* bila, bili, bili; *Plur.* bili, bile, bila.

Supinum: bit.

Časování opsané.

Minulý čas. bíl, bila, bilo: sèm, si, je atd. — Záporně: nísem, nísi, ní: bíl, bila, bilo atd.

Kondicional: bíl, bila, bilo: bi (pro všechny osoby).

Optativ: a) prostý: 1. nàj bódem (bóm), 3. nàj bóde (bó) atd. nejen za budoucí ale i za přítomný čas.

b) kondicionalu: nàj bi bíl, bila, bilo atd.

Pravidelná slovesa.

Přítomný čas

I. tř. a) *Sing.* 1. nêsem, 2. nêseš, 3. nêse; — *Dual.* 1. (mž.) nêseva, (ž.) nêseve, 2. a 3. (mž.) nêseta, (ž. a stř.) nêsete [nêseta]; — *Plur.* 1. nêsemo, 2. nêsete, 3. nesó [nêsejo].

b) *Sing.* 1. kríjem, 2. kríješ, 3. kríje; — *Dual.* 1. (mž.) kríjeva, (ž.) kríjeve, 2. a 3. (mž.) kríjeta, (ž. a stř.) kríjete [kríjeta]; — *Plur.* 1. kríjemo, 2. kríjete, 3. krijó [kríjejo].

II. tř. *Sing.* 1. dvígnem, 2. dvígneš, 3. dvígne; — *Dual.* 1. (mž.) dvígneva, (ž.) dvígneve, 2. a 3. (mž.) dvígneta, (ž. a stř.) dvígnete [dvígneta]; — *Plur.* 1. dvígnemo, 2. dvígnete, 3. dvignó [dvígnejo].

III. tř. a) *Sing.* 1. gorím, 2. goríš, 3. gorí; — *Dual.* 1. (mž.) goríva, (ž.) goríve, 2. a 3. (mž.) goríta, (ž. a stř.) goríte [goríta]; — *Plur.* 1. gorímo, 2. goríte, 3. goré [goríjo].

b) gréjem jako kríjem.

IV. tř. *Sing.* 1. hválím, 3. hváliš, 3. hváli; — *Dual.* 1. (mž.) hváliva, (ž.) hválive, 2. a 3. (mž.) hválita, (ž. a stř.) hválite [hválita]; — *Plur.* 1. hválimo, 2. hválite, 3. hvalé [hválijo].

V. tř. a) *Sing.* 1. dělám, 2. délaš, 3. déla; — *Dual.* 1. (mž.) dělava, (ž.) dělave, 2. a 3. (mž.) dělata, (ž. a stř.) déláte [délata]; — *Plur.* 1. dělamo, 2. déláte, 3. dělajo.

b) kličem, kôljem, gibljem a pêrem jako nêsem.

c) kújem jako krijem.

VI. tř. *Sing.* 1. kupújem, 2. kupúješ, 3. kupúje; — *Dual.* 1. (mž.) kupújeva, (ž.) kupújeve, 2. a 3. (mž.) kupújeta, (ž. a stř.) kupújete [kupújeta]; — *Plur.* 1. kupújemo, 2. kupújete, 3. kupújejo.

Rozkazovací způsob.

I. tř. *Sing.* 2. a 3. nêsi; — *Dual.* 1. (mž.) nêsiva, (ž.) nêsive, 2. a 3. (mž.) nêsita, (ž. a stř.) nêsite [nêsita]; — *Plur.* 1. nêsimo, 2. a 3. nêsite.

V ostatních vrstvách: krádi, krádimo atd.; plêti, ple-timo; — lézi, lézimo; grízi, grízimo; mólzi (*doj*), mólzimo; — dólbi, dólbimo; spì (*syp*); — teci, tecímo; peci, pecímo; strezi, strezímo; vrzi, vrzímo; — pni, pnímo; tni, tnímo, žmi (*ždímej*), žmímo; kólni, kólnimo; žnji, žnjímo; meni (*mní*), menimo; prímì (*chop*), prímimo; vzèmi, vzèmimo; ob-jèmi, objèmimo; — zri, zrímo; melji, meljimo; merji (*mřì*), merjimo; deri, derimo; teri (*třì*), terimo; steri (*střì*), ster-imo; kríj, kríjmo; stój, stójmo; pój (*pěj*), pójmo.

II. tř. *Sing.* 2. a 3. dvígni; — *Dual.* 1. (mž.) dvígniva, (ž.) dvígnive, 2. a 3. (mž.) dvígnita, (ž. a stř.) dvígnite [dví-gnita]; — *Plur.* 1. dvígnimo, 2. a 3. dvígnite.

Též tak: vénì (*vadni*), vénimo; dèni (*postav, polož*), dè-nimo atd.

III. tř. *Sing.* 2. a 3. gôri; — *Dual.* 1. (mž.) gôriva, (ž.) gôrive, 2. a 3. (mž.) gôrita, (ž. a stř.) gôrite [gôrita]; — *Plur.* 1. gôrimo, 2. a 3. gôrite.

a) grěj (*hřej*), grejmo; štej (*počítej*), štejmo; uměj (*rozuměj*), umějmo; iměj (*měj*), imějmo; — b) želi (*přej*), želímo; (*gleděti* není, nýbrž glédati, přece však:) glédi i glej (*hled*); — bój se; spí.

IV. tř. *Sing.* 2. a 3. hváli; — *Dual.* 1. (*mž.*) hváliva, (*ž.*) hválive; 2. a 3. (*mž.*) hválita, (*ž. a stř.*) hválite [hválita]; — *Plur.* 1. hválimo, 2. a 3. hválíte.

Př. pléni, plenímo; pústi, pustímo; búi, budímo.

V. tř. *Sing.* 2. a 3. dělaj; — *Dual.* 1. (*mž.*) dělajva, (*ž.*) dělajve, 2. a 3. (*mž.*) dělajta, (*ž. a stř.*) dělajte [dělajta]; — *Plur.* 1. dělajmo, 2. a 3. dělajte.

Zvl. příklady: glédaj (*dívej se*), glédajmo; plávaj, plávajmo; čakaj i čáki (*čekej*), čakajmo; — kólji, kóljimo; stélji, stéljimo; pôšlji, pošljimo; pélji, péljimo; ôrji, ôrjimo; — glódaj i glòji, glódajmo, glòjimo; (*méčem:*) meči, mečimo; — téči (*utíkej*), téčimo i tékaj, tékajmo; íšči, íščimo; láži (*lži*), lážimo; — klíči (*volej*) klíčimo; bríši (*utírej*), bríšimo; máži, mážimo; — gíblji, gíbljimo (i gíbaj, gíbajmo); síplji, sípljimo (i sípaj, sípajmo); drémlji, drémljimo (i drémaj, drémajmo); — beri, berímo; peri, perímo; žgi, žgímo; — kúj, kújmo; pljúj, pljújmo (*plivejme*); lij, lijmo; daj, dajmo.

VI. tř. *Sing.* 2. a 3. kupúj; — *Dual.* 1. (*mž.*) kupújva (*ž.*) kupújve; 2. a 3. (*mž.*) kupújta, (*ž. a stř.*) kupújte [kupújta]; — *Plur.* 1. kupújmo, 2. a 3. kupújte.

Př. darúj, darújmo; verúj, verújmo (*věřme*); — zaničúj, zaničújmo (*pohrdejme*).

Přechodník.

(Viz úvod ke slovesům.)

a) Přítomný. **I. tř.** nesé, nesóč; lezé, lezóč; — predé, predóč; cveté, cvetóč; — zebé, zebóč; tepé, tepóč; — pekóč; mogóč; — pné, pnóč; mené (*mna*), menóč; kolné, kolnóč; meljé, meljóč; zré, zróč; steré, steróč; — krijé, krijóč; pojé (*pěje*), pojóč; rjové (*řva*), rjováč.

II. tř. vené (*vadna*), venóč; giné, ginóč.

III. tř. grejé, grejóč; štejé, štejóč; — imáje, imajóč; — želé, želěč; gledé, gleděč; molčé, molčěč; — bojé se, bojěč; spé, spēč.

IV. tř. plené, pleněč; učé, učěč; sušé, sušěč.

V. tř. plaváje, plavajóč; deláje, delajóč; — kličé, kličóč; koljé, koljóč; gloyé, gloyóč; mečé, mečóč; tečé, tečóč; išcé, iščóč; lažé, lažóč; dišé, dišóč; gibljé, gibljóč; sipljé, sipljóč; dremljé, dremljóč; — peré, peróč; tkajé, tkajóč; kujé, kujóč; ščujé, ščujóč.

VI. tř. kupujé, kupujóč; darujé, darujóč.

b) Minulý (stejný tvar za každý rod a každé číslo a **jenom skonálních**). **I. tř.** napředši, doněšši, izplěvši, spēkši; — kmenové **m a n** (**im, žm, žn. čn, kln, mn, pn, tn**) zůstává: prímši (*chopiv* [-ši, -še]), otímši (*odňav*), izímši (*vyňav*), najémši (*najav*), zajémši (*nabrav* [*vody*]), prejémši (*přijav*), snémši, vzémši, vnémši (*roznítiv*), verjémši (t. j. vero jemši, *věřiv*), objémši; — ožémši (*oždíma*), požénši (*požav*), začénši (*začav*); zakólnši (*zaklev*); zménši (*vymnuv*), razpénši (*rozpjav*), zaténši (*zaťav*); — ožrši (se), mlévši, skrívši.

II. tř. uvénivši (uvénovši), nágnivši (nágnovši), vzdígnivši (vzdígnovši).

III. tř. naštévši, ogrévši, razumévši; zaželévši, pogorévši.

IV. tř. pohvalívši, utopívši, ulomívši, pozabívši, poplénivši.

V. tř. preplávavši; poklávši, poklícavši; oprávši; skovávši.

VI. tř. podarovávši, nakupovávši, pribojevávši.

Příčestí minulé.

a) Činné.

I. tř. nésel, -sla, -slo; lézel, -zla, -zlo; — pádel, -dla, -dlo; prédel, -dla, -dlo (nebo: prèl, -a, -o); — zébel, -bla, -blo; tēpel, -pla, -plo; légel, -gla, -glo; vrgel, -gla, -glo; rêkel, -kla, -klo; tólkel, kla, klo; — pél, -a, -o (*pjal*); žel, -a, -o (*žal*); tél, -a, -o (*ťal*); pričél, -a, -o (*počal*); [jéti, jámem:] jél, -a, -o (*jál*); mlel, mléla, mlélo; zrl (dvouslabičné), -a, -o (*zřel*); mrl (dvouslabičné), -a, -o (*mřel*); — vrél, -a,

-o (*vřel*; odtud význam: *horký*); — kril, -íla, -ílo; znal, -ála, -álo.

II. tř. vénil n. vénol, -a, -o (*vadnul*); kánil n. kánol (*kanul*); gínil n. gínol (*hynul*); vrnil n. vrnoł (*vrátil*); sklénil n. sklénol (*zakončil*; *usnesl se*).

III. tř. štél, -a, -o; grél, smél, spél, umél, imél; — želél, vídel, -ela, elo.

IV. tř. budíl, učíl, nosíl.

V. tř. délal, plával; — klal, péljal, óral, glódal, sékal, lágal (*lhal*), klícal, rézal, brísal, písal; — bral, -ála, -álo (*četl, sbíral*); gnal, -ála, -álo; tkal, -ála, -álo; žgal, -ála, -álo; — kovál, dajál, lijál, smežál se, vstajál.

VI. tř. kupováł, darováł, -ála, -álo; kraljevál.

b) Trpné.

I. tř. nesèn, -èna, èno; kráden, -ena, -eno; pléten, -a, -o; grében, -a, -o; pečèn, -èna, -èno; stréžen, -a, -o; (*raz*)-pět, -a, -o; mlét, -a, -o; krít, -a, -o; ubít, -a, -o; obút, -a, -o.

II. tř. vzdvígnen, -a, -o; drgnen, -a, -o.

III. tř. grét, -a, -o; želèn, -èna, -èno.

IV. tř. hváljen, -a, -o; ránjen, -a, -o; [stvaríti:] stvárjen, -a, -o; [sodíti:] sójen, -a, -o; [mísliti:] míšljen, -a, -o; [ljúbiti:] ljúbljen, -a, -o; [utopíti:] utopljen, -èna, èno; [lomiti:] lômljen, -a, -o; [lovíti:] lovljen, -èna, -èno; [tréščiti:] tréščen, -a, -o; [omlátiti:] omláčen, -a, -o; [pustíti:] puščen, -èna, -èno; [kosíti:] košèn, -èna, -èno; [obrazíti:] obrážen, -a, -o; [posrebríti:] posrebrèn, -èna, -èno; [poostríti:] poostrèn, -èna, -èno.

V. tř. plávan, -a, -o; prán, -a, -o; prášan (*tázán*), -a, -o; kován, -a, -o.

VI. tř. darován, -a, -o; zaničeván, -a, -o.

Supinum (z pravidla jenom neskonalých). Nest, drgnit (*drgnot*), gorét, hválit, končát, se radovát.

Časování opsané.

1. **Minulý čas:** sèm, si, je atd. písal, -a, -o atd. — nísèm, nísi, ní atd. učíl, -a, -o atd. (*neučil, -a, -o jsem, jsi, jest* atd.)

2. **Předminulý čas** (jenom skonalých sloves): sèm bil spísal, nísèm bil naučil.

3. **Budouci čas:** bódem, -eš, -e učíl, -a, -o; — ne bódem (atd.) písal (atd.)

4. **Kondicional:** a) bi (pro všechny osoby všech čísel) brál, -a, -o (*bych, bys, by* [atd.] *četl, -a, -o* [atd.]) — ne bi pél (*bych, bys, by nezpíval*). — b) bi bil molíl (*by se byl mohlil*), ne bi bil plésal (*byl by netančil*).

5. **Optativ:** a) přímý: α) přítomného času: *Sing.* 1. nàj se učím, — 3. nàj se učí; *Dual.* 1. (*mž*) nàj se učíva, (*ž*.) nàj se učíve, — 3. (*mž*.) nàj se učíta, (*ž*., *stř*.) nàj se učíte; *Plur.* 1. nàj se učímo, — 3. nàj se učé.

β) minulého času: *Sing.* 1. nàj sèm písal, -a, -o, — 3. nàj je písal, -a, -o atd.

γ) budoucího času: *Sing.* 1. nàj dopíšem, — 3. nàj dopíše atd.

b) kondicionalu: α) přítomného času: *Sing.* nàj bi (*jàz, tí, on*) písal atd.

β) minulého času: *Sing.* nàj bi (*jàz, tí, on*) bil písal atd.

Doplňky.

1. Hotéti nebo: htéti (*chtíti*) časuje se takto: **Přít. čas:** hôčem n. hčem (*chci*), hôčeš atd. ... hoté n. hté, nebo i: hôčejo n. hčéjo (*chtí, chtějí*). — **Rozkaz zp.:** hoti; hotimo, hotite. — **Přech. přít. času:** hoté, hotéč, nebo: hté, htéč; — minul. č. (za naše: *zachtév*) není. — **Přič. min. činné:** hôtél, -éla, -élo. nebo: htèl, -éla, -élo; — **trpné:** hotèn n. htèn, -èna, -èno. — Ve přít. čase může býti, však jen enkliticky, též: čem, češ, ... čéjo.

Ne hotéti (*nechtíti*) má v přít. čase: nôčem (= n' + hôčem) nôčeš, nôče atd. vedle: nêčem, nêčeš atd. čili: nehčem, nehčeš atd.

2. Dejáti (1. *díti*, t. *řici*; 2. *učiniti*, *položiti*, *postaviti*) má **přít. čas** dle II. tř.: dénem, déneš atd. až denó (dénejo) vedle: dém (i déjem) děš, dé, atd. — **Rozkaz. zp.:** déni, dénite, i: dej, dějte. — **Přič. min. činné:** del, děla, -o — i: dejál, -a, -o; **trpné:** déven, -a, -o, — i: deján, -a, -o (*položen*).

3. Dáti, jísti (*jísti*) a védeti (*vědět*) časují se takto:

Přít. čas, sing. 1. dám, jém, vém; 2. dáš, jěš. věš; 3. dá, jé, vé; — *dual.* 1. (*mž.*) dáva, jéva, véva; (*ž.*) dáve, jéve, véve; 2. 3. (*mž.*) dásta, jěsta, vésta; (*ž., stř.*) dáste, jěste, véste [dásta, jěsta, vésta]; — *plur.* 1. dámo, jěmo, vémo; 2. dáste, jěste, véste; 3. dadó [dadé, dájó], jedó [jějo], vedó [véjo].

Rozkaz. zp., sing. 2. 3. dáj, jěj védi; — *dual.* 1. (*mž.*) dájva, jějva, védiva; (*ž.*) dajve, jejve, védive; 2. 3. (*mž.*) dájta, jějta, védita; (*ž., stř.*) dájte, jějte, védite [dájta, jějta, védita]; — *plur.* 1. dájmo, jějmo, védimo; 2. 3. dájte, jějte, védite. — **NB.** zvědi, zvédite (*zvěďte, zvězte*); zapovědi, zapovědite (*poručte*); — pověj, povějte (*povězte*); prepověj, prepovějte (*zapovězte*).

Přech. přít. času (k našemu: dada, dadouc — schází): jedé, vedé; jedóč, vedóč; — **min. č.:** dávši, (po)jédši, (z)vědevši.

Přič. min. času, činné: dál, -a, -o; jédel, -dla, -dlo (nebo: jèl, jéla, jélo), védel, -a, -o; **trpné:** dán, -a, -o; jéden, -a, -o; véden, -a, -o.

4. **Grésti** (*jíti*) jest neužívaný infinitiv, jejž předpokládáme přítomnému času: **grém** čili **grédem** a odtud odvozenému přechodníku **přít. času**. To sloveso **a iti** (*jíti*) časují se takto:

Přít. čas, sing. 1. grém, ídem; 2. grěš. ídeš; 3. gré, íde; — *dual.* 1. (*mž.*) gréva, ídeva; (*ž.*) gréve, ídeve; 2. 3. (*mž.*) grésta, ídeta; (*ž., stř.*) gréste, ídete [gresta, ídeta]; — *plur.* 1. grémo, ídemo; 2. gréste, ídete; 3. gredó (gréjo), idó (ídejo). — Grém, grěš atd. je skrácený tvar vedle: grédem, grédeš, gréde atd., jehož se obecněji užívá i nežli: ídem.

Rozkaz. zp., sing. 2. 3. (pouze:) ídi; — *dual. 1. (mž.)* ídiva, (ž.) ídive; 2. 3. (*mž.*) ídita, (ž., *str.*) ídite [ídita]; — *plur. 1.* ídimo, 2. 3. ídite. (Místo: ídi, ídimo, ídite užívá se obecněji: pojdi, pojdimo, pojdite.)

Přech. přít. času: gredé, gredóč; idé, idóč; — **min. času:** (pri)šědši.

Příč. min. č. činné: šel, šla, šlo; — **trpné:** (ná)jden, -a, -o; (ob)íden, -a, -o.

5. Slovesu *bíti (býti)* ztratila se povědomost, že jest základem spojenin: **dobíti** (*dostati*), **pozábiti** (*zapomněti*), **prebiti** (*vydržeti, vytrvati*), **iznebiti se** (*zbýti se*). Z těch časuje se **prebiti** dle **kriti I. tř.**, neliší se od **prebiti** (*probiti*) ničím: *prebím, prebím, prebívši, prebíl, prebít*; — **pozábiti** pak úplně dle **IV. tř. (hváliti)**: *pozábim, pozábi, pozabívši, pozábil, pozábljen*. Opětovací zní: **pozábljati, pozábljam**. — Ostatní časují se sice v ústech lidu místy: **dobóm** (*dobudu, dostanu*), **iznebóm se** (*zбудu se*) a také ještě **prebóm** (*přebudu*); **dobódi, iznebódi se, prebódi**; — avšak v písemném jazyku časují se **dobíti a iznebiti se** dle **IV. tř.**, i mají tudíž také: *dobljen, -ěna, -ěno; iznebljen, -ěna, -ěno*.

Příslovce.

[V ta pojali jsme zde též taková slova a rčení, která vlastně nejsou příslovce, avšak ráz jejich mají.]

1. Příslovce místa.

a) Na otázku: Kde? (kjé?):

Tú, tukaj,*) *tú-le (tu, tuto, tuhle, zde)*; tam, tamkaj, *tam-le (tam, tamto, tamhle)*; ondi (*onde*); *tú pa tam (tu a tam, zde onde)*; *méstoma (místy)*; *drugěj, drugjé (jinde)*; *kje kde, někje (kdesi, někde)*; *nikjér (nikde, nikdež)*; *kjer koli, kder*

*) Koncovka **aj** psává se dle obecné mluvy často též: **ej**, i jest skrácena z **aje (a-je)**, kdež přípona **je** sesiluje význam slova a kdež **a** ukazuje k **akkus. plur. neutr.**, shodujíc se tu často s naším **a** vedle našeho **instrumentálního y** (na př. **teda, tedy = tedaj.e**).

koli (*kdekoliv*); kjer si bódi (*leckdes, ledakdes*); povsódi, povsód (*všude*); króg, okróg, vokróg, okóli (*okolo, dokola, vùkol*); króg in króg (*kol kolem*); vne, vunaj, zunaj, zvnaj (*vně, venku*); nótri, nótre (*vnitř*); navnótri, navznótri (*povnitř*); srédi, nasrédi (*u prostřed, po prostřed*); zráven (*vedle*); tik, tikom, tikoma (*těsně vedle, zcela vedle, při samém...*); naspróti (*naproti*); vštric, vštrit (*naproti; řadou podle*); gôri, zgôraj (*nahore*); dôli, zdôlaj (*dole, zdola*); spôdaj (*vespod, pospod*); prédi, sprédaj (*v předu, z předu, napřed, popřed*); zádi, vzádi, záda (*zadu, vzadu, pozadu*); blízu (*blízko*); daleč (*daleko*); domá (*doma*). — Na otázky: Kde? kam? Vmés (dosl. „v mės“ = *v prostřed toho, mezi tím, mezi to*).

b) Na otázku: Kam? (kam?), až kam? (dokód?):

Sem, sem-le, le-sem, semkaj (*sem, semhle, semtě*); dotód (*až sem, potud*); tija, tja, tja-le, tjakaj (*tam, až [na, do, po...]*); do tja (*až tam*); sem ter tja (*sem a tam*); drúgam, inam (*jinam*); kam, nékam (*kamsi, někam*); nikamor (*nikam, nikamž*); kamorkoli (*kamkoliv, kamžkoliv; leckams, ledakams*); ven, venkaj, vùn (*ven*); nóter, navnóter, navznóter (*dovnitř*); gôr, navzgôr (*nahoru*); sem gôr (*sem nahoru*); tja gôr (*tam nahoru*); v brég, vkréber, v vrh (*do kopce, do vrchu*); navkreber (*napříč nebo šikmo vzhůru*); kvišku (*vzhůru*); naviš, na više, na višek (*vzhůru, nahoru*); dol, na dol, nazdol, navzdol (*dolů*); sem dol (*sem dolů*); tja dol (*tam dolů*); navníz, zvrha (*dolů, s kopce*); spôdaj (*dospod, pospod*); dalej (*dále*); napréj (*ku předu, v před*); navspréd (*do předu, na popřed*); zad, nazád, nazáj (*zpět, nazpět, zpátky, do zadu, na zad*); stráni, v kraj, proč (*pryč*); domú, domóv (*domů*).

c) Na otázku: Kudy? (kód?):

Tód, le-tód, tódkaj (*tudy, tudyhle, tutady*); ondód (*onady, onudy, tamtady, tamtudy*); drugód (*jinady, jinudy*); kód, nékod (*kudysi, někudy*); povsód (*všudy*); nikód, nikóder (*nikudy*); kóder koli (*kudykoliv*); króg, okróg, okólo (*okolo, kolem*); mimo (*mimo*).

d) Na otázku: Odkud? (odkód?):

Odtód (*odtud*); od ondód (*od onud, od tamtud*); odvsód, od vsakód (*odevšad*); od nikód, od nikóder (*od nikud*); — od znotraj (*ze vnitř, ode vnitř*); od zúnaj (*z venku*); od zgôraj (*s hora*); od zdôlaj, od spôdaj (*z dola, zpod*); od sprédaj (*z předu*); od zádaj (*od zadu, ze zadu*).

Těchto posledních šesti lze užívatí též jako na otázku: Kde?

2. Příslovce času.

a) Na otázku: Kdy (kdaj?):

Vselej, vsekdar (*vždy, vždycky*); kdar koli, kdar si bódi (*kdykoliv, ledakdys, leckdys*); rédkokdaj, málokaj (*zřídka kdy, málokdy*); nikdar, nikóli (*nikdy*); pred (*napřed, prve, prv*); prej, popréj (*dříve, v Tábořsku „příze“, což jest komparativ od positivu „před“ jako „prej“ od „pred“*); posléj (*posléze, následně*); pôzno (*pozdě*); — po dněvu (*ve dne*); za dné (*za dne*); dopóldne (*dopoledne*); o póldne (*v poledne, o polednách*); popóldne (*odpoledne*); zjutraj (*ráno*); zgódaj, ráno (*záhy, časně*); prevréd (*příliš záhy*); za ránega jutra, zjutraj zgódaj (*časně ráno, ráno záhy*); pred svitom, pred zoro, pred dném (*za šera, před svítáním, přede dnem*); ob svitu, ob zori (*o svítání*); za svita, za zore (*za svítání, za zory*); zvečera, zvečer (*večer, u večer*); zvečer ob kurjávi (*z večera, když se strojí večere, t. j. po klekání*); pred večérom, pod večer (*k večeru, pod večer*); o mráku (*v soumraku*); za mráka (*za soumraku*); po nôči (*v noci*); o pólnoči (*o půlnoci*); pred pólnočjo (*před půlnocí*); po pólnoči (*po půlnoci*); nóč in dán (*ve dne v noci*); od jutra do nôči (*od rána do večera*); — pomládi, spomlád, spomládi (*na jaře, z jara*); léti, po léti (*v létě*); jeséni, jesén (*v podzimku*); na jesén (*k podzimku*); po zími (*v zimě*).

Minulosti: Dávno (*dávno*); nedávno (*nedávno*); někaj (*někdy, jindy, druhdy*); tedaj, onda, óndaj (*tehdy, tehdaž*); tačas (*tenkrát*); ondán (dosl. „onen den“ t. j. *ondy, onehdy, ondyno*); zadnjič (*minule*); tódi, otódi (*právě před tím; před*

chvilí); užé, že, vre (*již, už*); dávi (*dnes ráno*); sinóči (*na dnešek, včera večer*); včera (*včera*); predvčera (*predvčera*); predvčerajšnjim (*předvčirem*); predsinočnjim (*na včerejšek, předvčirem večer*); lani (*loni, v loni*); predlánským (*předloni*).

Přítomnosti: Sedaj, zdaj (*nyní, teď, včil*); zdájci (*nyňky; hnedle*); kar (*v tom, tu najednou, ihned*); rávno, rávnokar (*právě, právě nyní, zrovna teď*); tačas (*v tu dobu, nyní*); takrat (*tentokrát*); takój, tekój, koj (*ihned, v tu chvíli*); précej (*hned, hnedle*); še (*ještě*); dans, danes, denes (*dnes*); nocój (*tuto noc, tohoto večera*); dandanes, dan danášnji (*dnešního dne*); létos, létas (*letos*).

Budoucnosti: Kdaj, kedaj (*někdy*); poté, potlej (*potom, poté*); še le, stoprv, stoprav (*teprv teprve*); skoro, kmalu (*brzo, hnedle*); — drévi (*dnes večer*); jutré, jutri (*zítra*); pojutranjem, pojutrišnjem (*pozejtří*); k létu (*přes rok, budoucího roku*).

b) Na otázku: Kolikrát? (kolikokrat?) dokud? (doklé?):

Tolikrat (*tolikrát*); doslēj, dosihdob (*dosud, posud, dosavad, posavad*); dotlēj (*do oněch dob*); — malokrat (*málokdy, zřídka*); po rédkem, rédkoma (*pořídku, zřídka*); časi, včasih (*časem, někdy*); kakikrat (*tak někdy*); nekatérikrat, nekolikokrat (*několikrát*); marsikrat (*mnohdy, mnohdykrát*); večkrat (*vícekrát*); dostikrat, često (*často*); velikokrat, mnogokrat (*mnohokrát*); nóvič, v nóvič, znova (*na novo, znova*); drugóč, v drúgo (*až jindy, podruhé*); zópet, spet (*opět, zase*), pogósto, pogóstoma (*zhusta*); zmírom, zmíraj, zmérom, zméraj; v éno méro (*pořád; v jednom kuse*); védno (*pořád*); skóz in skóz (*napořád*); neprestáno neprenéhoma, zdržema (*stále, neustále, ustavičně*); vékoma, vékomaj (*věčně, na věky*); od vékomaj do vékomaj (*na věky věkův*); — ênkrat (*jednou, jedenkrát*); dvákrat (*dvakrát*); tríkrat (*tříkrát*); — prvič (*ponejprv, poprvé; předně*); drúgič (*po druhé*); obójič (*po obě, po obojí*); trétjič (*po třetí*); poslédnjič (*naposledy*).

3. Příslovce způsobu.

a) Na otázku: Kolik? (koliko?):

Toliko, tolikanj (*tolik, tak mnoho* n. *velmi*); toličko, toličkaj (*tak maloučko*); enoliko (*stejně, právě tolik*); někaj, nekóliko (*něco, několik*; *trochu, drobet, kapku*); nič (*nic*); mársikaj (*cokoliv, ledacos*); kolikor koli (*kolikkoliv*); kolikor — toliko (*kolik — tolik; pokud možná, co jen, seč jen, pokudkoliv jen — [tolik]*); količkaj (*trošičku, dost málo; pramálo*); celò, clò (*docela*); dôsti, zadôsti (*dosti, zadost*); dovòlj (*dostatečně*), jáko, močno, zeló, zló, kaj (*velmi, síla, moc, tuze, ažaž*); málo (*málo*); manj, menj (*méně*); več (*více*, t. j. dle množství, lat. plus); mnoho, veliko (*mnoho, velice*); popólnoma (*úplně, zúplna*); posébnò, osobíto (*zvláště, o sobě*); prav (*hodně, velmi*); précej (*dosti, předse víc*); skôro, skôraj (*skoro*); vsaj, konči (*aspoň, alespoň*); trôha, betva, mrva (*trocha, štipka, zdrobka*); dokaj (= kdo vé kaj, *kdo ví co, velice*).

b) Na otázku: Jak? Kterak? (kako?):

Tako, takó (*tak*); takísto (*právě tak*); nekáko (*nějak*); níkáko (*nijak*); mársikako (*některak; po rozličně, všelikterak; ledajak, všelijak*); kakor koli (*jakkoliv, kterakkoliv*); kakor — tako (*jak — tak*); drugáče, ináče (*jinak, jináče*); bolj (*více*, t. dle síly, mohutnosti, lat. magis. — Pozn. **Boleslav** = kdo má větší slávu; **Václav** = kdo má více slávy.). — Všěč, po všěci (*dle přání, dle libosti*. Meni je všěč = *mně se líbí, jest mi podle chuti*); godi, godu, pogodi (*vhod, vítáno*); prav pogodi (*jak srdce ráčí*); nálaš, naláš, návlašč (*schválně, nashvál*); zóper, zóperno (*protiv, protivně*); kljúbu (*přes to, při tom při všem, na vzdor*); naópak (*naopak*); naróbe (*naopak, narub*); skriváj, skrivši (*tajně, potají, skrytě*); krádoma (*kradmo, pokradmu*); narávnost (*zrcvna, přímo*); navpik (*kolmo*); znak, vznak (*naznak*); vprék (*napříč*); tíkoma (*těsně vedle*); narázen (*na různò, od sebe*); na dvóje (*na dvě*); posébej (*jednotlivě, zvláště*); vsaksěbi, rászěbe (*od sebe, porůznu, nazvlášť*); vkup, skupaj (*dohromady, společně*); vréd (*spolu, zároveň, i s ...*); vse vkup, vse splaz (*vesměs*); po vsem (*cel-*

kem); zaporédoma (*pořadem, po sobě, za sebou*); počási (*po-malu*); počásno (*zdlouhavě*); polágoma (*zpolehounka, zvolna*); hitro (*rychle, spěšně*); naglo (*rychle, náhle*); brzo, brž (*rychle, brzy, honem*); hipoma (*okamžikem*); nenádoma (*z nenadání*); védoma (*vědomě*); vídoma (*vidomě*); stráhoma (*strachy*); skókoma (*skokem, tryskem*); cúrkoma (*po kapkách; v přenes. smyslu, na př. o krvi, o slzách: proudem*); zastónj, zamán (*darmo, nadarmo, marně; darem, zdarma*); cenó (*lacině*); tekma (*z ručky do ručky; směnou bez nádarvku*); v svěsti (*v pevném očekávání, dojista; svědomě*); samótež (*samotíž*); naréd (*hotovo*); narédno (*pohotově*); pri narédi (*po ruce*); vróce (*horko*); mraz (*zima; mraz mi je = jest mi zima*).

Ostatně může se každé slovinské přídavné jméno převést na příslovce otázky „jak?“, když se položí do akkusativu sing. rodu středního, na př. dôbro (*dobře*), lepó (*pěkně, hezky*); bolje (*lépe*), lepše (*pěkněji*).*)

Rád, -a, -o má však: rajši n. ráji (*raději*) na př. jaz imam sêstro rad, ôna pa mène še rajši.

c) Tvrdíci.

Dà (*ano*); pá (*ovšem, arcí*); kajpa (*dosl. co pak; domysli si: jiného*); kako pa (*dosl. jak pak; domysli si: by ne*); to je, to je da (*arci že, ovšem že, bodejt že*); to se vé, se vé da (*toť se ví, arci že*); vsekáko (*každým způsobem, buď co buď*); gotóvo (*jistě*); za gotóvo (*zajisté*); prav za gotóvo (*jistotně, jistojistě*); pač, pač da, pač je rés (*ba, ba že, ba právě, ba pravda jest*); rés, résno, zarés (*pravda, opravdu, skutečně, vskutku, zajisté*).

d) Záporná.

Ne (*ne*); nikár, nikákor, nikákor ne (*nikoliv; nijakž, nikterak, jistě ne*); po noběni ceni, v nobén kúp (*nikterak,*

*) Vedle tohoto akkusativu jest český tvar „dobře, pěkně“ vlastně pouhý (t. j. bez předložky) lokal sg. neutr. skloňování nominalního. — Tvar příslovce ve ski, obměnou ški (= sky) jest jako v češtině tak i ve slovinštině vlastně instrumental plur. neutr.

nižádnou měrou, za žádnou cenu); ni málo ni dōsti ne (*na-prosto ne*).

e) Pochybovací.

Jedva, kómaj (*sotva, jedva*); javeljne, javaljne (*asi sotva, ztěžka*); těžko da (*ztěžka*); láchko da, lehkó da (*dost možná že*); morebíti, morda (= more [bíti] da) (*snad, možná [že]*); blízu, ménda (= ménim da), bržčas, brž ko ne (*nejspíše, asi nejspíše*); néki, néki da, bajè, bajè da, prè (*prý*).

f) Objasňující.

Námreč (*totiž*); prav za prav (*vlastně*); zlasti, vzlasti, posébn, sosébn (*zvláště, obzvláště*); sploh, v obče (*vůbec*).

Předložky.

1. S genitivem: a) pravé: bez, brez (*bez*); — do (*až; až do, až k; na, až na, až po; k; na* př. do tja = *až tam*; do mésta = *až do města*; do polti*) *až na kůži* [na př. promoklý]; tja do kolen = *až po kolena*; ljubézen do Bogá = *láska k Bohu*); — iz (*z*); — izmed n. izmej (dosl. z mezi t. j. *z prostřed*, nebo jen: *z*, na př. jēden izmed njih = *jeden z nich*); — iznad (*s nad* t. j. shora pryč); — izpod (*zpod*); — izpred (*zpřed*); — izza (*ze za*);***) — od (*od; z*); — od dolgega časa = *z dlouhé chvíle*; od veselja = *radostí*; to je dražje od ónega = *to je dražší nežli ono*; — s, před samobláskami a jasnými souhláskami psána *z* (*s; od; na* př.: *s klopí = s lavice; z míze = se stola; z mésta = s místa; s Českega = s české strany; z mórja = od moře*, t. j. se strany, kde leží moře); — za (*za, týká-li se času, na* př.: *za dné, za kralja Júrija*);

*) Polt, polti (fem.) = pleť.

**) Dvojité předložka „ze za“ žije v ústech lidu českého okolo Turnova a stažena v „zá“ na Podbrdsku, na př.: Vyšel zá humen, — t. j. z místa, ležícího za humny. — Polsky: *zza*; rusky *изъ за*; srbsko-charv.: *izza, iza*.

b) nepravé: blíz, blízú (*blízko*); — dnu, na dnu (*na dně*); — gledé (*hledě, vzhledem k...*); kô nec, kônci (*na konci*); — kraj (*na kraji*); — króg, okróg (*okolo*); — méstu, naméstu (*místo, na místě*); — mimo (*mimo*); — okólo, okóli (*okolo*); ónkraj, onostran (*na oné straně*); — póleg (*podle*); — prék (*překy, přící, naproti*); — rádi, zarádi, zarád (*pro*); ráven, zráven (*vedle*); — razen, razùn, razvèn (*mimo, vyjímajíc*); spříčo (*pro*); — srédi (*uprostřed*); — takraj, tastran (*na této straně*); — tik (*těsně vedle n. při*); — više (*výše než, nad to, nad tím*); vpríčo (*v přítomnosti, před svědky*); — vrh, vrhu (*na vrchu, na hořejším konci; vrhu téga, nad to, mimo to*); — vsled (*následkem*); — vštríc, vštrít (*naproti, řadou podle*); zastran, zavóljo, zbok, zbog (*pro*); — zúnaj (*mimo, vně*).

2. S dativem: k, h (*k*); — h klade se místo *k* před *k* a *g*, na př.: h gospódu = *k pánu*); — próti (*proti* [v přátelském i nepřátelském smyslu], pak: *k*, na př.: próti očétu = *proti otcí*; próti božíču*) = *k vánocům*, próti nóči = *k večeru*); — kljubu (*přes* [čili novočeským germanismem: *navzdor* t. j. *trotz*] na př.: kljubu svôji obljúbi = *přese svůj slib*).

3. S akkusativem: črez n. čez (*přes, za, na př. črez morje = přes moře; črez nóč = přes noc, črez téden = za týden*); — med n. mej (*mezi*); — na (*na*); — nad (*nad*); — ob (*o; podle*; na př. ob zíd udáriti = *o zeď udeřiti*); — ob pôtok, ob césto = *podle potoka, podle silnice*); — po (*pro*, na př. po sestro posláti = *pro sestru poslati*); — pod (*pod*); pred (*před*); — raz (*s* [hora], na př. raz strého = *se střechy*; raz kónja = *s koně*); — skòz, skózi (*skrz; po*; na př. skòz gozd = *skrze les, lesem*; skózi célo léto = *po celý rok*); — v (*v; dō*; na př. v nedéljo = *v neděli*; v Prágo = *do Prahy*); zóper (*proti*, jen v nepřátelském smyslu, na př. zóper povélje = *proti rozkazu*).

4. S lokalem: na (*na*); — o (*o*, na otázku: o kom? o čem? na př. o sěstri [govorímo] = *o sestře* [mluvíme]; na otázku: kdy? na př. o božíči = *o vánocích*); — ob (*o; podle*,

*) Božíč, do pismene *božic*, t. j. Boží syn.

vedle; *v*, *po*, *za*; — na otázku: o čem? na př. ob krúhu = *o chlebě*; — na otázku: kde? na př. ob pótu = *podle* [*vedle*] *cesty*; ob híši = *podle domu*; — na otázku: kdy? na př. ob žétvi = *o žních*; ob dežévji = dosl. *o deštivu*, t. j. *o deštích*; ob êni úri, ob dvéh, ob tréh = *v jednu hodinu, ve dvě, ve tři* [*hodiny*]; ob tédnu, ob méseci, ob létu = *po témdni* [*za týden*], *za měsíc, po roce*; — na otázku: čím? na př. samo ob sêbi = *samo sebou*; ob svôjih stróških = *svým nákladem, na své útraty*; — po (*po*; *v*; na př. po gôrah, po mórji; — po tréh dnéh; — po hóji = *po chůzi* [poznati]; — po pravíci = *po právu, právem*; po máteri = *po matce* [zvěděti]; — na otázku: kdy? na př. po zími, po létu = *v zimě, v létě*; po dnévu, po nôči = *ve dne, v noci*; po délu = *po čas díla*); — pri (*při*, *u*, *v*, na př. pri vsém tém = *při tom při všem*; — pri nas = *u nás*; pri bratu = *u bratra*; pri híši = *v domě*; [*u domu* = zraven híše; *u Lublaně* = blízo Ljubljáne]); — v (*v*; na př. v gozdu = *v lese*; v dvéh dnéh = *ve dvou dnech*; v stárosti = *ve stáří, na stará kolena*).

5. **S instrumentalem**: med, mej (*mezi*); — nad (*nad*); — pod (*pod*); — pred (*před*); — s (před samohláskami a jasnými souhláskami psána foneticky: **z**, před **nj** pak některými spisovateli dle obecné mluvy: **ž** = **s**; na př. s tebj = *s tebou*; z menoj = *se mnou*; ž njm = *s ním*); — za (*za*).

Spojky.

I. Souřadné.

1. **Slučovací**: in [t. j. **i + n'**], ino [t. j. **i + no**], ter, pa (**a**, **i**); — túdi (*také, též, tolikéž*); — ne le... ampak túdi, ne samo... ampak túdi, ne le... témveč túdi (*nejen* [*nejenom, netoliko*]... *nýbrž také* [*než i, ale i, ale též*]; — ne... ne, ni... ni, niti... niti (*ni... ni, ani... ani*); — potom, pôtlej, pôtler, zatím (*potom, na to, pak*); — vrhu téga, mimo téga (*k tomu, nad to, mimo to*); — časi [*včasi*]... časi [*včasi*], zdaj... zdaj (*někdy... někdy, brzy... brzy, tu... tu*); — déloma... déloma, nékaj... nékaj, nekóliko... nekóliko

(*dílem ... dílem*); — kakor, kakti (*jakož, jak*); kot (*jakožto*); — námreč [t. j. na imé reči] (*totiž*); — zlásti, vzlásti, posébnó, sosébnó (*zvláště*); — také ... kakor (*tak ... jako*); — napósled (*naposled[y], posléze, konečně*); — dalje (*dále*); — číš (jest vlastně zkrácené: hočeš t. j. *chceš*, zde však ve významu: mysle, myslíc, myslíce, — anebo: domnívaje [-íc, -íce] se, že, — anebo: *jakoby*. V řečtině *ώς*.)

2. **Odporovací:** a, ali (*ale, však, avšak*); — ali (*nebo, anebo*; *či, čili*); — ali pa (*anebo*); — ali ... ali, bódi ... bódi, bódi si ... bódi si (*aneb ... aneb, buď ... buď, buď si ... buď si, buď ... anebo*); — pa, pak (*pak, však, avšak*); — no (*však, ale*); — toda (*avšak, jen že*); — le, samo (*jen, jenom*); — le da, samo da (*jen že*); — vendar (*přece*); — vendar le (*přece však, přece jenom*); — ne ... ampak, ne ... témveč, ne ... marveč, ne ... nego (*ne ... nýbrž*); — ne ... samuč (*ne ... nýbrž jen, nýbrž jediné*); — niti (*ani*).

3. **Příčinné a výsledné:** kajti, zakáj (*neboť*); — saj (*vždyť*); — sicer (*sice*); — drugače, ináče (*jinak, sice*); — zató, torej, zatòrej, zaradi téga, za téga děl, za téga vóljo, za vóljo téga (*proto, pročez, za tou příčinou*); tedàj (*tedy, tudýž, tudíž, z té příčiny*).

II. Podřadné.

1. **Místné:** kjer, kder (*kde, kdež*); — kjer kóli (*kdekoliv*); — kóder (*kudy*); — kóder kóli (*kudykoliv*); — kámor (*kam, kamž*); — kámor kóli (*kamkoliv*); — od kóder ... do kóder (*odkud ... až pokud, až kam*).

2. **Časové:** kedár, kádar (*když*); — kedár kóli (*kdykoliv*); — ko (*když, až*); — dókler (*dokavad, dokud, pokud*); — kár, od kár (*co, od té doby, co*); — dokár (*až, do té doby až*); — predno, prej ko, prej nego (*než, dříve [prve, spíše] než*); — brž ko, precej ko, kakor hitro (*hned jak, jak jen, jakmile*).

3. **Způsobové a přirovnávací:** kakor, kakti ... také (*jak ... tak*); — kolikor (*pokud*); — kolikor ... toliko (*kolik ... tolik*); — nego, no, ko, kot (*než, nežli*); — čím ...

tém (*čím ... tím*); — če, kolikor [višje, nižje] ... tém, toliko [višje, nižje] (*čím, oč, o kolik ... tím, o to, o tolik*); — kakor (*jakžtě, podle toho, jak*); — takó — da (*tak — že*).

4. **Příčinné**: ko (*ježto*); — ker (*poněvadž, [proto]že, [tím]že*).

5. **Účelné**: da, da bi (*aby, by*); — naj (*ať, nechať*).

6. **Účinková**: da (*že*).

7. **Připouštěci**: dasi, dasi túdi, dasi ravno, ako ravno (*ač, ačkoliv*); — prémda, akoprem (*jakkoliv, ačkoliv*); — če túdi, ako túdi, če práv (*by, i by, byť*); — naj-si (*nechť, třebaš, třebaš by*).

8. **Podmiňovací**: če, li (*-li, jestli*); — ako, ko (*jestliže, pakli*); — ko bi (*kdyby*); — da (*kdyby*).

Mezislovce.

1. **Radosti**: ha ha! jú! juhé! hajsja! hopsa!

2. **Žalu a bolesti**: ó! oh! (*ach!*), oj! jój! jój mēni! gorjé; (*běda!*) žalibog! žalibože! (*bohužel!*).

3. **Podivu**: ó, jej! da — te (*že tě! kýž tě!*), lej, glej (*hle!*)

4. **Pobizení a nabizení**: aló! nó! ajdi! hajdi! hajdite! daj! dej! dejte! (*nuže!*) — ná! náte! nuj! nujte!

5. **Ošklivosti**: fej! fej te bódi!

6. **Volání**: pst! haló! hurá! — nikàr! nikàrte! (*nikoli! nečiň! nečiňte! stč. neroď!*)

Syntaktické a jiné zvláštnosti.

Rod, číslo, pád.

1. **Mužský rod** má přednost. — Výrok o dvou osobách nebo dvou konkrétních věcech, z nichž jedna jest mužského, druhá pak ženského rodu, klade se do dualu mužského rodu, na př.: Brat in sēstra sta se vrníla (*vrátili*). Ôgenj in vōda dôbro slúžita, slábo (*špatně*) gospodárita. — Jsou-li však oba podměty abstraktní, řídívá se výrok číslem i rodem obyčejně dle druhého podmětu, na př.: Stráh in grōza ga je spreletéla. Stráh in skrbí (*starost*) mi niso dale spati. — Ženská a střední

mají stejný dual. — Je-li více než dvou osob obojího rodu, následuje výrok ovšem v plurale, avšak v mužském rodu.

2. Některá hromadná jména, jako na př. *gospôda* (fem. *panstvo*), družina (*služebnictvo*), děca (fem., *děti*) mohou výrok také ve množném čísle, leč v mužském rodu míti, na př.: *Gospôda só se odpeljáli* (*panstvo odjelo*).

3. **Pluralu úcty** užívá se taktéž jen v mužském rodu a to: 1. po titulích *gospód*, *gospá*, *gospodična* n. *gospica* (*slečna*); 2. mluvíme-li o osobách zvláštní úctu požívajících, jako: o svém otci, své matce, svém kmotru,*) své kmotře atd. anebo k někomu o jeho otci, jeho matce atd., na př.: *Gospód župnik* (*farář*) *só prišli*. *Kdaj ste se pripeljali* (*přijela*), *mílostljiva gospá*? *Ôče só zdrávi*, *máti pa só bólni* (*nemocna*). — „Jeho Veličenství“ zní: *Njih Veličánstvo*.

4. **Nominativ**, buď pouhý buď se spojkou „*ko*“ klade se ve významu časovém za náš nominativ s předcházející spojkou „*jako*“ n. „*jakožto*“, na př. *To sem še otròk čul* (*to jsem slýchal už jako dítě* [dosl. *ještě dítě*]); *ko děček* (*jako hošík*) *sem se téga učil*.

5. **Akkusativ** osoby při slovese „*býti*“ mají tato podstatná: *grôza*, *stráh*, *srám* (*hanba*), *vólja* (*vůle*), *mísel*, *škóda*, *kônc*, — z těch pak první tři (*grôza*, *stráh*, *srám*) ještě genitiv předmětu, na př. *Grôza me je hudôbnega človéka* (*hrozím se zlého člověka*); *sêstro je stráh smrti* (*sestra se bojí smrti*); *srám me je tvôje tovaršije* (*stydím se za tvou společnost*); *sámega sêbe me je srám* (*stydím se sama sebe*); — *vólja me je* (*mám vůli, chci*); *mísel me je* (*zamýšlím*); *škóda te je*; *kônc ga je* (*dochází mu*), málokdy s genitivem: *mésta je bilo kônc* (*městu bylo konec*). — S akkusativem i dativem pojí se „*skrb*“ (*starost*, *péče*): *skrb me je* — i: *skrb mi je* (*mám starost*).

6. Pamatujme si akkusativ k těmto slovesům, nechť se užívají jako osobná nebo neosobná: *skrbéti*, *skrbí me* (*mám starost*); *otróci me jáko skrbé* (*děti mi činí velikou starost*); —

*) Na Slovinsku jest mrav, že si i nejdůvěrnější přátelé, kteří si od dětinství byli tykali, v kmotrovství pak vykají.

žéjati, žéja me (*žízním*); **grévati se** (*litovati*), gréva me (*lituju*); **trgati**, trga me (*mám trhání č. lámání*); **mikati** (*vábiti; len česati*), mika me (*vábí mne něco, chce se mi něčeho*); **trésti** (*třásti*), trése me (*mrazí mne*), mrzlica me trése (*zimnice mnou lomcuje*).

Vedle akkusativu osoby mají genitiv věci tato slovesa: dolžiti n. obdolžiti (*viniti*), řešiti (*vysvoboditi, zbaviti*), várovati, obvárovati (*stříci, chrániti*), učiti, — na př. tatvíne só jo obdolžili (*obvinili ji z krádeže*); učím vas slovénščine.

7. Do akkusativu klade se výrokové adjektivum ve shodě s náměstkou **se** místo našeho instrumentalu s infinitivem „býti“ při slovesích: dělati se, storiti se, narediti se, kázati se — ve smyslu stavěti se, tvářiti se, dělati se, prokázati se, jeviti se a pod., na př. děla se bólnega (*staví se nemocným*), káže se nedóložnega (*jeví se nevinným [býti]*). — Rovněž se klade akkusativ za náš instrumental při slovese **iti** nebo **hoditi**: lép pót (*pěknou cestou*) hoditi.

8. **Genitiv** vztahový pojí se s těmito slovesy: čakati (*čekati*), iskáti (*hledati*), potrebovati, strádati, želéti (*přáti*), mánjkati (*scházeti, nedostávat se*), hotéti (*chtíti*).

9. Genitiv vztahový pojí se i s některými mezislovci, jako: glej (*hle*), ó, pej (*fuj*), na př. glej mōje nesrēče (*neštěstí*)!

10. Se slovesem „býti“ pojí se genitiv příčinný některých přídavných jmen, jež hojnost nebo nedůstatek, bázeň, radost, žádost, schopnost nebo účast znamenají. Jsou to zvláště: pólén (*plný*), sit (*syt*), láčen (*hladov*), prazen (*prázden*), žéjen (*žízniv*), potreben (*potřeбен*), máren (*bedliv, pilen, dbalý*), pomnjiv (*pamětliv*), pozabljiv (*zapomínavý*), vréden (*hoden*), nevréden (*nehoden*), vájen (*zvyklý*), bojěč (*bázliv*), plašen (*plachý, ostýchavý*), lákomen, vesel, skrben (*starostliv*), željen (*žádostiv*), deléžen (*účasten*), kriv (též s dativem, *vinen*), svést (*vědom*).

11. Genitiv příčinný pojí se dále se slovesy tam, kde čeština má instrumental, na př. žéje omágovati n. zévati (*žízni umdlévati, prahnouti*); lákote n. gladú umréti (*hlady umřít*); veselja (*radostí*), žalosti (*žalem*), strahú (*strachy*) atd.

12. Genitivů dělivého a zápornosti šetří se přísně i v obecné mluvě, ano genitiv dělivý klade se i po předložce, na př.: pošlji ga po vodě (*pro vodu*).

13. Genitivu zápornosti užívá se v neosobné vazbě slovesa „býti“ velmi často, při čemž v rozličných obrazech řeči sloveso „býti“ dokonce i sloveso „jíti“ zastupovati může, na př. Mátere ní doma (dosl. *matky není doma*); téga pa ne bóde (dosl. *toho však nebude*, t. j. *to se nestane*); — nášega očéta ne bóde k vam (dosl. *našeho otce nebude k vám*, t. j. *naš otec k vám nepůjde n. nepřijde*). — Tento genitiv sesiluje se osobnou náměstkou „ga“ (*ho*) při mužských a středních jménech (při ženských toho z pravidla nebývá), počíná-li věta slovesem, na př.: Ní ga člověka na světu, da bi bil srččen (*není člověka na světě, aby byl šťasten*). Ethický dativ vkládá se tu mezi „ní“ a „ga“, na př.: Ní ti ga člověka, ki bi ... (*není ti člověka, jenž by ...*). Ní gôre bez dolíne.

14. Genitiv klade se v neosobní vazbě slovesa „býti“ místo podmětového nominativu, na př.: Sába dobróta ga je (*on jest pouhá dobrota*).

15. Genitivu supinového někteří spisovatelé šetří, někteří nešetří.

Pozn. Dle vzoru „tát“ skloňuje se jen několik jednoslabičných mužských substantiv s tvrdým ukončením. Rozdíl je tu hlavně v gen. sing. (buď a, buď ů) a v augmentu ov dualu i pluralu (buď s ním, buď bez něho), i skloňují se tato substantiva obvykle dle libosti, — totiž buď dle vzoru „rak“, buď dle „tát“, majíce tudíž v genitivu: gráda i gradů, stráha i strahů, gláda i gladů, sína i sinů, zída i zidů (*zdi*) a j. v.

16. Do dativu klade se podmět v neosobné vazbě slovesa „býti“ při těchto podstatných: tréba, már (*péče, dbalost*), žal, mraz (*zima; mráz*), imé, — na př.: mar mi [ti, mu, nam] je za tvôje zdrávje (*mám [máš, má, máme] péči o tvé [své] zdraví*); oní mi niso már (*do nich mně nic není*); káj je mēni már? (*co je mně po tom?*); tēbi ní nič már (*ty nic nedbáš*); — tréba ti je (*potřebuješ, máš, jsi povinen*); žal mi je (*lituju, líto mi jest*); mraz mi je (*jest mi zima*); imé mi je (*jmenuju se*).

Kako ti je imé? (*jak se jmenuješ?*) Janez mi pravijo (*Jan mi říká*). Kako se pa pišeš? (dosl. *jak pak se pišeš?* t. j. *které je tvoje příjmení?*) Za Hribarja se pišem (*Hríbar*).

17. Do dativu klade se výrok s infinitivem, předchází-li anebo i zamlčuje-li se dativ v neosobné vazbě slovesa „býti“, na př.: Člověku je boljše lačnemu zaspáti, kot dolžnemu ostáti, — anebo: bólšje je lačnemu zaspáti, kot dolžnemu ostáti (*lépe jest, když usneš hladov, nežli abys dlužen zůstal*). Připomeňme si zde naši vazbu: živu býti.

18. S dativem pojí se slovesa: prikúpiti se (*zalíbiti se*), nagájati (*škádliti*), zabávljati (*vyzývati, drážditi*) a pak grém (*jdu*) ve smyslu „náležím“, na př. to gre těbi (*to náleží tobě*).

19. Pamatujme si dativ k těmto zvratným slovesům: smí-liti se (*slitování mítí*), na př. ubógi ljudjé se mu smílijo (*má slitování nad ubohými lidmi*); neosobně: ubógi h ljudj se mu smíli (*želí se mu, jest mu líto*); usmíli se nas (*smiluj se nad námi*); — tožiti se (*stýskati se*); toži se mu po máteri (*stýská se mu po matce*); — mudíti (*zdržovati, překážeti*), mudíti se (*meškati, prodlévati*); mudí se mi (*spěchám*); sàj nič ne mudí (*vždyť není spěchu*); — spodóbiti se (*slušeti se, patřiti se*); spodóbi se mu (*to se na něho sluší*); — drémati, drémlje se mi (*chce se mi spáti, dřímám*); zdéhati se, zdéha se mi (*žívám*).

20. Místo genitivu pojívá se dativ velmi často se slovesem „býti“, na př.: Palacký je bil ôče národu češkemu (místo: národa českého).

21. V náměstkách bývá často vazba dativní místo genitivní nebo jiné, na př.: Rodna mu máti (m. njěga nebo: njegóva rodna máti, *jeho vlastní matka*); rodna mi máti (*moje vlastní matka*); mēni pred očmí (*před mýma očima*).

22. Pamatujme si předložkovou vazbu podstatných jmen s těmito neosobnými slovesy: boléti, v zobéh me bolí (*bolí mne zuby*), vedle: rana me bolí; pěči (*pěci, pálití*), v nôgah me pěče (*pálí mne nohy*); zébsti, v rôke me zébe (*zebou mne ruce*); srbéti, v prst me srbí, vedle: prst me srbí; trgati, po udi h me trga (*mám lámání v údech*).

23. **Instrumentalu** zachovaly se jen skrovné zbytky v některých příslovcích, jako na př. křížem, mahom (*machem, rázem*). Jej nahrazují nyní částečně nominativ a genitiv, v ostatních případech pak pomáhá si slovinština předložkovou vazbou. Nominativ opakuje se ve výroku, na př. Můj brat je krojáč (*krejčím*); beséda je teló postála (*slovo tělem učiněno jest*). — Genitiv jest příčinný (v. t.). — Předložky pak jsou hlavně tyto: **od**, s příčinným genitivem zde nadbytečná, na př.: od vesělja — místo pouhého genitivu: vesělja (*radostí*); od sméha (*smíchy*), od žalosti (*žalem*), od jéze (*zlostí*), od lákote, od gláda (*hladem, hladý*), od žéje (*žízní*), od mraza (*zimou*), od strahú (*strachem, strachy*), od starosti (*stárím*), od védnega sedénja (*stálým seděním*); — **s, z**: s konjem oráti, z nožem rézati, z ôgnjem in mečem deželo (*zemí*) puštošiti; s tém (*tím*); — **po**: po tém (*tím*), po vsi pravíci (*vším právem*), po nakljúčbi (*náhodou*), po môjem bratu (*mým bratrem* na př. se stalo), po gréhu je bil zgubljen (*ztracen*) raj; díšati n. duh iméti po čém (*páchnouti něčím n. po něčem*); — **skózi**: skózi smrt zveličarjevo (*smrtí vykupitelovou*); na otázku: kudy? míní-li se průchod nebo vůbec nějaké pronikání, vždycky „skózi“: skózi vráta (*vraty*), skózi okno (*oknem*), skózi gozd (*lesem*); „polem“ praví se: **čez** polje n. **preko** polja; — **iz**: iz nakljúčbe (*náhodou*); — **ob**: sám ob sěbi (*samo sebou*); ob ôgnji n. od ôguja (*ohněm*) vóda vre; — **za**: za lákoto (*hladem*) umréti; za kováča (*kovářem*) nebo genitivem: kováštvá (*kovářství*) se učíti.

Novějšího času uvádí se instrumental do spisovného jazyka ve případech zvolení, jmenování a korunování, na př.: Jurij Poděbradski je bil l. 1458. českim králjem korónan. — Jinak se praví: Izvolili só ga za posláncu. Mi si ga bódemo za (nebo: kot = *jakožto*) predsédnika izbráli.

Kde čeština při srovnávání užívá instrumentálních náměstek „čím — tím“, vyjadřuje se spisovná slovinština sice dle příkladu jiných slovanských jazyků také někdy těmito náměstky (čím — tím), avšak zachovává si zde v rozličných obrazech řeči přece jen svou samostatnost, na př. místo „čím dále tím hůje“ též: če dále, hůje (dosl. *jestli n. když*

dále, hůře); čedálje bólj se mi priljubúje (*čím dále tím více se mi líbí* n. *zamlouvá*); bólj ko je tékla krí, več je bilo kristjánov (*čím více tekla krev, tím více přibývalo křesťanův*); pred (nebo: prej) ko bó, bóljše bó (*čím dřív tím líp*); kolikor več mu dám, tolikor več bi rad, — nebo: več ko mu dám, več hōče iméti (*čím více mu dávám, tím více chce*).

24. **Přidavného jména** stř. r. jedn. č. s předložkou užívá se někdy místo našeho podstatného jména, někdy však též jako našeho přidavného jména stř. r. jedn. č., na př.: na globóko vesláj (*do hloubky vesluj*), na široko ráse (*do šířky roste*); v zeléno glej (*do zelena hled*).

25. Jmenného skloňování přidavných jmen zachovaly se pouze tyto památky: z nova, z dôbra, z lépa; do sita, do dôbra, do čista, do mála a pak k málu (*hned*).

26. Příjmení, jež původně adjektiva jsou, nesklonují se jako v češtině adjektivně, nýbrž jakožto substantiva, na př.: Kódrast (*kudrnatý*), Márn (= máren, *dbalý*), Medén (*medový*); Okóren (*urputný, drsný*), Trúden (*unavený*).

27. Mimo nesklonná jména přidavná na str. 24. č. 5. uvedená nesklonují se též některá původu cizího, totiž: falš, lédik, lutrš (*luteránský*) a šent (= santo, *svatý*), na př.: falš-beséda (falš-beséde mi ní rékel), lédik-fantje (*svobodní hoši*), lutrš-véra a šent Víd (*svatý Vít*). Zvláště „šent“ přichází na Slovinsku velmi často v místních jménech i zkracuje se tu pak někdy na „št“ nebo i na pouhé „š“, což je nám zvláště třeba vědět, abychom původ tak mnohého místního jména ihned poznali, na př.: Šentjernej (= sv. Jernej, *sv. Bartoloměj*), Šenčúr (= šent Júr, *sv. Jiří*), Šempeter (*sv. Petr*), Šandrež (= šent Andrež, *sv. Ondřej*), Štanjel (= šent Danijel), Škocijan (šent Kocijan, *sv. Kancian*), Šmartin (*sv. Martin*), Šmihel (*sv. Michael*), Šmarjeta (= šent Marjeta, *sv. Markéta*), Šmárje (*sv. Marie*), Štúrje (*sv. Jiří*), tato obě stř. r.

28. Stupňování obou přičestí, přítomného v **ěč** a **óc** a minulého trpného v **en** koná se jako stupňování nesklonných adjektiv příslovcem „bólj“ (*více*) za komparativ a „najbólj“ (*nejvíce*) za superlativ, na př. bólj bojěč (bázlivější), najbólj učěn (*nejučenenější*).

29. Srovnávání prostředkují: od, mimo, před, nego, no, ko, kakor, — všechny ty za náš genitiv nebo částici „než, nežli“. Podle obecné mluvy jsou i v písemném jazyku neobyčejnější „kakor“ (jako) a „ko“, avšak v lepším slohu užívá se: od, mimo, před, nego, no; na př.: drůg je slabší od drůzega (*druh druhá je špatnější*); on je stárší od mēne (*nežli já*), nebo: mimo tēbe, nebo: nego ti. Kjë rajši, ko tukaj? (*kde raději, nežli zde?*)

30. **Náměstky.** Je-li důraz na předložce, přiklání se k ní osobná náměstka svým krátkým nebo schválně k tomu konci zkráceným tvarem, při čemž se přízvuk na předložku přesouvá, na př.: ná-me, ná-te, ná-se; zá-me, zá-te, zá-se; vá-te, vá-se (t. j. v te, v se, eufonicky: ve te, ve se, kdež z polohlásky e přízvuk učinil á); nánj (m. na njěga), zánj, pónj, vánj (m. v njěga, eufonicky ve njěga, kdež opět z polohlásky e přízvuk způsobil á), a pak: prédenj (*před něho*), médenj (= med njěga, *mezi něho*).

31. K přisvojovacím náměstkám dlužno připočísti též náměstku **onegov.** -a, -o, jíž se míní někdo nebo něco, kohož nebo čehož jmenovati nemůžeme nebo nechceme. Srovnej s ní dole sloveso „onegati“.

32. Kde čeština k sesílení výrazu připojuje k osobní nebo ukazovací náměstce neurčitou náměstku „všechn“, opakujíc při tom předložku (na př. při tom při všem, přes to přese všechno), tam slovinština klade po „ves, vsa, vse“ osobnou náměstku v genitivu, na př.: Poglédal je na vse njih (*pohleděl na ně na všechny*).

33. Náměstky „kák, -a, -o“ užívá se v genitivu před číslovkou ve smyslu „asi, okolo“, na př.: Kákih deset jih je bilo (*bylo jich asi deset*).

34. Tázací náměstky „kdó?“ a „káj?“ kladou se nejen tam, kde se přímo a neodvisle tážeme, ale i v závislých otázkách, kde předesíláme některé takové sloveso, jímž se k někomu pronášíme nebo jej oslovujeme, totiž po slovesech: vprášati (*tázati se*), slíšati, poslušati, védeti, znati, povédati, verjéti n. verováti (*věřiti*), na př.: Vprášaj ga, kdó je bil v gledališči (*zeptej se ho, kdo byl v divadle*). Pověj mi, káj

je pri vas nóvega (*pověz mi, co je u vás nového*). Je-li však vztah k něčemu určitému a mimo onano slovesa, klade se ovšem vztažná náměstka, na př. Vse, kar vém in ne vém (*vše, co vím i nevím*). — To platí též o náměstce „kakošen“ a „kakoršen“ a pak o částicích: kjé? a kjer, kám? a kámor, kdaj? a kdar, kako? a kakor, kóliko? a kólikor, dokláj? a dokler.

35. Za naši náměstku „něco“ n. „cosi“ klade slovinština „kàj“ (obecně: kej), když se k ní v určitém případě některé adjektivum buď myslí nebo i skutečně připojuje, na př.: Ali hòčeš mēni kàj skrívati? (*chceš přede mnou cosi tajiti?*) Zde se tedy o něčem určitém ví, co se zapírá); pověj mi kàj novega; daj mi kàj dôbrega! Kdó je kdaj slíšal kàj tácega? — Myslí-li se však něco vûbec, bez adjektiva a jenom jaksi v neurčitých obrysech, užívá se „nékaj“, na př.: To že nékaj pomēni (*to už něco znamená*).

Místo „nékaj“ užívá se někdy též ženské číslovky „ēna“ (dolož: rēc; *věc*), jež tu má povahu členu, při čemž se myslí na nějaký skutek, na př.: Narédim ēno, da se vsákdo zavzáme (*učiním něco, že se každý zděsí*).

„Kaj“ jakožto příslovce způsobu viz str. 48. Kaj dôbro (*velmi dobře*); nič kaj ne (*ne velmi*); jàz se ž njím nič kaj ne pečám (*já se s ním mnoho nezabývám*).

„Kàj“ přidává se do věty jako částice při otázkách k jejich stylistickému zjemnění, obyčejně to ve smyslu „asi, snad, to“ a pod. na př.: Kako je kàj? (*jak pak je?*) Zhurta by znělo: Kako je? — Kako se kàj imáte? (*jak pak se máte?*) Ali bódete kàj gostíli? (*budete snad častovati?*)

„Kar“ jakožto příslovce času viz str. 47. Kar na ēnkrat (*tu najednou*).

36. Jakožto neurčité číslovky uvádějí se v některých mluvnicích též taková příslovce způsobu (na otázku: Kolik?), která neurčitou míru něčeho znamenají. Z těch vyjímáme zde k poznání rozdílného významu „nekóliko“ a „málo“, na př.: Nekóliko bóljše mu je (*jest mu trochu lépe*); ôna je málo gluha (*ona nedoslýchá, je přihluchlá*).

37. **Slovesa.** Různodobá slovesa nevyvinula se ve slovinštině tou měrou, jakou v češtině, a když naléhá potřeba, vyjádřiti různodobý (někdy už i opětovací) děj, příslušné sloveso však nezvyklostí jest nepodajno, opíše se děj ten některým příslovcem času (na otázku: Kolikrát?) na př.: Pa ti si večkrat rékla (*ale ty jsi vždy říkala*). — Různodobých, jež větší různodobost děje vyjadřují zdvojením slabiky *va* (na př. chodívával), slovinština nemá.

38. Jako čeština vedle historického času přítomného užívá k živějšímu líčení děje též formy budoucího času (na př. přijdu do divadla, sednu si, ohlédnu se a koho spatřím?) tak i slovinština a to mnohem častěji užívá formy budoucího času k líčení děje, ba při dějinném vypravování pomíjí místy úplně času minulého, kde by toho čeština zajisté nečinila. Tak na př. líčení toto: I klekli všickni, políbili se a za hříchy své k Bohu zaplakali. Zrinský pak oblekl se do nej-
skvostnějšího šatu, opásal se mečem po svém otci, postavil se v čelo své družiny a otevřel bránu ode tvrze. Zvolav třikrát válečné heslo „Ježíš“ udeřil na nesčíslné vojsko turecké atd. zní slovinsky takto: In vsi pokleknó, se poljúbe in se zajókajo za svôje gréhe k Bógu. Zrínjski pa se obléče v najkrasnéjšo obléko, opáše se z méčem svôjega očéta, postávi se na čelo svôjih továřišev in odprè trdnjávna vráta. Tríkrat zavpíje bojno gêslo „Jezus“ in udári na brezštevílno túrško vojsko.

„Prídem“ (přijdu) mívá často význam přítomnosti, na př.: Odkód prídeš (*přicházíš*)? Jaz prídem (*přicházím*) iz mésta. — „Prihájati“ (*přicházeti*) znamená zas někdy „stávat se“ nebo „dělati se“ na př. Slabo mu prihája (*dělá se mu těžko*).

39. Imperativ klade se po slovesech snahy a rozkazu za náš následný optativ (bych šel, abych šel) na př.: Svetújem ti, nedélaj téga (*radím ti, abys toho nečinil*); — vedle toho však praví se jemnějším způsobem: mój svet je, da bi ti téga ne stóril (má rada je ta, abys toho neučinil). Srovnajme zde naše rčení: Prosím tě, pošli mi — vedle: prosíme vás, abyste nám poslal... Důrazně zní imperativ: pokážem vam,

koga se bojte (*ukážu vám, koho se máte báti*); jemněji by znělo optativem: koga naj se bojíte.

40. Infinitivu samostojného užívá se velmi často místo našeho přechodníku, zvláště tehdy, když se chce naznačiti náhlost, na př.: To slíšati se je prestrášíl (*to uslyšev lekl se, čili: jak to uslyšel, lekl se*).

41. Supinum zachovala si slovinština i v obecné mluvě, rozeznávajíc je přísně od infinitivu, jehož tvaru též tak přísně šetří, na př.: pojdi spat, če hōčeš spati. — Podotýkáme ještě jednou, že supina jsou jenom neskonalá slovesa schopna, na př.: Vrata gre odpírat (nikoli: odprét, *otevřít*).

42. Vztahem ke slovesu vyjadřuje slovinština naše spojky „aby“, „že“ a pak „až“ takto:

„aby“ 1. optativem, na př.: rèci mu, nàj mi pôšlje tisto knjigo (*řekni mu, aby mi poslal onu knihu*).

2. optativem prostým nebo kondicionálním se spojkou „da“, na př.: rékel sem mu, da naj príde, nebo: da naj bi prišel.

3. pouhým kondicionalem se spojkou „da“ anebo bez něho jen touto spojkou, na př. Bóg daj, da bi tako bilo (*aby tomu tak bylo*); ne živím, da bi jédel, ampak jém, da môrem živéti (*nežiju, abych jedl, nobrž jím, abych mohl živ býti*); da premága, mu ní treba ne sulice, ne méča (*aby zvítězil, nepotřebuje ni sudlice, ni meče*).

4. spojkou „da“ s budoucím časem, na př.: Prósím te, stóri to, da mēni ne bóde tréba (*prosím tě, učiň to, aby mně nebylo třeba, t. j. abych sám nemusil*).

Zde je třeba připojiti též naše „kéž, kéž by“ a pak „kdyby“ na př.: da bi te nikdar ne bil poznàl! (*kéž bych tě nikdy nebyl poznal*); da bi bil zdaj kralj! (*kéž bych byl nyní králem!*); — káj bi bilo, ako (nebo: ko) bi zdaj prišel (*kdyby nyní přišel*)?

„že“ vyjadřuje se pouhou spojkou „da“, na př.: čudno se mi zdí, da ga še ní (dosl. *divno se mi zdá, že ho ještě není, t. j. jest mi s podivením, že ještě nepřišel*); žal mi je, da te níssem domá dobíl (*jest mi líto, že jsem tě doma [dosl. nedostal] nezastihl*).

„že by“ = „da bi“.

„až“ spojkou „da“ na př. jàz sem délal, sêstra mi je pomagala, da je bílo vse storjeno (*až bylo všechno hotovo*); počákaj, da se uvedrí (*až se vyjasní*) — nebo: dokler se ne uvedrí (dosl. *dokud se nevyjasní*); da odjémo, nebo: ko odjémo (*až pojíme*, č. *až po jídle*).

Zde je třeba připojiti též naši spojku „než, nežli“, za niž má Slovinec: dokler ne (dosl. *dokud ne*) nebo: pred ko, prej ko, predno (*dříve než*) na př.: dokler ne príde (*nežli přijde*); predno odídeš (*nežli odejdeš*).

43. Slovesa „bíti“ užívá se neosobně s infinitivem za naše „míti (mám)“, znamená-li povinnost, ve slovinštině mnohem častěji nežli v češtině, na př.: káj mi je délati (*co mám dělati*)?

Pomocného slovesa „bíti“ v 3. osobě minulého času (on je šel, ôni so šli) slovinština nikdy nevynechává.

44. Naše „státi se“ vyjadřuje Slovinec těmito: postáti, storíti se, zgodíti se, na př.: on je úradník postal (*stal se úředníkem*); káj se je zgodílo (*co se stalo*)? zgódi se tvôja vólja (*staň se tvá vůle = buď vůle tvá*).

45. Má-li naše sloveso „moci“ význam schopnosti duševní nebo tělesné, vyjadřuje se: môči, na př. hrômec ne môre têči (*chromý nemůže utíkat*); vztahuje-li se však k času, vyjadřuje se: utégniti. Někdo se na př. táže: „Můžeš mi to učiniti?“ nevěda, je-li tázaný schopen anebo „má-li kdy“. Chce-li se mu tedy odpovědět „nemám kdy“, vyjádří se to slovinsky: ne utégnem. Nepřekází-li však jinak nic, užívá Slovinec příslovce „lehkó“ místo „môči“, na př.: Saj lehkó tukaj sedím (dosl. *vždyt snadno tady sedím*, t. j. *vždyt mohu tady sedět*). — Utégne bíti = *mohlo by se státi*.

46. Sloveso „onegati“ (onegáviti) znamená jednání, jež určitě vysloviti buď nemůžeme buď nechceme, na př. dólgo só se onegávili (*dlouho měli něco mezi sebou*, t. j. *hádal* se).

47. Naše předložka **o** se nepřekládá do slovinštiny při komparativu, když se měří nebo vůbec kterakkoliv — avšak konkrétně — vytýká, **oč** je rozdíl, na př.: ti si pét lét starši nego jaz (*ty jsi o pět let starší nežli já*), zató si túdi celo

glávo věči od mène (*proto jsi také o celou hlavu větší mne*).
Avšak: **za** spoznánje mánjši (*o poznání menší*).

48. **Z větoslovi.** Slovinština nemiluje dlouhých vět, a spletitých period v jejím slohu není. V posloví čili slovosledu užívá volnosti slovanských jazyků, nejde však tak daleko jako čeština; neřekne na př.: dán ta (*den tento*), nobrž: ta dán; neřekne: člověk nesrěčen (*člověk nešťastný*), nobrž: nesrěčen člověk. Jen někdy a to, chce-li o někom s vyšší důstojností mluvit, klade adjektivum po substantivu, na př.: Národ češki. — Přisvojovací náměstka klade se někdy po substantivu nebo adjektivu, na př. ljúbite sovražníke svôje! ljubi mój! (*drahoušku!*)

Pamatujme si toto posloví: on mi je dal, — a: on je mēni dal; jàz sem se veselil, nebo: veselil sem se, — v třetí osobě však: on se je veselil, nebo: veselil se je.

Slovesem „bíti“, ať neosobným, ať pomocným kladná věta nikdy nezačíná, na př.: hladno je; vprášal vas bódem (*budu se vás tázati*).

49. Výpustka čili ellipse týče se slov, jež se nedopovídají a jichž se snadno domyslití můžeme, na př. naredím éno, t. j. řeč (*věc; kousek*); zdaj si právo povédal, t. j. besédo (*slovo*); málo da nísem pádel, t. j. je manjkalo (*málo scházelo a byl bych upadl*); málodane = málo da ne (*bez mála, skoro*). Často končívají věty: da nikdar tákega, — dolož si: ní bilo. Od vsáke híše pót v Rim (*od každého domu* [dolož si: vede] *cesta do Říma*).

Chrestomathie.

Národní pregóvori. ¹⁾

Dôber počétek je pól déla. — Brez muke ní móke.²⁾ — Kákoršna sétva, táka žétva. — Kakor si bódeš postlál, takó bódeš lézal. — Vsák svôje sréče³⁾ kováč. — Nabrušen nož rad réže. — Brzemu⁴⁾ konju ostróg ní tréba. — Česar nímaš v glávi, móraš iméti v pêtah. — Od vsáke híše pót v Rim. — Kdor imá s čím, lehkó gre v Rim. — Bil je v Rímu, pa⁵⁾ ní pápeža vídel. — Kdor ní dálje prišël, ko do koríta, mu je vsáka mláka⁶⁾ mórje. — Slépega za pót in bédastega⁷⁾ za svèt⁸⁾ ne prášaj.⁹⁾ — Če slépec slépca vódi, obá v jámo pádeta. — Brez gláve storjéno,¹⁰⁾ gotóvo skažéno. — Kdor hôče visóko príti, móra trden¹¹⁾ v glávi býti. — Člôvek káže v mladósti, káj¹²⁾ bó v starosti. — Če¹³⁾ hôčeš stár se odpočíti, móraš mlád se potruditi.¹⁴⁾ — Kováč kúje želézo, doklèr je vróče.¹⁵⁾ — Zrélo jábolko sámó odpáde. — Člôvek se učí, doklèr živí. — Člôvek se med ljudmí obrúsi, kakor kámen po svétu. — Člôvek se móra po ljudéh ravnáti,¹⁶⁾ ne ljudjé po človéku. — Srédnja pót, najbóljša pót. — Kár te ne péče, ne gási. — Vsák pométaj pred svôjim prágom. — Kakor

¹⁾ Příslóví. — ²⁾ mouky. — ³⁾ štěstí. — ⁴⁾ rychlému. — ⁵⁾ avšak; jinde: pak, a. — ⁶⁾ louže (po dešti). — ⁷⁾ hloupého. — ⁸⁾ radu. — ⁹⁾ neptej. — ¹⁰⁾ učiněno, vykonáno. — ¹¹⁾ pevný; nesmí míti závrat. — ¹²⁾ čím. — ¹³⁾ -li, jestli. — ¹⁴⁾ trochu namáhati; trud = namáhání trůden = namožen, unaven. — ¹⁵⁾ horké. — ¹⁶⁾ spravovati.

se pozdrávľja, takó se odzdrávľja. — Kakor se posojúje,¹⁾ takó se vračúje. — Tí očeta do prága, sín tēbe čez præg. — Kdór drugim jámo kóplje, sám v njó páde. — Med pravíco²⁾ in krivíco ní sréde.³⁾ — Rajši dôbrim slúžim, kakor⁴⁾ slábim⁵⁾ zapovédam.⁶⁾ — Po slábej tovaršiji⁷⁾ ráda gláva bolí.⁸⁾ — Bódi v družbi,⁹⁾ bódi sám, bódi srámnega te srám.¹⁰⁾ — Kár se v lúži izléže,¹¹⁾ rádo v lúžo léze. — Vsáka kráva svôje tēle líže. — Kakoršna ptíca, táka pésem. — Kakor máti, takó hčí. — Pès psu brat. — Ako mi brat kózle odněse, mi je vólk; ako mi vólk kózle doněse, mi je brat. — Tisti mi je brat, ktéri bi mi stóril dôbro rad. — Kdór me je lání bil, mi túdi¹²⁾ dás¹³⁾ ní mil.¹⁴⁾ — Práve prijátelje izkúšamo le¹⁵⁾ v nesréči.¹⁶⁾ — Nesréča nikóli ne praznúje.¹⁷⁾ — Kámor se nesréča odlóči,¹⁸⁾ vse opréke¹⁹⁾ preskóči. — Sréča je opotóčna.²⁰⁾ — Ní nesréče brez sréče. — Čésar se člověk zeló²¹⁾ veselí, to je rádo²²⁾ póлно grenjáv.²³⁾ — Kdór ní užil žalosti, ne vé céniti vesělja. — Kedár žalost do vrha prikipí, že vesělje se glasí. — Ní planíne²⁴⁾ brez dolíne. — Črna kráva imá sáj²⁵⁾ bélo mléko. — Stráh imá velíke očí. — Slóga²⁶⁾ je od Bóga. — Člověk brez vére, vére ní vréden.²⁷⁾ — Kdór velíko govóří, velíko vé, ali²⁸⁾ velíko láže. — Kdór

¹⁾ posódití: půjčiti; posojévati: půjčovati. — ²⁾ právem. — ³⁾ středu. — ⁴⁾ nežli. — ⁵⁾ špatným. — ⁶⁾ poroučím. — ⁷⁾ společnosti. — ⁸⁾ ráda bolí = bolívá. Viz syntaxi č. 37. — ⁹⁾ společnosti. — ¹⁰⁾ styď se, máš-li stud. Akkusativ „srámnega“ je ve shodě s náměstkou „te“. Viz syntaxi o akkusativu. — ¹¹⁾ vylihne; izléči, izlěžem se (I. tř. kmen: leg) vylihnouti, vylihnu se. — ¹²⁾ také. — ¹³⁾ dnes. — ¹⁴⁾ není milý, — a spolu: není slitovný. „Mil“ jest významu 1. slitování a milosrdenství a teprv 2. radostné lásky. Srovnej: smilovati se, a „pomiluj ny“. České „milý“ dáme slovinsky „ljúbi“ (neurčitě: ljub). Milovati = ljubiti. — ¹⁵⁾ jenom. — ¹⁶⁾ neštěstí. — ¹⁷⁾ neodpočívá (staroč. neprázdni). — ¹⁸⁾ rozhodne, si usmyslí. — ¹⁹⁾ překážky; opréka je to, co je „o přič“. — ²⁰⁾ kulaté, — zde: vrtkavé. — ²¹⁾ velmi. — ²²⁾ je rádo = bývá. — ²³⁾ grenjáva = hořká věc, hořkosť. — ²⁴⁾ planína (die Alpe) jest vysoce ležící rovina (plán) v horách, kdež se dobytek přes léto pase. Odtud nazývají se i vůbec alpy slovinsky „planíne“ a zde se tedy míní „planína“ jakožto hora. — Dolina = údolí. — ²⁵⁾ aspoň. — ²⁶⁾ svornost. — ²⁷⁾ hoden. — ²⁸⁾ nebo. 1. Ali (a+li) jest tázací částice, již tázací věta počíná, není-li v ní jiného tázacího slova, na př.: ali je brat domá

mnógo besédi,¹⁾ túdi mnógo láže. — Láž²⁾ imá krátke nogé. — Lažníku se še³⁾ resníca⁴⁾ ne verjáme.⁵⁾ — Da se resníca prav⁶⁾ spozná, tréba je čúti⁷⁾ dvá zvoná. — Jézik níma kostíj, ali môre bósti.⁸⁾ — Jézik ukončáva⁹⁾ več ľudíj, nego meč. — Desétkrat obrni¹⁰⁾ besédo na jezíku, prédno¹¹⁾ jo izrěčeš. — Lépa beséda lépo mésto nájde. — Lástna¹²⁾ hvála céna mála. — Grbec¹³⁾ tújo¹⁴⁾ grbo¹⁵⁾ vídi, svôje pa ne. — Očí vse vídijo, samó sêbe ne vídijo. — Brez úzde strást¹⁶⁾ je gotóva¹⁷⁾ propást. — Strástna naváda,¹⁸⁾ težka kláda. — Stára naváda, želézna srájca.¹⁹⁾ — Dôber glás²⁰⁾ sêže v devéto vás. — Čésar okó ne zagléda, srcu ne preséda.²¹⁾ — Kdór je zadovóljen,²²⁾ najmènj potrebúje. — Ako kupúješ, čésar ne trebúješ, bódeš prodájal, čésar trebúješ. — Kdór z denárjem²³⁾ kám ne vé, naj híše²⁴⁾ zídati²⁵⁾ in právdati²⁶⁾ se začně. — Denár imá pólzek²⁷⁾ rép.²⁸⁾ — Ko²⁹⁾ denár poíde,³⁰⁾ pámet³¹⁾ príde. — Obljúba³²⁾ dolg déla. — Dolg právi: začni me, délal se bóm sám. — Kdór zgódaj³³⁾ vstája, tému krúha ostája. — Prídni³⁴⁾ nájde pod vsákim grmom³⁵⁾ kós krúha, pod vsákim kámenom krajcar. — Túdi slépa kokóš³⁶⁾ včasíh³⁷⁾ nájde zrno. — Dôbra odgója³⁸⁾ bráni

= jest bratr doma? — 2. V podřadných větách znamená *ali*: zdali. — 3. Jakožto spojka = ale, nebo (jako zde).

¹⁾ řečí má. — ²⁾ lež. — ³⁾ ještě; v záporných větách však (jako zde): i, nebo: *ani*. — ⁴⁾ pravda; — *rés*, adv. zajisté, pravda; *ní rés* = není pravda; — *résen* = opravdový, vážný; *resníčen* = pravdivý. — ⁵⁾ nevěří. — ⁶⁾ dobře, správně. — ⁷⁾ slyšeti. — ⁸⁾ bůsti, bodati. — ⁹⁾ hubi. — ¹⁰⁾ obrať. — ¹¹⁾ než. — ¹²⁾ vlastní. — ¹³⁾ hrbatý. — ¹⁴⁾ cizí. — ¹⁵⁾ hrb. — ¹⁶⁾ náruživost, vášně. — ¹⁷⁾ jistá. — ¹⁸⁾ zvyk (*na + váda*); *navádno* = obyčejně. — ¹⁹⁾ košile. — ²⁰⁾ hlas, pověst. — ²¹⁾ *presédati* = 1. přeseďati, 2. trnutí zubů míti (při nezralém ovoci), a: laskominy dostávati (což zde platí). — ²²⁾ *za + do + vóljen* = spokojen; *dovólj* (*dovólje*) = dostatečně, dosti. — ²³⁾ *denár* = peníz i peníze; *denárje* = peníze. — ²⁴⁾ domy. — ²⁵⁾ stavěti, dosl. zdíti. — ²⁶⁾ souditi se. — ²⁷⁾ plzký, kluzký. — ²⁸⁾ ocas. — ²⁹⁾ když. — ³⁰⁾ dojde. — ³¹⁾ paměť, rozum; *pámeten* = rozumný. — ³²⁾ slib. — ³³⁾ záhy, časně ráno; — *zgóden* = raný; *zgódnja danica* = dennice. — ³⁴⁾ pilný; *príd* = 1. užitek, 2. přičinlivost. — ³⁵⁾ keřem. — ³⁶⁾ slepice. — ³⁷⁾ časem, někdy, — *někdaj* = před časy, někdy (minule). — ³⁸⁾ vychování; — *gój*, -a = výživa, chov; *odgójiti* = vychovati; *gojénec* = chovanec.

ubóštvu ¹⁾ pod strého. — Blagó ²⁾ se po niti nabíra, pa po vrvi ³⁾ zaprávlja. ⁴⁾ — Zgúba ⁵⁾ je sêstra dobíčku. ⁶⁾ — Bólje bóbova sláma, nego prázne jásli. — Bólje dáns kós, kakor jútri gós. — Od slábega ⁷⁾ dolžníka túdi kôzo brez mléka. — Ne prodáj kóže, doklèr mēdved v brlógu tičí. ⁸⁾ — Vsi so gráblje, ⁹⁾ víle ¹⁰⁾ nobēden. — Vólk sit in ôvca céla ne môre býti. — Kjer ní máčke, ¹¹⁾ gospodárijó miši. — Skrbna ¹²⁾ gospodínja híši trí ógle ¹³⁾ podpíra. — Ako zapovedújeta ¹⁴⁾ dvá brodárja, ¹⁵⁾ potopí se ládja. — Ôgenj in vôda dôbro slúžita, slábo gospodárita. — Lenúh sám sêbi čas kráde. — Lenôba ¹⁶⁾ je vrágoва mréža. ¹⁷⁾ — Bogástvo iz odrtíje ¹⁸⁾ se nenádoma ¹⁹⁾ razbíje. — Siromástvo ²⁰⁾ in kašelj se ne dásta zakríti. — Na vsem svétu se vse dobí. ²¹⁾ — Dôbro povsód, najbólje domá. — Vsákemu se svôje najlěpše zdí. — Věč je vrédna ²²⁾ domáča gruda, ²³⁾ ko na tújem ²⁴⁾ zláta ruda. — Kdór iz dežěle ²⁵⁾ gléda, s tém se ní dôbro na sólncu gréti. — Dôbra mísel pól zdrávja. — Brez zdrávja ní bogástva. — Kakor kdó živí, takó umrje. — Kár se rodí, smrti zorí. ²⁶⁾ — Za smrt ní zdravíla. ²⁷⁾ — Smrt vse poravná. ²⁸⁾

¹⁾ chudobě; ubóg (u + bóg) chudobný, ubohý; — ubóž + stvo = ubóšstvo. — ²⁾ zboží, statek, bohatství. — ³⁾ po provazu; vrv, -í, fem. — ⁴⁾ promrhává. — ⁵⁾ ztráta. — ⁶⁾ (dativ!) zisku. — ⁷⁾ špatného. — ⁸⁾ vězí. — ⁹⁾ hrábě. — ¹⁰⁾ podávky, vidle. — ¹¹⁾ kočky. — ¹²⁾ pečlivá; — *skrb*, -í f péče, starost. — ¹³⁾ úhly. — ¹⁴⁾ poroučejí. — ¹⁵⁾ přívozník; plavec; — *bród*, -ú = 1. brod, přívaz; 2. loď (na moři). — ¹⁶⁾ lenost. — ¹⁷⁾ ďáblova síť. — ¹⁸⁾ dosl. z rasovství, t. j. vydřené (bohatství); — *odrtíja* = rasovství, rasovina; vyděračství; — *oderúh* = 1. ras, 2. vyděrač, tyran. — ¹⁹⁾ nenadále; — *nadjáti*, nadjám se = nadíti se, doufati. — ²⁰⁾ nouze, chudoba; — *siromák* = nuzák, chudák; *siromášen* = nuzný, chudobný; — *siróta* = sirotek. — ²¹⁾ dostane. — ²²⁾ má hodnoty. — ²³⁾ hrouda. — ²⁴⁾ dosl. na cizím, t. j. v cizině; *na Čěškem* = v Čechách; *na Koróškem* = v Korutanech. — *túj*, -a, -e (srb -charv. *túdj*, — rus. *čuzij*, — pol. *cudzy*) = cizí. — ²⁵⁾ země; — země, jakožto astronom. těleso i jeho půda = *zěmlja*; jakožto vlast = *dežěla* (čěška *dežela*); — stát, říše = *držáva*. — Půda = *tla*, *tál* (v. t.); až k zemi (sáhá) = *do tál*. — ²⁶⁾ zraje; *zoréti zorím* = zráti, zraju; *zrel* = zralý. — ²⁷⁾ léku. — ²⁸⁾ vyrovná.

Príl i k e.¹⁾

Bélo, kakor padáni²⁾ snég. — Dôbro mu je, kakor ríbi v vódi. — Imá ga rád, da bi ga v žlíci vóde utopíl. — Glédata vá-se,³⁾ kakor pes in máčka. — Govorí, kakor bi imél vrélo⁴⁾ kášo v ústih. — Hodí, kakor máček okólo vréle káše. — Mi je ljúb, kakor trn v pēti. — Láže, kakor bi orehe gríz-
zel. — Máram⁵⁾ za to, kolikor za lánski snég. — Žíví, kakor mésec: včasih póln, včasih prázen. — Srcé se mu veselí, kakor nevěsti v svatih.⁶⁾ — Trpí kakor kámen na pótu. — To se bóde zgodílo, kadar bóde v péték nedélja.

Iskrice živénja.

Dr. J. Bleiweis.

Sólnce še ní zašlo, ako se je skrílo za obláke. Túdi sréča naša še ní vsélej⁷⁾ izgínola, ako se míslimo nesréčne.⁸⁾

Sólza túznega⁹⁾ srcá je dôstikrat kápljica, skózi ktéro človek še le zagléda mávríco¹⁰⁾ prihódnjega vesélja.

„Grešíti je člověško“ izgovárja se vsák, ki je grešíl. Če pa greší blížnji tvój, takój je ôgenj v stréhi.

Od Bogá izvíra edínost,¹¹⁾ od vrága¹²⁾ prepír;¹³⁾ Zakáj neki¹⁴⁾ tó? — Bóg je en sám, vrágov pa velíko.

Kakor se zvézde še le prikážejo, kedar nóč nastópi, takó se v nesréči še le razodéva¹⁵⁾ člověka práva vrédnost.¹⁶⁾

Ne tisti, ki domovíno¹⁷⁾ ljúbi v sréči, je právi njén prijátelj, ampak tisti, ki ji zvést¹⁸⁾ ostáne v nadlógah.¹⁹⁾

Za vse iměj rôko na srcu,

Za énega le srcé na rôki.

¹⁾ Pořekadla. — *Príl i k a*: 1. podobenství, 2. příklad, 3. pořekadlo. —

²⁾ trpný způsob, jako též: *zaspán* = ospalý. — ³⁾ na sebe. — ⁴⁾ hor-
kou. — ⁵⁾ dbám. — ⁶⁾ o svatbě; — *svat* = svatebčan; *ženitvánje*, *že-
nítev* = svatba; *v svate iti* = na svatbu jiti; *v svate vábljen biti* = na
svatbu býti pozván. — ⁷⁾ po každé, vždycky. — ⁸⁾ akkus. shodou
s náměstkou „se“. — ⁹⁾ zarmouceného. — ¹⁰⁾ duhu. — ¹¹⁾ jednota;
svornost. — ¹²⁾ ďábla. — ¹³⁾ rozepře. — ¹⁴⁾ asi. — ¹⁵⁾ objevuje, od-
haluje. — ¹⁶⁾ hodnota. — ¹⁷⁾ vlast. — ¹⁸⁾ věren. — ¹⁹⁾ v souzeních,
v těžkostech.

Prevódi iz čeških beríl. *)

1. Kako je bil ustanóvjen sázavski samostán. **)

V skálnatem pragózdu na brégu réke Sázave je prebíval puščávník Prokop, živěč v težávnem délu, v ostrih póstih in v pobóžnem premišljevánji. Skální brlóg mu je dajál staníšče, lesníke ¹⁾ in jágode só mu býe v hráno, ²⁾ s čisto vodó iz skálnatega studénca si je gasíl žéjo, oziráje se celó ³⁾ v tém na zmérnost. ⁴⁾

Ko se je oddáljil od ljudíj, občevál je z gózdno zveríno takó prijázno, ⁵⁾ da se ga je zaupljívo ⁶⁾ oklépala. ⁷⁾ Polágoma je izkrčil ⁸⁾ kós gózdnih tál ⁹⁾ v žítno ¹⁰⁾ pólje; postávil si je túdi leséno ¹¹⁾ kóčico ¹²⁾ pri svójem brlógu in kapélico na blížnej višíni.

L. 1031. se zgodí, da se podá ¹³⁾ knéz ¹⁴⁾ Ulrik (sín Bólje-slava II.) z veselím sprémstvom ¹⁵⁾ v sázavske gózde na lov. Tu se prikáže Ulriku krásen, vèlik jèlen, in užé ¹⁶⁾ se pripravlja knéz z lókom v ròci, da bi ga ustrélil. Tóda jèlen se spustí v skok in knéz na bújnem konji za njím. Jèlen prorívši se skózi góščo, ¹⁷⁾ pribeží na skálo, na katérej je bil postávljen kríž, in se skríje tam za Prokópa, ki je tu rávno sékal hrást. ¹⁸⁾

Viděč veljávnega ¹⁹⁾ lovca prenéha ²⁰⁾ Prokop v svójem délu in ga vljúdno ²¹⁾ pozdrávi. Knézu je vsěč ²²⁾ dostójna Prokópova postáva; tóda ²³⁾ še bolj ga gáne ²⁴⁾ modróst, ki se je kazála v njegóvih besédah. Pozabívši na sprémstvo in na lov govorí Ulrik s Prokópom zaúpneje ²⁵⁾ in zaúpneje,

*) Překlady z českých čítanek. — *Brátí* = čistí, *berílo* = čítanka.

**) *Samostán* = klášter.

¹⁾ planá jablíčka. — ²⁾ potravou. — ³⁾ docela. — ⁴⁾ mírnost. — ⁵⁾ vlídně. — ⁶⁾ důvěrně. — ⁷⁾ vinula. — ⁸⁾ vymýtil. — ⁹⁾ půdy. — ¹⁰⁾ obilné. — ¹¹⁾ dřevěnou; lés = dřevo; les. — ¹²⁾ chaloupku. — ¹³⁾ vydal. — ¹⁴⁾ kníže. — ¹⁵⁾ průvodem, družinou. — ¹⁶⁾ již. — ¹⁷⁾ huštinu, houšf. — ¹⁸⁾ dub; dób = dub. — ¹⁹⁾ vzácného; *veljátí* = cenu n. hodnost mítí; — *koliko veljá ta denár?* = kolik platí ten peníz? — ²⁰⁾ ustane. — ²¹⁾ přívětivě, vlídně. — ²²⁾ se líbí, se zalíbila. — ²³⁾ avšak. — ²⁴⁾ pohne, dojme. — ²⁵⁾ důvěrněji; *zaúpatí* = důvěřovati.

dokler ¹⁾ mu ne prizná celó vseh skrivností svôje dúše in kar teží njegóvo srcé. In okrepčávši ²⁾ ga z nebésko tolážbo ³⁾ prepríča ⁴⁾ ga Prokop z ognénimi ⁵⁾ besédami, da je potrebno človeku živéti bogoljubno. Ves vnét ⁶⁾ storí knéz obljúbo, ⁷⁾ da dá postávití na tém méstu samostán.

Užé naslédnje léto jáme ⁸⁾ se obljúba uresničeváti. ⁹⁾ Prokop sám pomága pri zídání cérkve in samostána. H ¹⁰⁾ kráti se ogléda po možéh, ki bi bili vóljni in zmóžni, ¹¹⁾ iž ljubézni do Bogá z besédo in zglédom ¹²⁾ spodbújati ¹³⁾ okólno ljúdstvo k molítvi in h korístnemu ¹⁴⁾ délu.

V krátkem času je bil samostán dozídán. Na tihej sázavskej pustínji se je nastánilo ¹⁵⁾ nóvo živénje. Slúžba bôžja se je oprávljala z uzórno ¹⁶⁾ goréčnostjo ¹⁷⁾ v slovánskem jezíci. Ljúdstvo je čím dálje tém bolj drlo ¹⁸⁾ k pobóžnim meníhom, kajti ¹⁹⁾ prejémalo je od njih pomóci in svéta ²⁰⁾ ne le v dúšnih potrebah, témveč ²¹⁾ túdi v mnóгих drúgih težavah ²²⁾ in neprílikah ²³⁾ vsakdánjega živénja.

Na željo, ²⁴⁾ dà na ukáz knéza Ulrika in Praškega škófa Šebírja vzprejél ²⁵⁾ je Prokop opátsko dostojánstvo; tóda njegóva pokóra in goréčnost se s tém ní pománjšala. Opatováł je v část in slávo Bôžjo in v blagóst ²⁶⁾ čéškega ljúdstva jédno in dvájset lét od l. 1032. do l. 1053. S. Smolníkár.

2. Lépa beséda nájde lépo mésto.*)

Vratislav II. je krúto kaznovál ²⁷⁾ tiste, ki só se zakrívili proti njému, vzlásti ako só ga razdrážili njegóvi svetováci. ²⁸⁾ Léta 1090. potégne z vojsko na Morávo, strahováť ²⁹⁾

*) „Více vlídnou řečí získáš nežli sečí.“

¹⁾ dokler ne = až. — ²⁾ posilniv. — ³⁾ útěchou. — ⁴⁾ přesvědčí. — ⁵⁾ ohnivými. — ⁶⁾ roznícen. — ⁷⁾ slib. — ⁸⁾ jme, t. počíná. — ⁹⁾ uskutěčňovati. — ¹⁰⁾ h eufonicky místo k. — ¹¹⁾ způsobilí. — ¹²⁾ příkladem. — ¹³⁾ povzbuzovati. — ¹⁴⁾ užitečnému. — ¹⁵⁾ uhostilo; — stán = domov, příbytek. — ¹⁶⁾ příkladnou, vzornou. — ¹⁷⁾ horlivostí. — ¹⁸⁾ hrnulo. — ¹⁹⁾ neboť. — ²⁰⁾ rady. — ²¹⁾ nobrž. — ²²⁾ těžkostech. — ²³⁾ nesnázích. — ²⁴⁾ přání. — ²⁵⁾ přijal; škóf = biskup. — ²⁶⁾ ku blahu. — ²⁷⁾ trestal. — ²⁸⁾ rádcové. — ²⁹⁾ pokárat.

nekákega upóra ¹⁾ svôjega brata Konrada, délnega ²⁾ knéza Brnskega, in svôjih dvéh sínovcev, ki sta vládala vkup v olo-múškem déležu. ³⁾

Dobívši nájprej Olomúc približa se Brnu in razpostávi svôjo vôjsko okólo gradú. V tém se odlóči ⁴⁾ iti h králju Vra-tislavu Valbúrge, žena knéza Konrada, jáko módra gospá in lépih besedíj, ⁵⁾ da bi ukrotíla z mírnimi besédami njegóvo jézo. ⁶⁾

Ko naznánijo králju njén prihòd, sklíče ⁷⁾ précej ⁸⁾ svôje svetoválce, posadí se ž njími in ukáže, préd-se privéstí kné-ginjo. Knéginja páde préd králja na koléni, a ko jo na nje-góvo povélje vzdignó, govórí stojèč:

„Částni in veleslávní králj! Ne iz objésti, ⁹⁾ témveč z vážnim vzrókom, ¹⁰⁾ zanašáje ¹¹⁾ se na tvôjo dobrotlívost, odločila sem se príti k tēbi. Čúdna stvár je rés ¹²⁾ da iščeš boja, kjer ga ní. Verúj mi, da ne odnēseš odtód zmagovíte ¹³⁾ sláve, kajti bojúješ se proti svôjim domáчим. Ako hōčeš z našim blágom ¹⁴⁾ obogatíti sēbe in svôje bojeválce, ¹⁵⁾ obráčaš sám proti sēbi svôje puščíce, ¹⁶⁾ bijóč bój z bratom, katéremu bi móral ráji pomáhati proti njegóvim sovražníkom. Zoper Bogá se bojúje, kdor pokončuje ¹⁷⁾ svôje krvne prijátelje. Želiš li obogatéti s plénom, zakáj ne obēreš bogátih kúpcev, ki bívajo pod grádom Práškim in pod Víšeგრადom? Če pa mórda hre-peníš ¹⁸⁾ glédati, kakó je gorélo mésto Trója, zakáj ne dáš zažgáti Práge in Víšeგრáda s podgradóvi vréd? Porēčeš: ¹⁹⁾ Ej, saj je to vse mōje! In čegávo je pa Brno, katéro hōčeš neprijáteljski opustóšiti? Saj smo mi túdi tvôji, in to, kar imámo, tvôje je. Ako pa si ukrénil ²⁰⁾ v svôjem srci smrtno kázen ²¹⁾ samó nad bratom, Bóg ne daj téga, da postáneš drúgi Kajn. Mój móž právi da odíde ráji v dáljno tujíno in

¹⁾ odboj. — ²⁾ údělného. — ³⁾ údělu. — ⁴⁾ rozhodla se, odvážila se. — ⁵⁾ krásné řeči, výmluvná. — ⁶⁾ hněv. — ⁷⁾ svolá. — ⁸⁾ hned. — ⁹⁾ zpupnosti, všetečnosti. — ¹⁰⁾ příčinou. — ¹¹⁾ spoléhajíc. — ¹²⁾ divná věc je zajisté. — ¹³⁾ vítězné. — ¹⁴⁾ statkem, zbožím. — ¹⁵⁾ bojovníky. — ¹⁶⁾ střely. — ¹⁷⁾ zničuje, hubí. — ¹⁸⁾ toužíš. — ¹⁹⁾ řekneš. — ²⁰⁾ od-měřil, určil, ustanovil se. — ²¹⁾ trest.

ostáne tam za vselej, nego dopustí, da se brat oskrúni ¹⁾ s krvjó svôjega brata.“

Takó govorěč vzáme izpod plášča bútarico ²⁾ šíb ³⁾ in nadaljúje svôj góvor: „Te šíbe ti pošílja brat, služábnik tvój, sám zá-se. Ako je kaj zgréšil proti tébi, kaznúj ga ž njími in daj svôjo deželo, kómur spoznáš za dôbro.“

Ta z ljubeznívím glásom izrečěni góvor ní minol brez učínka. Králj in njegóvi svetováci so bíli takó ganeni, ⁴⁾ da se níso mógli zdržáti jokú. ⁵⁾ Túdi se je pomíril Vratislav s svôjim bratom Konradom, ní mu spomínjal prějšnjega sovrášťva in ga pústil v pokójnem užívanji njegóvega knězjega déleža.

F. Bohínjec

3. Králj Věčeslav II.

Věčeslav II. je bil právi vladár mirú; po njegóvej prevídnosti ⁶⁾ preněhali só vsi prepíri ⁷⁾ v dežěli. Vzlasti pa je bílo Věčeslavu II. ležěce na tém, da bi se uníčile ⁸⁾ róparske ⁹⁾ druháli, ¹⁰⁾ ki só bíle v stálih čásih v óbče po vseh dežělah nesnága. ¹¹⁾ Pod várstvom ¹²⁾ stróge ¹³⁾ pravíčnosti ¹⁴⁾ je zópet kmet pokójno obdelováł svôje pólje. Opomógla ¹⁵⁾ si je kupčíja in rázna rokodělstva.

Prágo je zaděla l. 1291. dně 4. málega trávná ¹⁶⁾ po nōči velíka nesrěča. Pogorélo je námreč vse Věčje (Staro) Město; králj je v olájšanje ¹⁷⁾ podělil meščánom oproščěnje od dávka ¹⁸⁾

¹⁾ poskvrnil. — ²⁾ svazek. — ³⁾ metel. — ⁴⁾ pohnutí, dojatí. — ⁵⁾ pláče. — ⁶⁾ prozřetelností; viz o instrumentale str. 59, č. 23. — ⁷⁾ rozepře, rozbroje. — ⁸⁾ zničily. — ⁹⁾ loupežnické. — ¹⁰⁾ roty, zběře. — ¹¹⁾ neřesť; nečistota; — *snážen* = čistoten. — ¹²⁾ ochranou; *várovati* = hlídati, chrániti; *angelj váruh* = anděl strážce. — ¹³⁾ přísné. — ¹⁴⁾ spravedlností. — ¹⁵⁾ vzámáhala. — ¹⁶⁾ dubna. — Ve spisovné slovinštině užívá se nyní latinských jmen měsíců. Vedle těch jsou národní jména tato: Prosínec, január; svečän, februar; sűšec, marec; máli traven, april; vėlíki traven, maj; rőžnik, junij; máli srpän, julij; vėlíki srpan, avgust; kimovec, september; vīnotók (kozoprsk), oktober; listopäd, november; grűden, december. — ¹⁷⁾ ulehčení, úlevu. — ¹⁸⁾ daně.

za někaj lét in učinil, da je bilo mésto kmálu zópet obnovljeno in meščanom se je zópet dôbro godílo.¹⁾ Túdi drúga mésta dobíla só někaj od králja sámega, někaj pod njegóvim várstvom različne korístne napráve in só užívala njegóvo posébnó brígo.²⁾

Iz vséga, kakó se je obnášal³⁾ králj Věceslav, je bilo vídeti, da je bil také globôko in iskréno⁴⁾ prešínjen⁵⁾ od vážnosti in svetostí svôjega vladárskega poklica,⁶⁾ kakor málo katéri vladár v ónih časih. Često je rékal svôjim prijáteljem: Ko bi védel, da bi kdo drúgi hôtel skrbéti⁷⁾ z věčjo gorécnostjo in odkrítosrčnosťjo za blágor⁸⁾ svôjih podlôžnikov, prav rád bi mu odstópil svôjo móc in bi žível na Zbraslavi v samostánskej tihôti.

Srebrní rúdníki Kutnogórski só dájali takrát velíkih korístij in také je môgel uvěsti králj Věceslav spremémbo⁹⁾ v novčnících zadévah,¹⁰⁾ ki je bíla po želji njegóvega národa. Uvěl je námreč čisto nov denár dôbrega jédra in stálne céne, také da je bil veljáven¹¹⁾ v vsákej deželí. Umětnost¹²⁾ denárje kováti je bíla sicer v dvanájstem stolétji na Čěském znameníta, tóda propádla je v téku trinájstega stolétja. In poklícal je králj koválce denárja iz láškega¹³⁾ mésta Floréncije, kjer só bíli v tistem času v vrezovánji in kovánji nóvcev vzlásti věščí¹⁴⁾ možjé. Te láške koválce denárja je nasělil v Kutnej Góři v kraljévej trdnjávi.¹⁵⁾ kjer je prebíval kraljévi oskrbník¹⁶⁾ rúdníkov, da bi kováli tam nóvi čěški denár; zavóljo téga só nazváli to trdnjávo Láški dvór.

In také só bíli iz téga Láškega dvóra izdání méseca málega srpána l. 1300. prvi čěški ali práški grôši, ki só se prikúpili¹⁷⁾ v krátkem času splóšno¹⁸⁾ ne le v čěških in póljských deželah, témveč túdi dáleč širôko po Evrópi in katére só

¹⁾ vedlo. — ²⁾ péče. — ³⁾ se choval, si počínal. — ⁴⁾ upřímně. — ⁵⁾ proniknut. — ⁶⁾ povolání; — *klícati* = volati. — ⁷⁾ pečovati. — ⁸⁾ blaho. — ⁹⁾ proměnu. — ¹⁰⁾ v mincovních věcech (záležitostech); — *novci* = peníze. — ¹¹⁾ berný, platný. — ¹²⁾ umění. — ¹³⁾ vlášského; — *Láh* = Vlach. — ¹⁴⁾ obratní, zběhlí. — ¹⁵⁾ tvrzi. — ¹⁶⁾ správce. — ¹⁷⁾ obliby došly. — ¹⁸⁾ všeobecně (všeobecné).

sprejemali radovóljno vsi menjálci denárja in kúpci. Šéstdeset čeških grôšev (kôpa) bílo je tóliko, kakor jédna težka ali praška grivna (marka) srebrá.

S. Smolníkár.

4. Poštênost in plemenitost. *)

Ivan Ladislav starši Popel z Lobkovic na Holmci in Istebnici, ¹⁾ najvíšji dvórni híšnik ²⁾ Čéškega kraljéstva, ní máral ³⁾ za velíko gospodárstvo in za tó je dal vèlik dél pólja v najèm stáremu, nékdaj vrlemu ⁴⁾ vojščáku.

Nékega dné príde se najémnik k svôjemu gospódu prítóžit, ⁵⁾ da je jédna izmej pšeníčnih njív blízu gózda, v katérem só zímski čas često lovíli, jáko mnógo prestála, ⁶⁾ takó da iz pšeníce, ki je na mnógo méstih poteptána, ⁷⁾ kakor je podóba, ne bóde nič.

Lobkovic ukáže ⁸⁾ kmétu, naj si škódo céní, da mu je povérne. ⁹⁾

Tu právi kmet: „Naprósil ¹⁰⁾ sem prijátelja, da bi mi bil za príčo ¹¹⁾ in obá skúpaj sva preiskála, ¹²⁾ da bi móglo bíti škóde za dôbrih stó goldínarjev.“

Ladislav mu jih radovóljno pláča.

Toda prédno je prišél čas žétve, ¹³⁾ je pšenica vstála, in rávno tam, kjer je bíla njíva najbòlj poteptána in se je zdélo, da je najvécja škóda, rástla je najgostéjša pšenica.

In zópet príde najémnik h gospódu z Lobkovic, rekóč: „Milostljívi gospód, prihájam zavóljo tiste njíve.

„Kaj se je zgodílo?“ ¹⁴⁾ právi gospód in spomnívši se ónega dogódka ¹⁵⁾ vpráša: „Ali Ti morebíti ¹⁶⁾ odškódba ní zadôstna?“

„O, milostljívi gospód, zadôstna! Tóda vídel sem, prišedši poznéje na njívo, da se jej popólnoma nobêna škóda

*) „Poctivosť a šlechetnosť.“

¹⁾ „na Chlumci a Jistebnici“ — na poučenou poslovinštěno. —

²⁾ dvormistr. — ³⁾ dbal. — ⁴⁾ hodnému, statečnému. — ⁵⁾ stěžovat. —

⁶⁾ utrplěla. — ⁷⁾ pošlapána. — ⁸⁾ veli. — ⁹⁾ nahradí. — ¹⁰⁾ požádal. —

¹¹⁾ svědka, na svědectví. — ¹²⁾ vyšetřili. — ¹³⁾ žní. — ¹⁴⁾ stalo. —

¹⁵⁾ příhody. — ¹⁶⁾ snad.

ní zgodíla; kajti pšenica rávno tam najlépše ráste, kjer je bíla najbòlj poteptána. Vrácam Vam tedaj odškodnínó, kátero sem bil od Vas sprejél.“

„Da,“ réče častítljivi stárček, „takó mi je všeč,¹⁾ takó bi imél délati vselej móž z móžem.“ Potém je izpraševál najémnika po vséh njegóvih okóliščínah in vzémši mej govorom iz shrámbe²⁾ trí stó goldínarjev, podá mu jih rekóč: „Ta denár vzèmi za svòjega málega sínka in pripovedúj³⁾ mu, kadar doráste, kako si ga dobíl. Vzbúdi v njem zráven téga⁴⁾ prepríčanje,⁵⁾ da poštèno dejánje⁶⁾ skrívá v sèbi védno⁷⁾ velíko povráčilo.⁸⁾

A. Jemec.

Viktóric a.

(Z „Babičky“ Bož. Němcové. Přeložil Fr. Cegnar.)*)

Viktóric a je kmétiška⁹⁾ hčí iz Žérnova. Njéna rodítelja sta vže dávno pokopána, ali brat in sèstra jej živíta še dnes. Pred petnájstimi léti je bíla Viktóric a še kakor róža;¹⁰⁾ blízu in dáleč jej ní bilo jednáke. Urna kákor srna, marljíva kákor bučéla, nihče si ne bi bil mógel želéti lépše nevéste. Táka déklica, in če ima še dóto,¹¹⁾ ne ostáne pod polóvníkom,¹²⁾ to se sámó ob sèbi vé. Túdi o Viktóriici se je govorílo po vsej okolíci in snubáči só si podájali dvéři. Očétu in máteri bi mnogokatéři bil po vólji, tá in óni je bil přemóžen go-

*) Podávajice zde jednu kapitolu z „Babičky“ Boženy Němcové v překlade věrném, tedy známý předmět v rouše jiném, můžeme poznámky ztenčiti na míru nejmenší. Majice však na zřeteli prospěch každého, komuž o věc do opravdy jde, radíme mu upřímně, aby, srovnávaje překlad s originalem jak co do slova tak i co do věty, neopomíjel zvykati též svůj sluch přízvuku slovinskému, čítaje totiž nahlas; neboť tím a jen tím způsobem bude mu pak možno, rozuměti též živému slovu plynňého hovoru, jenž slova od slova nedělí, jako to činí písmo a tisk.

¹⁾ tak to mám rád. — ²⁾ schráňky. — ³⁾ vypravuj. — ⁴⁾ spolu zároveň. — ⁵⁾ přesvědčení. — ⁶⁾ jednání. — ⁷⁾ stále. — ⁸⁾ odplatu. — ⁹⁾ kmet = sedlák; kmetíja = selský statek; na kmétih = na venkově. — ¹⁰⁾ růže; malína = malina. — ¹¹⁾ věno. — ¹²⁾ čtvrteí.

spodár, in hčí bi si bíla dôbro postljlála, kakor právjio, ali ôna téga ní hotéla uméti; le tému je bíla prijázna, kdór je najbólje plésal, in še to le pri múziki.

Včasih je očéta nevólja prijéla,¹⁾ da hčí snúbce takó lehkómíselno odbíja, zaréžal je na njo, naj si jédnega izbêre, sicer jej sám poíšče ženina, katérega bó mórala vzéti. Déklica pa se je spustila v jók, prosíla, naj je od dóma ne požénejo da ní še nič zamújeno, da je stoprav v dvájsetem létu, da se še ní namladovála, in Bóg vže vé, kdó jo dobí in kako jej pojde. Oče je imél déklico zeló rád, in ko je slíšal táke tózbe, storílo mu se je mílo, in glédaje v krásno njéno líce míslil si je: „Ti imaš še dôsti čása, tí nájdeš se dôsti snúbcev.“ Ljudjé pa só vse drugáče míslili; govoríli só, da je Viktóríca ošábna, da čáka, da prídejo s kočíjo po njó; prorokováli só, da nízko séde, kdór visôko léta, kdór prevêč izbíra, izbírek dobí, in táke in jednáke rečí.

V tém času só stáli v vási vojáki lóvci; jéden izmej njih je začél hoditi za Viktóríco. Ako je šla v cérkev, šel je za njó, v církví je stal gotóvo blízu njé, in ne da bi v oltár bil obrńnen, ozíral se je le vá-njo; splòh, kámorkoli je šla, povsódí jó je sprémľjal kakor sénca. Ljudjé só govoríli o njem, da ní prav pri pámeti, in Viktóríca je rêkla, kedar je šla mej tovaršice in je bíla govoríca o njem: „Káj neki ta voják za menój postópa? Še govorí ne, kakor môra.²⁾ Bojím se ga. Mravljínča me,³⁾ kedar mí je blízu in zvrťi se mí v glávi, kedar me pogléda.“

„Te očí“ rêkel je vsákdo, ne obéčajo nič dôbrega; po nôči se mu neki celó svétijo, in te črne obrví, katére só nad njími kákor krókarjeve perúti raztégnene in prerástene, to je očítno známenje, da imá húde očí. Nekatéri só ga milováli,⁴⁾ rekóč: „Mój Bóg, kdó pa je krív, da mu je máti naráva⁵⁾ pri rôjstvu to podelíla. In táke očí imájo móč le do nekatéríh ljudíj, vsákemu se jih ní báti.“ Pri vsém tém só

¹⁾ pojala nevrlosť. — ²⁾ mûra. — ³⁾ *mravljínek* = mravenec; *mravljínča me* = jako by mravenci po mně lezli. — ⁴⁾ litovali. — ⁵⁾ příroda.

se prestrášile soséde, kedarkóli je káko déte poglédal in náglo so pritêkle drgnot ga z bélo rúto, in kedarkóli je káko déte v vási zbolélo, vsélej só govoríli: Uróke imá, črni lôvec ga je poglédal. Poslédnjič só se ljudjé privádili téga témnega obráza, i mej déklicami se je celó čúlo,¹⁾ da ne bi takó grd bil, da je bil prijazniši. Sploh pa je bíla njih mísel: Káj s takó čúdnim človékom! Bóg vé, kdó in odkód je; morebíti še člověk ní; skôraj bi se člověk pred njím prekrižal in rékel: „Gospód Bóg z menój in hudôba od mène! Saj ne plése, ne govori, ne pôje; pustímo ga!“ In pustíli só ga. Ali čemu je bílo vse to! Lahko só govoríle: pustímo ga, ker za njími ní hodil; ali Viktóríca je iméla pekel ž njím.

Vže je neráda hodíla, kamor jej ní neobhódno trébalo, da bi se le ógnola očém, ki só jo védno vzpremljale. Vže se ní več veselíla múzike, ker se je vsélej iz kácega kóta v krčmi ná-njo obráčalo tmno oblíče; vže ní več hodíla takó ráda na préjo, ker je gotóvo védela, ako ne sedí v izbi, pa stojí zvénaj pod óknom črni lôvec, in déklici je mrla beséda na jezíku i nit se jej trgala. To jej je bílo britko. Vsákdo je opazováł na njěj néko promémbo, nihče pa ní míslil, da bi bil lôvec tému kriv; iméli só ga za bébca in míslilo se je, da ga púsča Viktóríca za sebój postópati, ker si ne vé pomágati. Nécega dné pa je rêkla Viktóríca tovaršícám: To vam právim, déklice, ako bi précej zdaj snúbec prišêl, vzámem ga, naj bó ubóg ali bogát, lép ali ostúden, da je le iz drúge vasí.“

„Kaj ti je na mísel prišlò? Ali ti domá ní dôbro, da takó blêdeš, ali se ti mej námi tóži?“ odgovoré dekléta.

„Téga nikar ne míslite. Ali ní mi tukaj vztrpéti, dokler ostáne tukaj ta črni voják. Vé téga še mísliti ne môrete, kakó me ta člověk múči in jezí. Vže ne môrem v míru spáti in molíti, povsódi me njegóve očí vzpremljajo,“ tóži plakáje Viktóríca déklicám.

„Ali, čápka,²⁾ zakáj pa mu ne prepovéš za sebój postópati? Zakáj mu ne rêčeš, da ga ne môreš trpéti, da ti je trn v pèti?“ svetovále só jej déklice.

¹⁾ slýchalo. — ²⁾ bláhová.

„Ali nîsem téga storîla? Nikdar nîsem ž njím govorîla; kakó bi ga nagovorîla, ko me vzprémîja kakor sénca? Poróčila pa sem mu njegóvih továrših.“

„No, in ní poslušal?“ vprášajo déklice.

„To se vé, da ne; odgovóril je, da mu néma níhče nič poróčati, da smé hoditi kámor hôče in h kómur hôče. Sicer pa mi nikdar ní rékel, da me imá rád, naj mu tedáj ne poróčam, da ga nêčem!“

„Lejte, zaróbljenca!“ jezé se déklice, „káj pa mîsli? To bi mu iméle popláčati.“

„Le s tákim nič ne začénjajte, môgel bi vam jo zasolíti,“ svaré prevídnejše.

„Čîri, čîri, káj nam môre stóriti? Za to bi móral iméti kaj tácega, kar smo na telésu nosíle, ali kaj tácega nobêna izmej nas od sêbe ne dá in od njêga túdi ničesar ne vzámemo, čému tedáj stráh? — Nič se nikár ne bój, Viktórîca! mé bódemo védno s tebój hodíle, jêdenkrat vže izpláčamo téga vrága,“ kričé pogúmnîše déklice.

Ali Viktórîca se je bojéce króg sêbe ozírla in neutolážena pri tih besédah vzdáhnola: „Da bi me Bóg téga kríža otél.“¹⁾

Kar je Viktórîca déklicam razodéla,²⁾ ní ostálo skríto, náglo se je raznêslo, celó črez pólje do drúge vasí.

Nekóliko dníj poté je príšel nek postrežljív človek iz sosédnje vasí v híšo Viktórîčinêga očeta. Govorílo se je o tém in ónem, sem in tja, prédno je právo spróžil,³⁾ da bi ta in ta sósed rád sína ožénil, in da bi ta sín rád Viktórîco vzél, da só ga naprosíli, naj grè vprášat, ali sméjo prítî snúbit, ali ne?

„Potrpíte málo, povprášam Viktórîco; naj vam ôna odgóvor dá. Kar se mêne tíče, jaz poznám Šîmo in njegóvega sína Antóna, in ne ugovárjam;⁴⁾ imájo dôbro kmetíjo,“ rêče stári próscu in odíde v izbo klícat hčer, da se ž njó pogovóri.

Ko je Viktórîca to slíšala, rêkla je brez vséga pomišljánja: „Naj prídejo!“

¹⁾ osvobodil. — ²⁾ dosl odhalila. — ³⁾ pravou spustil. — ⁴⁾ nenamítám.

Ôče se je čúdil, da se je takó hitro udála, vprašal jo je, ali pozná Antóna, da zastónj ne prídejo; ¹⁾ ali Viktória je ostála pri svôjej besédi in rêkla še očetu, da dôbro pozná Antóna Šímljevca, ²⁾ da je vrl mladénič.

„Mêne to veselí,“ rêče ôče, „kâkor si postélješ, takó bódeš spála. V iménu bôžjem, naj prídejo.“

Ko je ôče možá odprávljal, prišla je máti k Viktórii v ízbo, prekrížala jo in jej sréčo želéla ter rêkla: „Najbólj me toláži, da ne prídeš k svékrvi, ne k zálvi, ³⁾ da bódeš sáma svôja gospodínja.“

„Máma, jaz bi ga vzéla, ako bi imél dve svékrvi,“ odgovorí Viktória.

„No, to je tém bólje, ker se imáta takó ráda.“

„Ne to, máma, dála bi besédo túdi drúgemu vrlemu mladéniču.“

„Prósim te, káj néki govoríš, vže dôsti se jih je oglásilo, pa nobênega nísi hotéla.“

„Takrát še ní hodil za menój voják s húdimi očmí,“ šepetá Viktória.

„Káj li blédeš; káj govoríš o vojáku, káj ti je do njêga, naj počénja, kar hôče, pústi ga; ta te vsaj od dóma ne odžéne?“

„Dà, mámâ, ta, le ta, žalújem, pláčem, nikdér nímam mirú in pokója,“ zapláče deklè.

„In zakáj mi téga vže poprêje nísi povédala? šla bi bíla s tebój kè kúmi kovačici, tá zná pri tákih rečéh pomágati. Le pústi to, jútri pójdem k njéj,“ toláži máti hčérko.

Drúgi dán je šla máti s hčérko k stárej kovačici. Ôna vé mnóge rečí, katérih drúgi ljudjé ne vedó. Ako se komu kâj izgubí, ako kráve ne mólzejo, ako kdó od kóga uróke dobí, za vse pomága kovačica, ôna vse ugáne. Viktória je kovačici vse odkritosrčno povédala kakó in káj!

„In tí nísi nikdár ž njím govoríla, ne jédne besédice?“ vpráša kovačica.

¹⁾ aby nadarmo nepřišli. — ²⁾ Šímljavec, dosl. Šímovec. — ³⁾ svékrva = tchýně; zálva = sestra mužova; jetrva = žena bratrova; sinaha = žena synova, snacha.

„Ne jédne besédice.“

„Ali ti ní dál ali poslal po vojákih kàj za jélo, jábolka ali málega krúhka?“

„Nič, kúma, nič. Drúgi vojáki ne držé ž njím, on je védno zeló imeniten¹⁾ in kar živí, čúden samotár. Takó só povédali pri nas.“

„To je právi čaróvnik,“ trdila je kovačica, „áli nič se ne bój, Viktóríca, jaz ti vže pomôrem, zdáj še ní húdo. Prinêsem ti jútri nékaj, in to bódeš védno na sêbi nosíla. Zjútraj, ko pójdeš iz izbe, nikdár ne zábi pokropíti se in vsélej rêci: Bóg z menój, hudôba od mène! Ko pójdeš na pólje, nikóli se ne ozrì, nikóli se ne ozíraj króg sêbe, in če te voják nagovorí, ne poslušaj ga in ako bi govóril kakor angelj. On môre túdi z besédo urêči; ráje si précej ušesa zatísni. Pomni to. Če ti ne bóde v nekatérih dnéh bólje, pa poskúsimo kàj drúzega, le prídi zópet k mênì.“

Viktóríca je šla domóv z veseló mislíjo in nadejála se, da jej bóde zópet takó dôbro in lehkó, kakor nekdáj. Drúgi dán je prinêsla kovačica nékaj v rudécej cúnjici zašítega in obêsila je to déklici sáma króg vratú ter veléla, da naj téga ne dá od sêbe i nikómur ne pokáže.

Na večér, ko je žéla trávo, opázila je sicer, da někdo stojí ne daleč tam pod drevésom, čútila je, da jej krí v líce stópa, ali premágala se je i ní se króg sêbe ozíla, in ko je nažéla tráve, hitéla je domóv, kakor bi jej za petámi gorélo. Trétji dán je bíla nedélja. Máti je pékla koláče, ôče je šel vábit gospóda učítelja i nekóliko stárih sosédov na málico,²⁾ po vási pa só si na ušesa právili: „Pri Míkšu bó zaróka.“

Popóldne so prišli v híšo tríje možjé v prážnjej³⁾ obléki, dvá sta iméla rožmarín na rokávih. Gospodár jih je na prágu pozdrávil in družína zádej stojé jim je rêkla: „Bóg daj dôbro sréčo!“

„Bóg daj,“ odgovorí govórník za očéta in sína.

Žénin je stópil poslédnji črez prág, in zvénaj só se čúli

¹⁾ chová se jako vzácny pán. — ²⁾ svačinu. — ³⁾ ve svátečném; *průzník* = svátek.

ženski glasovi: „Tóne je brhek ¹⁾ mladénič, glávo nosí kákor jêlen, in kako krásno kító rožmarína imá na rokávu! Kde ga je néki kúpil?“ in móžki só tému odgovárjali: „Kaj néki, lehko glávo visôko nosí, ker odvêde iz vasí najlêpše deklê, najbóljo plesálko, dôbro gospodínjo, in vrhu téga še bogáto. Ta imá sréčo!“ Takó je míslilo po vási túdi mnôgo rodíteljev, in mrzelo jim je, da si je Viktória izbrála žénina iz drúge vasí, da jej ni bil dôber tá ali óni, čému táka náglica, táke múhe ²⁾ in to in óno, kakor je to vže pri tácih prílikah naváda.

Do večéra je bíla zaróka sklénena. Učítelj je spísal ženitovánjsko písmo, príče ³⁾ in rodítelja só ga podkrízali, iména je pristávil kúm in Viktória je podála Tónetu rôko obečáje mu, da bó v tréh tédnih njegóva žena. Drúgi dán so prišle tovaršice sréčo želét, in kedar je šla Viktória na vás, vsélej só jo pozdrávljali: „Bóg ti daj sréčo, nevésta!“ Ali kedar só jej mladéniči govoríli: „Škóda tébe, zakáj pa nas zapustíš, Viktória?“ stópile só jej solzé v očí.

Nekóliko dníj je bíla Viktória bólj veséla, in kedar je mórala iti na vás, ní jej bílo tésno, kakor poprêje, dokler še ní iméla škapulírja od kovačice in še ní bíla nevésta. Zdélo se jej je, da je ves stráh od nje pál, in hválila je za to Bogá in kovačico, ki je takó dôbro svetovála. Ali ta njéna rádost ni dôlgo trájala.

Nécega dné próti večéru je sedéla na vrtu sè žéninom. Govoríla sta o prihódnjem gospodárstvu in o svátbi. Pa kar náglo je umólnknota, očí je uprla préd-se na grm in rôka se jej je začéla trésti. „Káj ti je?“ vpráša žénin čudé se.

„Poglêj mej te véje, ali tam nič ne vídiš?“ šepetá Viktória.

Žénin se je tja ozírl in odgovóril: „Jáz ne vídim nič, in káj si ti tam vídela?“

„Zdélo se mi je, da náju je črni voják glédal,“ tího šepetá nevésta.

¹⁾ švarný, čacký. — ²⁾ dosl. mouchy, t. j. vrtochy. — ³⁾ príča = svědek.

„Le počákaj, tému posvétim!“ zakričí Tóne, kvíšku ¹⁾ skóči in vse preíšče, ali zastónj, nikógar ní bílo. „Jàz mu téga ne prizanêsem, ²⁾ da bi še za tebój postópal, še zdáj, dôbro mu jo zasolím!“ jezí se Tóne.

„Ne začénjaj ž njím nikácega prepíra, Anton, prósim te, véš, voják je voják. Sám ôče je bil na Rudéčej gôri, in bil bi za to kàj dál, da bi ga bil támošnji povéljnik iz naše vasí vzél, ali on je rékel, da téga ne môre storíti, ako bi túdi hôtel, in da ní nič húdega, ako hodi voják za deklétom. Ôče je tam mej vojáki slíšal, da je néki iz zeló bogáte híše, da se je sám zapísal v vojáke, in da smé iz vojáščine stópiti kedar hôče. Dôbro bi nalétel, ³⁾ ako s tácim kaj začnêš.“ Takó je govoríla Viktóríca Tónetu, in on jej je dal besédo, da pustí vojáka v míru.

Viktóríca pa je iméla od téga večéra zópet préjšnje téžke čáse, in dási je zaupljívo škapulír na srce stískala, kedar só se jej prikazále nesréčne očí, vender ni nehálo, nepokójno býti. Šla je zópet h kováčici sveta iskát. „Jaz ne vém, to je morebíti vže šíba, ⁴⁾ s katéro me Bóg tépe, da mi nič ne pomága to, kar ste mi dáli. Saj sem vas zvésto slúšala,“ rêče Viktóríca.

„Le pústi, déklica, le pústi, jaz mu vže posvétim, in ako je sám ántikrist. Ali popréje móram od njêga dvé stvari iméti. Doklèr si ju ne preskrbím, čúvaj se ga, kólikor le môreš. Prósi ángelja várha in móli za tíste dúše v vícah, za katére nobêden ne móli. Če káko réšíš, prosíla bóde zá-te.“

„To je najhúje, kúma, da vže ne môrem v míru molíti,“ plákalo je deklè.

„Vídíš, vídíš, déklica, zakáj si odlášala, ⁵⁾ doklèr ⁶⁾ te je hudóbna móč prevzêla. No, ali Bóg dáde, ⁷⁾ da premôrem téga vrága.“

Viktóríca se je premagovála, kólikor je môgla; vróče se molíla, in ako so jej hotéle mísli na drúge predméte uíti, brzo je pomíslila na Gospódovo trpljénje, na devíco Maríjo,

¹⁾ vzhůru. — ²⁾ *prizaněsti* = prominouti. — ³⁾ pěkně bys narazil. —

⁴⁾ metla. — ⁵⁾ odkládala. — ⁶⁾ až — ⁷⁾ sesílený tvar místo: dá.

da bi se znebila¹⁾ te zlé močí. Očúvala se je jêden dán, dvá dní, trétji dán pa je šla po détélje na kôniec očétovega pólja; hlápcu je veléla, naj hítro za njó príde, ter se sè žétvijo podvíza.²⁾ Šla je tja, lahko in úrno, kakor srna, da so ljudjé postájali, glédali za njó, kakó lépa je. Takó je odšlá, domóv pa jo je pripéljal hlápec na zelênej détélji, blédo, ránjeno. Nôgo je iméla obvézano s tánkim bélim plátnom, in mórali só jo z vozá v híšo nêsti.

„Máti bôžja iz Svéte gôre!“ tožila je máti, „deklè, káj se ti je zgodílo?“

„Zabóla sem si trn globôko v nôgo, omedléla sem. Ne-site me v izbo, pójdem leč!“ prósi Viktóríca.

Nêšli só jo v pósteljo in ôče je précej tékel po kovačico. Kovačica je prihitéla, kakor bi bilo gorélo, in ž njó trúma nepovábljenih kúm, kakor je to vže naváda.³⁾ Tá je svetovála lapúh,⁴⁾ drúga gólšcec, trétja za urôke, četírta kadílo; kovačica pa se ní dála motíti in dévala je na na otéklo nôgo krompírjevega sóka. Poslála je vse stráni, rekóč: da hôče sáma pri Viktóríci ostáti in da bóde kmálu vse dôbro.

„Povédi mi déklica, kakó je bílo, ti si se prestrášila? In prósim, kdó pa ti je obvézal nôgo s to bélo, méhko rúto? Jaz sem jo skríla, da je níso vídele te zijálke,“⁵⁾ govoríla je prevídna kovačica, deváje jej nôgo v pósteljo.

„Kam ste jo déli, kúma?“ náglo vpráša Viktóríca.

„Imáš jo pod vzglávjem.“⁶⁾

Viktóríca je ségla po rúto, ozríla se na krváve líse, na vsíto imé, katérega še poznála ní in líce se jej je izpre-mínjalo.

„Déklica, déklica, ti mi nísí po vséči, kaj imám o têbi mísliti?“

„Míslite si, da me je Bóg zapústil, da sem izgublêna na vse véke, da mi ní pomôči.“

„Morebíti imá vróčnico, da takó blêde?“ míslila si je kúma in déla jej rôko na čélo, pa čélo je bílo mrzlo in túdi

¹⁾ zprostila. — ²⁾ *podvívati se* = pospíšiti si. — ³⁾ zvykem. —

⁴⁾ lopuch. — ⁵⁾ otevrhuby. — ⁶⁾ poduškou.

rôke só bîle mrzle, le očí só jej goréle in strméle na rúto, katéro je z obéma rokáma pred sebój držála.

„Čújte, kúma,“ začéla je tího, „ali nikómur nič ne povéjte, vse vam povém. Ta dvá dní ga níssem vídela, saj véste, kóga ménim — ali dénes, dénes mi je od ránega jútra v ušésih zvenélo: ‚Idi po dételje, ¹⁾ idi po dételje!‘ kakor bi mi bil kdo šepetál. Védela sem, da je to káka skušnjáva, ker on tam zeló rad bíva, sedéva pod drevésom blízu pólja, na brdu, in vender mi ní dálo mirú, da sem vzéla rjúho in kôso. Na póti mi je prišlo na mísel, da sem sáma sěbi zlodéjníca, ali v ušésih mi je védno šepetálo: ‚Le ídi, ídi po dételje, kdo vé, ali bóde tam, káj bi se bála, za tebój príde Tomáz.‘ Takó me je gnálo na pólje. Ozrla sem se pod drevó, nikógar ní bílo tam. No, ker ga tam ní, pa je vže dobljěno, míslila sem si, vzéla kôso in hotéla kosíti. Zdaj mi je na mísel prišlo, da bi skúsila svôjo sréčo, hotéla sem poiskáti čvetěropěrěsne dételje in míslila: Ako je nájdeš, srěčna bóš z Antónom! Iščem, iščem, čúdo, da níssem na dételji očí pustíla, pa nášla je níssem. Zdaj me nékaj premóti, da se ozrém na brdo, in kóga vídim tam pod drevésom — vojáka! Náglo se stráni obrńem, pa v tém hípu stópm na trn, ki je léžal pri póti, in ráním si nôgo. Níssem zakríčala, ali zabolélo me je, da só mi očí stemnéle in pála sem na zěmljo. Kakor v sánjah sem vídela, da me je někdo v naróčje vzél in odnéseł. Bolečíne só me vzdrámile; na potóku je kléčal voják, móčil v njem bélo svôjo rúto in izpíral mi ráno.

Mój Bóg, míslila sem, kaj bóde s tebój, zdaj ne môreš tém očém uíti; najbólje, da se vá-nje ne ozrěš!“ Dôsti só me bolečíne múčile, v glávi se mi je še motálo, pa črhnola níssem, ne očí odpřla. Polóžil mi je rôko na čělo, prijěl me za rôko, méne je mraz trésel — ali molčála sem. Potém me je izpústil in začél mi v obráz vôdo plúskati, vzdígnol mi je glávo; káj mi je bílo počěti, mórala sem očí odpréti. — Ah, mřla mřja kúma, te njegóve očí só ná-me zasvětile, kakor

¹⁾ *dételja* = jetel; zde jest dělivý genitiv i po předložce. Viz str. 57, č. 12.

bôžje sólne; mórala sem svôje oči pokríti! Ali káj mi je vse to pomagalo, ko me je začel nagovárjati! — Ah, vi ste iméli prav, míla kúma, da čára túdi z glásom; mêní neprenéhoma doní v ušésih njegóv glás, njegóva beséda; rékel mi je, da me ljúbi, da sem njegóva sréča, njegóvo nebó!“

„Kakó pregréšne beséde, to je peklénska napást! Katéremu človeku bi táke beséde [na mísel prišlè! — Nesréčna déklica, káj si míslila, da si mu verovála!“ tóžila je kúma.

„Bóg, kakó ne bi verováli njému, katéri vam právi, da vas ljúbi!“

„Le prázne márnje,¹⁾ nič drúzega, le gólo slepárstvo! Hóče te preváriti.“

„Túdi jaz sem mu to rékla, ali on je na Bóga in svôjo dúšo priségel, da me je vže ljúbil, ko me je prvíkrat vídel in da me samó za to ní ogovóril in téga ne povédal, ker me ní hôtel priklénoti na nesréčno svôjo osódo, katéra ga povsódi progánja in mu ne púsča sréče užívati. Ah, jaz več ne vém, káj mi je vse povédal, vže to me je do solz gánolo. Vse sem mu verovála, rékla mu, da sem se ga bála, da sem se iz sámege strahú zaročila; povédala sem mu, da nòsim na srcu škapulír, in ko ga je zahtéval, dála sem mu ga,“ réče Viktória.

„Ah ti mój Odrešeník,“ žalovála je kovačica, „óna mu dá stvár, katéro je ogréla na svôjem srci! Vže si v njegóvej oblásti, Bóg ti iz njegóvih krémpljev ne pomôre, čisto te je očáral.“

„On je rékel, da so ti čári — ljubézen; naj nič drúzega ne verújem,“ odgovorí Viktória.

„O, o ljubézen; jaz bi mu povédala, káj je ljubézen; ali zdaj je vse zastónj, kaj si vender storíla! To je právi vólkodlak; zdaj ti bóde krí iz telésa píl, in ko ti vsó izpíje, zadávi te, in tvôja dúša še po smrti ne bó iméla mirú in pokója. In káka sréča te je čakala!“

Viktória se je kúminih beséd prestrášila, pa kmálu zópet rékla: „Zdaj je vse zastónj, jaz pójdem za njím, in

¹⁾ *márnja* = povídačka, báchorika.

ako bi me v pèkel pèljal. Vse je zastónj. Pokrýjte me; mrazí me!“ réče po krátkem mólku.

Kúma je navalíla ná-njo odéje,¹⁾ kolikor je je bílo, ali Viktórico je védno mraz trésel i nobène beséde ní več iz-pregovoríla.

Kovačica je iméla Viktórico prav ráda, in dasi se je ná-njo raztogotíla, da je dála škapulír od sèbe, vender se jej zeló smílíla déklica, o katérej je méníla, da je izgubljenja. Od vséga téga, kar jej je Viktórica povédala, ní nikómur nič razodéla.

Viktórica je ležála od téga dné kakor mrtva. Ní govoríla, le blèla je v vróčnici nerazumljivé beséde, zahtévala ní ničesar, pázila ní na nikógar. Kovačica se ní gánola od njé in vsó svôjo umétnost poskúšala, da bi déklici pomôgla. Pa vse zastónj; rodítelja sta bíla vsák dán žalostnéjša in ženín je vsák dán otóžniši od njé hódil. Kovačica je odmajevála z glávo in si mísíla: „To ni samó ob sèbi; kako bi môglo býti, da jej ne bi pomágala nobèna réč, katére só tólikim²⁾ pomágale. Voják jo je očáral, to je to!“ — Táke mísli je iméla po dnévi in po nôči, in ako je po nakljúčbi jêdenkrat po nôči poglédala skózi ôkno in vídela na vrtu zagrnénega možá, katéremu próti njéj obrénene očí svetéle, kakor živo óglje — ôna vsaj se je na to rotíla³⁾ — bíla je prepričana, da je resníčna njéna mísel.

Iméla je tedàj velíko vesélje, ko je nécega dné Mikeš novíco domóv prinésel, da só dobíli lóvci ukáz, da odrínejo.⁴⁾ „Zastrán mène naj vsi tukaj ostánejo, da pa ta odíde, ljúbše mi je, nego da mi kdó sto zlátov⁵⁾ podári. Téga nam je vrág na vrat,⁶⁾ prinésel. Mèni se vse zdí, kar je pri nas, da Viktórica ní, kar je bíla,⁷⁾ in da jo je vender le očáral!“ rékel je ôče, in máti in kovačica sta mu prítřdíli. Ali kovačica je úpala, da se obríne vse na dôbro, ker je vrágova móč odvřnena.

¹⁾ *odéja* = přikrývka. — ²⁾ tak mnohým. — ³⁾ ujišťovala, dušovala se; *rotíti* = zaklínati, přísahou zjišťovati. — ⁴⁾ odtáhnou; *odríniti* = odraziti, odsouvnouti. — ⁵⁾ dukátů. — ⁶⁾ krk. — ⁷⁾ bývala, viz str. 63, č. 37; *bývati* = zdržovati se (někde).

Vojáci só odšli. To nóč je bílo Viktóriči také húdo, da je hotéla kovačica po izpovedníka poslāti; ali próti jútru jej je odléglo in nekóliko dní potéu je iz postélje vstála. Kovačica sáma je okrévanje pripisovála tému, da se je Viktóríca vrágove močí iznebíla, vender je ráda slíšala, ko so ljudjé govoríli: „Ta kovačica, to je umétnica,¹⁾ ako njé ne bi bílo, ne bi več tráve tláčila Viktóríca.“ In ko je to také povsódi slíšala, verovála je napósled vže sáma, da je rés déklico otéla.

Ali ní bílo še vse dobljéno.²⁾ Viktóríca je bíla sicer vže po kônci,³⁾ hodíla je túdi vže na dvor, ali vsáчему se je zdéla vsa promenjéna. Kar nič⁴⁾ več ní govoríla in nihče jej ní bil več mári,⁵⁾ očí só jej zatemnéle. Kovačica pa je toláčila vse, to vže míne i ní se jej več zdélo potrebnó, bdéti pri njéj; sêstra Maríja je zópet ž njó spála v spálnici, kakor popréje.

Prvo nóč, ko sta bíli déklici sámi, sela je Maríja k Viktóriči na pósteljo in vprašala jo z ljubeznjivo besédo — bíla je jáko dôbra dúša — zakáj je také čúdna in áli káj pogrêša? Viktóríca se je vá-njo ozírla, ali odgovoríla ní nič.

„Vídíš, Viktóríca, jaz bi ti ráda nékaj povédala, ali bojím se, da bódeš húda.“

Viktóríca je odmájala⁶⁾ z glávo in rékla: „Le povéj, Maríja!“

„Na večér, prédno só vojáci odšli,“ začéla je Maríja; jédva je to izgovoríla, popála jo je Viktóríca za rôko i náglo vprašala: „Vojáci so odšli? kám?“

„Odšli só, kám — téga ne vém.“

„Hvála Bogu!“ vzdahne Viktóríca in léže v pósteljo.

„Poslúšaj, Viktóríca, pa ne jézi se ná-me; jaz vém, da

¹⁾ umělkyně. — ²⁾ *dobíti* = dostatí; získati, vyhráti; *dobíček* = zisk, výhra. — ³⁾ *po kônci* (*n. kôncu*) *biti* = vzhůru býti, vstáti (z lože), hotov býti; — *lasjé mi po kôncu vstájajo* = vlasy mi vzhůru vstávají. — ⁴⁾ *kar nič* = pranic. — ⁵⁾ viz str. 57, č. 16. — ⁶⁾ *májati* = máchatí, klátiti; pohybovati sem a tam; *odmájati z glávo* = hlavou zavrtěti.

nísi môgla trpéti črnega vojáka in da mi zamériš,¹⁾ da sem ž njím govorila.“

„Ti si ž njím govorila?“ náglo zópet vpraša Viktóríca in vstáne.

„I nu, kakó pa sem mu môgla odrêči, ker me je tako lepó prósil; ali kar²⁾ ozrla se níssem vá-nj, bála sem se ga. On je večkrat hodil³⁾ okóli híše, jaz pa sem vsélej utékla, dokler⁴⁾ me ní na vrtu zatékel. Dajal mi je néke koréne in prósil, da bi jih tēbi kúhala, da ti pomôrejo;⁵⁾ jaz pa sem mu rékla, da nič od njēga ne vzámem, bála sem se, da ti ne dá cepétca.⁶⁾ Ko pa níssem nikákor hotéla vzéti koréna, rékel je: „Tedàj mi stóri vsaj to dobróto in poróči Viktóríci, da odídem, pa nikdár ne pozábim téga, kar sem obéčal; naj túdi ôna ne pozábi, da se bóva zópet vídela!“ To sem mu pritrídila, in zdaj ti to poróčam. „Ali nič se ne boj, saj on več ne príde in iméla bódeš mír,“ réče Maríja.

„Dôbro, Maríja, dôbro, ti si prídna; lepó si poročila. Idi zdaj spat, ídi!“ réče na to Viktóríca in jej pogládi okrógla ramena. Maríja jej uravná vzglávje, želí lahko nóč in léže.

Zjútraj, ko se je Maríja probudila, bíla je Viktóríčina póstelj vže prázna. Míslila je Maríja, da je morebíti šla v ízbo k navádnemu svôjemu délu, ali ní je bílo v ízbi, pa túdi na dvoru ne. „Kam je néki šla?“ povpraševáli só drúg drúzega preiskávši vsa kóta.⁷⁾ Hlápca so posláli k ženinu. Ker je pa nikóder ní bílo, in ko je prišél iz sosédne vasí ženin in túdi o njéj ní védel, prišla je še le kovačica z besédo na dán, rekóč: „Jaz míslim, da je utékla za vojákom!“

„To ní rés!“ kričal je ženin.

„Vi se móтите! menila sta rodítelja; vsaj ga ní môgla trpéti; kako bi bílo to mogóče!“

„No, to je takó in nič drugáče,“ trídila je kovačica in

¹⁾ *zamériti* = za zlé míti. — ²⁾ *pranie*, ani. — ³⁾ viz str. 63, č. 37. —

⁴⁾ *dokler ne* = až. — ⁵⁾ *pomohou*. — ⁶⁾ *vstavače* (*orchis*). — ⁷⁾ zde stř. rod k sesílení pluralu.

právila nékaj o tém, kar je bíla povédala sama. Túdi Marija je začéla práviti, kar je sêstri sinóči razodéla in napósled, ko se je vse odkrílo, jasno je bílo vsem, da je šla Viktória za vojákom, ker se ní môgla iznebíti¹⁾ tajne vrágove močí, ki jo je prevzela.

„Nikár je ne dolžímo, ôna ní kríva; da bi se mi bíla le popréje razodéla,²⁾ ko je bílo še mogóče pomagati. Ali zdaj je prepózno, on jo je očáral in dokler bo hôtel, móra za njím hoditi. In ako bi vi za njó šli in jo na dóm privêli, zópet móra za njím,“ takó je govoríla kovačícá.

„Jaz vender pójdem³⁾ za njó, naj bó vže, kakor bódi. Morebíti si dá dopovédati, bíla je védno takó dôbra déklica,“ ménil je ôče.

„Jaz pójdem z vámi ôče!“ oglásil se je Tóne, ki je vse poslúšal, kakor bi se mu bílo sánjalo.⁴⁾ „Ti ostáneš domá,“ velél je krépkó kmet. „Ko je člověk jézen, ne premísli, kaj déla; lehkó prídeš⁵⁾ v lúknjo⁶⁾ ali v bélo súknjo. Káj bi to koristilo; dôsti si skúsil z námi v poslédnjem času, ne déljaj si věčíh bolečín. Ôna ti žena ne môre več bíti, izbíj si jo iz gláve. Ako hôčeš čakati, k létu ti dám Marijo, ôna je kakor dôbra úra. Rád bi te imél za sína, ali sílil te ne bódem; déljaj, kakor ti razúm veléva“. Vsi so plákali, ôče pa jih je tolážil:

„Ne plákajte, vse je zástonj; ako je ne dovédem domóv, móramo je priporočíti Bogu.“

Ôče si je vzél nekóliko ranjšev za popótnico,⁷⁾ odkázal domáčím opravíla⁸⁾ in šel na pót. Po póti je povpraševál povsódi, ali níte vídéli táke in táke osóbe, popisovál je hčér od nôg do gláve, ali níhče táke ní vídel. V Józefovem grádcí só mu povédali, da só šli lôvci v Grádec, v Grádcí pa só mu rékli, da je prišél črni voják k drúzemu oddélku in da je hôtel od vojáščine slovó vzéti.⁹⁾ Kam je prišél, téga mu ní môgel povédati lôvec, ki je popréje prebíval v Míkševej

1) zprostiti se. — 2) svěřila. — 3) *pójdem* = půjdu; *poídem* = pojdu. — 4) zdálo; *sánjati* = sen mítí. — 5) *lehkó prídeš* = můžeš přijítí. — 6) díry. — 7) pocestné. — 8) práce, výkony. — 9) *slovó vzéti* = rozloučiti se; zde: propuštěn býti.

híši, s katérim je ôče govóril. To pa je trdil, da Viktórice nihče ní vídel. Svetováli só mnógi, naj gre na uréd, to bóde najbólje, ali kmet ni hôtel na urédu nič oprávk¹⁾ iméti.

„Z urédom něčem nič začénjati,“ réče, „něčem, da bi mi jo domóv prignáli kakor vlačúgo in s prstom za njó kázali. Te sramóte jej ne storím. Naj vže bóde, kder kóli, povsódi je v bôžjih rokáh, brez bôžje vólje jej ne izpáde lás iz gláve. Ako se vrne, naj se vrne, ako ne, bódi Bogu izročěna. Razvpíti je něčem po svétu!“

Pri tém je ostál. Lôvca je poprósil, naj poročí Viktórici, ako jo vídi, ali od njé kaj slíši, da je je ôče iskál, in ako hôče domóv, naj jej priskrbí za dôbro besědo in plačilo člověka, ki jo domóv popélje. Lôvec je rékel, da vse storí, ker je iměl pri njém dôbre čase, in kmet se je vrnol domóv, utolážen v svôjem srcu, da je stóril, kar je bílo mogóče.

Vsi so jokali za Viktórico, dájali za maše in molítve, ali ko je minolo pól léta, tri četrti léta, in še ní bílo od njé ne slúha ne dúha, vzpomínjali só se je, kakor mrtve. Minolo je túdi léto! —

Nécega dné so priněsli ovčárji novíco v vás, da só vídeli v graščínskem lěsu žěnsko, ki je tólika²⁾ in imá takó črne vláse, kakor Viktórica. Hitro só tékli Míkševi v lés, vse pretáknoli³⁾ v njém, ali o tákej osóbi ní bílo nikácega sledú.

Bil jsem takrát prvo léto lůvski pomočník tukaj pri svôjem prédniku, pokójnem tástu. Túdi mi smo slíšali o tém, in stárec mi je rékel, ko sem šel drúgi dán v lés, naj pázim, ali ne bi vídel táke in táke osóbe. In zarés še tísti dán sem vídel seděčo žěnsko z razčesánimi vlasmi na pogôrji, prav nad Míkševim póljem pod dvěma jélama, ki si zaplétata véje. Poznál sem popréje Viktórico, ali v tém zanemárjenem, dívjem stánu je níssem mógel vzpoznaťi. In vender je bíla óna! Njěna oblěka je bíla gospóska, in mórala je býti lépa nekďaj, zdaj pa je bíla vsa raztrgana. Vzpoznał sem, da je máti! — Šel sem tího in hítel domóv k svôjemu stárцу. On pa je šel v Žernov to povědat. Rodítelja sta britko jókala in rájša bi bíla

¹⁾ jednání. — ²⁾ tak velká. — ³⁾ prošli, prohledali; *táknouti* = tknouti.

slíšala, da jo je Bóg k sêbi vzel. Pa káj je bílo počéti! Dogovoríli smo se, da bódemo pázili, kam hodi, kde spí, da bi jo vkrotíli. Nécega dné próti večéru je prišla v Žernov do domáčega vrta.¹⁾ Séla je pod drevó, objéla koléna z obéma rokáma, opírla se z brádo ná-nju, in takó je sedéla glédaje védno na isto mésto. Máti je hotéla k njéj pristópiti, ali ôna je náglo kvíšku plánola, preskočila plót in v les pobégnola. Mój stárec je rékel, da bi jej položíli jedí in káj obléke kraj lésa k jélama, morebíti káj vzáme, in Míkševi só précej prinéšli, kar se jim je potreba zdélo. Jaz sám sem to tja polóžil. Drúgi dán sem šel glédat — májnkalo je krúha izmej jedí, in izmej obléke súknje, módreca in košúlje. Vse drúgo je bílo še trétji dán tam. Pobrál sem to, da ne bi odnésel kdo, ki ní bil povábljen. Dolgo nísmo mógli zapáziti,²⁾ kde prenočúje, dokler níssem³⁾ jaz izvédel, da spí v jámi pod trémi jélami — morebíti só tam kdáj kámenje lomíli. Vhod je z grmóvjem⁴⁾ takó zarásten, da bi ga neizvédenec nikákor ne nášel in še ga je z véjami⁵⁾ zadélala. Enkrat sem v jámo vlézel. Êden ali dvá človéka imáta tam prôstor, in Viktóríca néma tam ničesar, le málo súhe stélje in mahú. To je njéna póstelja. — Znanci i njéna rodbina, in poséбно njén ôče in Maríja, ki je bíla vže Tónetova nevésta, pázili so ná-njo zdaj tu zdaj tam, rádi bi bíli ž njó govoríli in jo v híšo privéli, ali ôna se je povsódi ljudém umíkala in po dnévi jo je le málokdo vídel. Ko je prišla nécega dné zópet k očétovej híši in tu séla, tiho je k njéj stopila Maríja in prosíla je z ljubeznjívím glásom: „Pojdi, Viktóríca, pojdi z menój v ízbo spat; vže dávno nísi z menój spála; tóži se za tebój méní in vsém. Pojdi z menój!“ Viktóríca se je ozírla ná-njo, pustíla, da jo je prijéla za rôko, da jo je peljála do věže;⁶⁾ pa kar náglo se je iztrgala in zbéžala. Kóliko dní je potém níso več vídéli pri híši!

Néko nóč sem stal na préži, na pogôrji nad Stárim belíščem; mésec je svétil, kakor bi bil dán. Tu vídim íti

¹⁾ až do zahrady. — ²⁾ zpozorovati, vyčihati. — ³⁾ dokler níssem = až jsem. — ⁴⁾ křovím. — ⁵⁾ větve. — ⁶⁾ věža = síň.

Viktórico iz lésa. Rôke je iméla pod prsami sklénene, glávo pripógneno in tēkla je takó lahko, da se mi je zdélo, da se zēmlje ne dotíka. Tēkla je iz lésa narávnost próti jézu. Vže popréje sem jo mnógokrat vídel na vódi, ali na brdu pod velícim dóbom, in zdaj mi túdi to ní býlo velíko mári. Ko sem pa dôbro poglédal, vídel sem, da je nékaj v vódo vrgla in slišal sem je takó dívje se zasmijáti, da só se mi vlasjé vzdígali. Mój pes je začel grôzno túliti. Jaz sem grôze trepetál. Viktórica pa je poté m na brúno¹⁾ sēla in péla; umel nísem nobēne beséde, ali napev je jedná k pēsni, s katéro mátere otróke uspávajo:

Aja, tutaja,
dēte sladkó,
angel iz rája
zíbal²⁾ te bó —
aja, tutaja!

Pésen je takó žalostno donéla, da sem se zarádi tesnôbe téžko na méstu držal. Dve úri je sedéla in péla. In od te dôbe je vsak večér do nočí na jézu in védno pôje to pēs. Zjútraj sem to povédal svôjemu stárцу, in ta je précej ugánol,³⁾ kaj je v vódo vrgla — in takó je túdi býlo. Ko smo jo zópet vídeli, býla je vže promenjena. Máti se je prestrášila téga in takó túdi drúgi, ali kaj je to pomágalo. Nezavédnost gréha ne déla! — Počasí se je navádila hoditi túdi pred náša vráta,⁴⁾ poséбно, kedar jo je glád sílil; ali kakor déla zdaj, jednáko je délala túdi takrát; prišla je, stopila k sténi in drúzega nič. Ali môja žena — takrát je býla še déklica — dála jej je brzo kaj jedí; molcé je vzéla in pobégnola v les. Kedar grém v les in jo sréčam, pomolí m jej krúha, vzáme ga; ako bi pa hôtel ž njó govoríti, utéče i ne vzáme ničesar. Cvetíce poséбно ljúbi, ako néma šópka v rôci, imá ka v nédrih, če pa vídi káko déte, ali če kam príde, razdá jih. Ali vé, káj déla, komu je to jasno? Sám

¹⁾ břevno; pařez = *panj*, štór. — ²⁾ kolébatí — ³⁾ uhdí. —

⁴⁾ vráta m. *dúri* n. *dréri*; *pojdi k drúgim vrátom* = jdi ke druhým dveřím.

bi rad vědel, káj se v njénej glávi godí; pa kdó to odkríje, ôna — téžko kdaj!

Ko je iméla Marija s Tónetom svatbo in só se peljáli k poróki na Črno gôro, prišla je k híši Viktórice. — Bóg vé, áli po nakljúčbi, áli je o tém slíšala. Iméla je v rôci cvetíc; ko je prišla pred prág, raztrésla jih je po dvoru. Máti se je spustíla v jók, prinêsla jej koláčov in kar só dôbrega iméli, áli ôna se je obrónla in zbéžala. Ôče je zarad téga môčno žalovál,¹⁾ imél jo je rád. Trétje léto je umrl. Jaz sem bil takrát v vási. Tóne in njegóva žena sta jókala in prášala me, ali níssem vídel Viktórice. Rádi bi jo bíli privêli v híšo, ali védeli níso, kakó. Ôče ní môgel umréti in vsi so sodili, da mu ôna dúšo zadržúje. Šel jsem v les iskát je, in míslil sem jej to povédati, naj vže umé ali ne. Sedéla je pod jélami, jaz grém mimo njé, kakor ne bi bílo nič, in da je ne bi splášil, govorím: „Viktórice, tvój ôče umíra, pojdi, pojdi domóv.“

Ôna se za to ní zmenila,²⁾ kakor ne bi bíla slíšala; míslil sem si, vse je zastónj, in šel sem to v vás porócat. Še sem na prágu z Marijo govóril, ko zaklíče nek pôsel: „Viktórice gré zarés na vrt!“

„Tóne, poklíči kúno in skrijte se, da je ne splášimo!“ rêkla je Marija in šla na vrt.

Kmálu je molčé pripeljála v ízbo Viktórice. Igrála se je s trobénticami, in ní od njih obrónla krásnih, pa mótnih črnih očíj. Marija jo je peljála kakor slépo miš.³⁾ V ízbi je bílo vse tiho. Na jédnej stráni póstelje je klečala máti, pri nogáh jedíni sín; stári je imél roké na prséh sklénene, očí próti nébu obrónene, bojevál se je sè smrtjo. Marija je privêla Viktórice k póstelji; umirajóci se je ozírl po vsíh in razlílo se mu je po líci nebéško veselje. Hôtel je rôko vzdígnoti,

¹⁾ truchlil. — ²⁾ nic neřekla; *meniti* = *míniti*. — ³⁾ *slépa miš* = slepá bába (hra). — *Pozn.* Někteří spisovatelé, jako Cegnar, mění *k v c* v některých řídých případech, řídíce se tu obecnou mluvou, na př. tácega, nécega, globócega, na rôci. — *Tóne* jest po domácku užíváný tvar *v e*, s nímž se mezi křestními jmény často setkáváme a jenž se dle „ôče“ skloňuje, totiž: Toneta, Tonetu atd.

ali ni môgel. Viktórica je morebíti míslila, da kaj hôče, déla mu je v rôko trobéntice. Še jêdenkrat se je umirajóči ná-njo ozrl, vzdáhnol — in dúšo pustil. Prinêsla mu je sréčno zâdnjo úro. Máti je začéla plakati, in ko je Viktórica slíšala tóliko glasóv, strmé se je ozrla in plánola skózi dvéri.

Ne vém, ali je bíla poté m še kdaj v rójstvenej híši svôjej. Téh pétnajst lét, kar tukaj v lésu prebíva, slíšal sem jo le jêdenkrat govoríti. Téga do smrti ne pozábim. Šel sem próti móstu; po césti só peljáli grájski hlápci drva, črez lóko vídim íti Zlatoglávca. To je bil grájski pisár, déklíce só mu dále ta príimek, ker si némškega njegóvega iména níso môgle v glávo vtísnoti, in ker je imél zeló lépe vlasé, dólge, zláte bárve. Bil je Némec. Šel je črez lóko, in ker je bílo vróče, odkríl se je in šel gologláv.

Zdaj kaj náglo, kakor bi bíla iz néba pála, tréščila je od nekódi Viktórica vá-nj, vrgla se mu v vlasé, začéla ga trgati in pestíti, kakor bi bil možíček iz medéne potíce. Némec kričí iz vséga grla, jaz têčem z brda, ali Viktórica je le strahovíto divjála, grízla ga v roké, in vsa razjárjena na vse grlo kričala: „Zdaj te imám v pestéh, ti gad, ti vrág! Jaz te raztrgam! Kam si dal môjega mladéníča, ti vrág! vrág, nazáj mi ga dáj!“ in takó je besnéla, da je ohripéla, da je ní bílo uméti. Némec je ní umél, bil je ves omámljen. In mídva ne bi bíla ž njó nič oprávilá, da ní bílo hlápcev. Ko só vídeli to ruvánje, pritêkli só na lóko, in še le zdáj smo jej ubózega pisárja iz rôk iztrgali. Ko smo jo pa hotéli prijéti, iztrgala se nam je z vsó močjó, pobégnola v les in letélo je iz lésa na nas kámenje in proklínjanje, da só se oblaki tréšli. Potém je níssem vídel mnógo dníj.

Némec je od téga zbólel in Viktórice se takó bal, da je kraj zapústil. Déklíce só se mu posmehovále, ali kaj za to? Kdor uíde, ostáne na dobičku, túdi brez njêga bó pólje rodílo. Tožilo se nam ní še za njím.

No zdaj, bábica, imáte vso povést o Viktóríci, kakor sem jo slíšal nékaj od pokójne kovačíce, nékaj od Maríje.

Kaj se je sicer zgodílo, kdó to vé; ali móralo se je zlo godíti, in kdor imá to dúšo na vésti, téžko nôsi.

In bábrica, gredé mimo jéza, ozírla se je na mahovíti panj in zamíšljena v Viktórico, vzdáhnola: „Ubóga déklica!“

Vipáv ska bórja.

(Matěj Vrtovec.)

Vipávsko ¹⁾ dolíno só od někdej ²⁾ čisláli ³⁾ raj ⁴⁾ kránjske dežele. Da bi se pa njéni prebíválci, vživajóci táke rájske sládnosti, ne prevzéli ⁵⁾ in se védno spomínjali posvétne ⁶⁾ minljivosti, zató je bórja véčkrat hladí. Drúgim krájem só visóke goré za hrbtom zaželêna ⁷⁾ brámbo ⁸⁾ pred húdim vetróvním mrázom; če se séver ⁹⁾ od zádej vá-nje upíra in ubíva, ¹⁰⁾ móra se razletéti in v visočínah pozgubíti; zató preksólčni podgorjánci ¹¹⁾ od njéga málo vedó. Vipáv ska dolína pa níma od zádej visóke goré, ktéra bi vetróve ustávljala in odgánjala, ampak visók svet, rékel bi velíke ravníne ali planjáve, ktére, čerávnó ¹²⁾ nekóliko ¹³⁾ grbaste, véndar ne mórejo vetróv odgánjati, márveč ko čéz-nje prídejo, čez rob ¹⁴⁾ Júljskih Alp velíkrat z nezapopadljivo ¹⁵⁾ téžo in z nedopovedljivo ¹⁶⁾ močjó v dolíno deró in to je bórja.

Séver príde od póлноčnega zémeljnegá tečája. ¹⁷⁾ Ko v Hamburgu zmrzlíno ¹⁸⁾ naznáni ¹⁹⁾, hití ²⁰⁾ čez vse Némško, zgrábi ²¹⁾ marsiktérega pohájáča ²²⁾ za nos ali za úšesa, in se v 22 úrah že oglási v vipávski dolíni. Če nájde, také hitro popotováje, za Vipávo na Gorénském ²³⁾ oblákov, iz ktérik

¹⁾ Vipáva jest malé město, ležící pod západním svahem Nánosu (1300 m). — ²⁾ dávna. — ³⁾ pokládali. — ⁴⁾ za ráj. — ⁵⁾ nezpyšněli. — ⁶⁾ světské. — ⁷⁾ vitanou, žádoucí. — ⁸⁾ obranou. — ⁹⁾ severní vítr. — ¹⁰⁾ bije, dotírá. — ¹¹⁾ „preksólčni podgorjánci“ jsou podhořané, kteří mají slunce na druhé straně od oněch, o kterých je zde řeč; „preksávec“ je ten, kdo bydlí na druhé straně Sávy. — ¹²⁾ ačkoliv. — ¹³⁾ poněkud. — ¹⁴⁾ okraj. — ¹⁵⁾ nepochopitelnou. — ¹⁶⁾ nevyslovitelnou. — ¹⁷⁾ točny. — ¹⁸⁾ mráz. — ¹⁹⁾ oznámí, opoví. — ²⁰⁾ spěchá. — ²¹⁾ popadne. — ²²⁾ procházeče. — ²³⁾ „Gorénsko“ jest severní a severozápadní část Krajiny.

morebíti túdi že deží ali sneží, stísne je z mrázom, da só téži, in se kot najtéži obláki húdih vremén ¹⁾ čez Nános ali górnji rob v dolíno s strašnim šuménjem in bučánjem valé v podóbi vídnega ²⁾ mórja, ktéro žúga ³⁾ dolíno nágloma zalíti. Áli s kákoršno kóli hitróstjo in močjó se obláki dôli valé, véndar se vsi pri néki píki ⁴⁾ ali črti ⁵⁾ — kjer je zrak bolj gorák — spróti raztopé, kákor da bi je s škárjami ⁶⁾ prestrígel, in takó zgínejo in se razgubé. Táki obláki só vidljíva ⁷⁾ známenja bórje; Ipávci ⁸⁾ jim právjijo *zastáva*. ⁹⁾ Po blížnjih benéških ¹⁰⁾ krájih in po jadránskem mórji se po zastávi, ki je lasúlji ¹¹⁾ z gládkimi lasmí na čêlu zeló podobna, spozná, kedáj da je bórja v Vipávi in tedáj túdi pri Trstu. Iz zastáve praší po céli dolíni pri najjasnéjšem in najčistéjšem vreménu ¹²⁾ tenká rosíca, kákošenkrat pa túdi bolj dežúje. Ko je pa hud mráz, leté iz njé po vsej dolíni golomráznice, tisti izlíčni ¹³⁾ in gróžno drôbni snég, ki nájde vsáko najmánjšo lúknjico ali rázico, ¹⁴⁾ po ktérik ¹⁵⁾ príde med zímška ókna na hránjene cvetíce in v mnóge ízbe in spálnice. ¹⁶⁾ Če pa iz zastáve bôlje sneží, pométa bórja po več dolínskikh krájih snég do čistega, správľja ga v zatíšje in napravľja in njéga velíke zaméte, ¹⁷⁾ ktéri se na céstah níkákor ne dájo skídati, dókler bórja trpí. ¹⁸⁾ Véčkrat se po tém tákem priméri, ¹⁹⁾ da pri tihem dežévnem ali snéžnem vreménu v Idriji, v Črnem Vrhu, v Logátcu in Planíni imájo Vipávci pri čisto jásnem nébu strašno bórjo, v Goríci pa tísti táнки in tíhi némški mráz, pred ktérim je tréba nos in ušésa zakrívati, da jih ne odgrízne. V takó blížnjih krájih in rávno tísti dán takó razlíčna vreména! Na górnjích robéh se ta sápa ²⁰⁾ takó lómi, da mórajo iz tíhega krája ľudjé véčkrat po vséh štírikh prepláziti rob, pod ktérim bórja strašno

¹⁾ bouřek. — ²⁾ patrného (t. j. zcela tak na pohled, jak je ve skutečnosti vidíváme). — ³⁾ hrozí. — ⁴⁾ bodu. — ⁵⁾ čáře; t. j. na některém místě. — ⁶⁾ nůžkami. — ⁷⁾ viditelná. — ⁸⁾ t. j. obyvatelé vipavského údolí. — ⁹⁾ *zastáva* = prapor. — ¹⁰⁾ benáteckých. — ¹¹⁾ vlásence. — ¹²⁾ počasí. — ¹³⁾ jemný. — ¹⁴⁾ skulinu. — ¹⁵⁾ kterými; viz o instrumentale str. 59. — ¹⁶⁾ ložnice. — ¹⁷⁾ závěje. — ¹⁸⁾ trvá. — ¹⁹⁾ přihodí (přiházívá se). — ²⁰⁾ vzduch; jinak: dech.

bučí. Da prídejo v dolíno dôstikrat gologlávi, to je lehkó verjétno.¹⁾ Kjer je kóli svet takó sezídan, kakor za Vipávo, je túdi in móra býti bórja domá. Tako se méče bórja z Občin v Trst, takó vrší²⁾ s Kavkáških planjáv na Črno mórje, da na njem vsáko léto po več bark³⁾ pogíne; táko bórjo imájo pod Génovo pri Nici, enáko na Nósu dôbrega úpa,⁴⁾ ki dére iz nékih takó imenovánih Táblinih gor, itd.

Bórja je Vipávцем in vsém, ki se ž njó pečájo, zeló nadléžna.⁵⁾ Ko je húda, zlásti po zími, ní váрно⁶⁾ izpòd stréhe íti. Vipávci kríjejo svôje stréhe po láško⁷⁾ z žgánimi⁸⁾ kôrci⁹⁾ in je obkládajo z robátim¹⁰⁾ kámenjem, da bi je bórja pri míru¹¹⁾ pustíla.¹²⁾ Če pa je zeló húda, priméri se,¹³⁾ da razméče kámenje s kôrci vred,¹⁴⁾ in ko bi kaj tácega človéku na glávo priletélo, na méstu bi utégnil¹⁵⁾ mrtev ostáti. Prek¹⁶⁾ cerkvénih óken beží kákšenkrať¹⁷⁾ s táko náglóstjo, da se vnánji¹⁸⁾ zrak¹⁹⁾ stánjša, in da znótranji,²⁰⁾ v cérkvi bolj težák, šípe²¹⁾ izpáhne²²⁾ in je zdrobí. Za bórjo móra býti sléherni²³⁾ dôbro in s tíkoma²⁴⁾ priléžnim oblačílom prevíden;²⁵⁾ popótnik,²⁶⁾ prevéč na lehkó obléčen, utégnil²⁷⁾ bi zmrzniti, ako ga húda bórja nágloma zadéne.²⁸⁾ Véčkrat se je že tácih nesréč slíšalo, zlásti áko só býli ljudjé stári in slabôtni; pa túdi mládim se kaj tácega pripetí.²⁹⁾

Véčkrat pobíra bórja prst po njívah in vinógradih, nêse jo kvíšku³⁰⁾ in naréja³¹⁾ iz njé, kakor iz céstnega prahú, béle ali rujáve³²⁾ temně obláke. Tórej obkládajo, zlásti po Krásu, sem ter tje³³⁾ njíve s kámenjem, da bi jim bórja prstí ne jemála; pobíra túdi pések in grúšec,³⁴⁾ vzdígne ga in prenáša; túdi mánje kámenje prevaljúje, da po tém takem

1) uvěřitelnó. — 2) končí. — 3) lodí. — 4) dobré naděje. — 5) obtížna. — 6) bezpečno. — 7) na vlašský způsob. — 8) pálenými. — 9) taškami. — 10) hranatým. — 11) na pokoji. — 12) nechala. — 13) stává se. — 14) zároveň, t. j. i s taškami. — 15) mohl. — 16) okolo. — 17) někdy. — 18) vnější. — 19) vzduch. — 20) vnitřní. — 21) tabule. — 22) vy-mačkne. — 23) každý jednotlivý. — 24) těsně. — 25) zaopatřen. — 26) pocestný. — 27) mohl. — 28) zastihne. — 29) přihodí. — 30) vzhůru. — 31) dělá. — 32) hnědé. — 33) sem ter tje = zde onde. — 34) hrubý písek, drobné kamení.

na mnóгих nevárnih¹⁾ krájih²⁾ jesení³⁾ obrézane trte⁴⁾ z rózjem⁵⁾ ali káko drúgo séčnjo⁶⁾ obložé, da bi jih bórja z grúšcem ne ogúlila,⁷⁾ in da bi z zdravim lubádom⁸⁾ žive ostále. Vse táko bi utegnílo⁹⁾ včasih¹⁰⁾ túdi za človeka nevárno býti.

Nájveč nesréč se priméri pa po céstah pri vozéh; zakáj¹¹⁾ ní ga takó velícega in téžkega vozá, da bi si ga bórja, ako jej je na čelu, ne úpala¹²⁾ zvrniti. Vídi se po húdi bórji med Št. Vídom in Vipávo na senóžetih¹³⁾ do¹⁴⁾ pét zvrnjenih vozóv, mnogotérikrat razbítih in razdrobljénih, da ní kósca pri kóscu; táke nesréče se túdi v Rebrnícach, na Gáberku in drugód pripeté. Da se pri tácih prilóžnostih túdi ljudjé še celó do smrti pobíjejo, to je lehkó verjéti; zatórej jemljó popótniki po 2, 4 do 6 držáčev s sebój, ki jim kočíje¹⁵⁾ držé, da jih bórja ne zvráča. Ti ovéržejo in ovéžejo kočíjo z vrvímí¹⁶⁾ in jo držé ali vléčejo próti bórji. Po Lujízini césti nad Réko só že s prvega na bolj nevárnih krájih¹⁷⁾ sténe ali zíde v brámbo¹⁸⁾ pred bórjo naredíli.

Bórja imá svôjo pót od severovzhóda próti jugozahódu in se izgubí na jadránskem mórju. Vse drévje¹⁹⁾ po njénih húdih zbrískih²⁰⁾ je próti jugozahódu obrnjeno; hrast,²¹⁾ ki na takem zbrísu²²⁾ ráste, je od bórje vvit;²³⁾ imá pókice²⁴⁾ po lésu,²⁵⁾ da ní prídén²⁶⁾ za dóge,²⁷⁾ in je mlínčast²⁸⁾ áli vétérnčast²⁹⁾ kot plenjívo želézo. Samó óskoruš³⁰⁾ se bórji ne dá užúgati³¹⁾ in lepó piramídasto³²⁾ ráste.

Kakor se bolj³³⁾ mračí,³⁴⁾ bórja zméraj³⁵⁾ hújša prihája³⁶⁾ in grmí in túli³⁷⁾ in bučí, da se otrôci plašé; zakáj³⁸⁾ skózi vsáko lúknjo da drúg glás. Sósed príde, séde na ogníšče

¹⁾ nebezpečných. — ²⁾ místech. — ³⁾ v podzim; *jeseni* je pouhý lokál. — ⁴⁾ vinné keře. — ⁵⁾ klestem. — ⁶⁾ nasekanou věci. — ⁷⁾ odřela. — ⁸⁾ korou. — ⁹⁾ mohlo. — ¹⁰⁾ někdy. — ¹¹⁾ neboť. — ¹²⁾ troufala. — ¹³⁾ lukách. — ¹⁴⁾ až. — ¹⁵⁾ kočáry. — ¹⁶⁾ provazy. — ¹⁷⁾ místech. — ¹⁸⁾ obranu, ochranu. — ¹⁹⁾ stromová. — ²⁰⁾ víchřicích. — ²¹⁾ dub. — ²²⁾ úvichři (místo, kudy víchř táhne). — ²³⁾ stočen. — ²⁴⁾ pukliny, trhliny. — ²⁵⁾ dřevě. — ²⁶⁾ se nehodí. — ²⁷⁾ dužiny. — ²⁸⁾ krušivý. — ²⁹⁾ tříštivý. — ³⁰⁾ oskeruše. — ³¹⁾ zastrášiti; nepodává se. — ³²⁾ do pyramidy. — ³³⁾ čím více se. — ³⁴⁾ smráká. — ³⁵⁾ stále. — ³⁶⁾ stává se. — ³⁷⁾ vyje. — ³⁸⁾ neboť.

srédi družíne ¹⁾ in právi ²⁾ od nesréče, ³⁾ ki se je rávno na césti pripetíla; zdáj jáme êden, zdaj drúgi škóde sedánje ⁴⁾ bórje štéti ⁵⁾ pri sádnjem ⁶⁾ drévji, pri trtah, ki só že pognále, ⁷⁾ pri zamúdi ⁸⁾ déla, pri težávi živíno ⁹⁾ prerediti, ¹⁰⁾ ker bó tréba velíko dèlj čása páše ¹¹⁾ čakati. Ôče potolážíjo ¹²⁾ družíno s pohlévno ¹³⁾ besédo: „Nikár obúpati, ¹⁴⁾ otrôci! bórjo smo iméli, bórjo bómo iméli, pa kakor dósihmal, nas bó Ôče nebéški túdi zanapréj milostjívno prevídel, ¹⁵⁾ in máti pristávijo: „Mólimo, otrôci, mólimo, da bi Bóg tak hud véter potolážil; na Gospédovo besédo bó potíhnilo.“

Célo nóč bórja také strášno bobní in rabsája, ¹⁶⁾ da ljudjé táke ne pómniyo; drúgi dán je gôra s snégom zakríta, ki séže globôko dôli v dolíno; sem ter tje se vídijo májheni ¹⁷⁾ zaméti iz golomráznic, ki še zméraj leté; velíko ¹⁸⁾ čisto ¹⁹⁾ neznánih in zálih ²⁰⁾ ptíčov, ki jih je bórja na njih popótovanji iz visôkega gózda nazáj v dolíno pahníla, ²¹⁾ vídeti je ali od trúda ²²⁾ in lákote po úlicah mrtvih, ali prosécih pred híšami in še celó v híšah potrebnega žíveža; ²³⁾ také trúdni, láčni in krôtki só, da se dájo z rokó prijéti. Takó je zgínila in se skríla tísta zála, težkó pričakována, vsa s cvetícami opletêna devíca, ki jej pomlád ²⁴⁾ právijo. Vse, kar je bílo zelênega ali cvetócega, vse je opárjeno, ²⁵⁾ posuší se in v prah spremení; kóliko mírni in sólne dni se bó potreboválo, da bó zópet ozelenélo!

Ko príde bórja 14 dní poznéje, kedár só trte že po pédnji ²⁶⁾ dólge mladíčice pognále, júže, ²⁷⁾ mandrá, ²⁸⁾ zádnič razcefdrá ²⁹⁾ ali razcúnja ³⁰⁾ in pobére vse njih perésa, ³¹⁾ da zarodíči čisto góli na mladíčicah ostánejo. Iz tácega zaróda,

¹⁾ domáci, t. j. mezi rodinu i s čeledí. — ²⁾ vypravuje. — ³⁾ m. o nesréči. — ⁴⁾ nynější. — ⁵⁾ vypočítávati. — ⁶⁾ ovocném. — ⁷⁾ rašily. — ⁸⁾ obmeškání. — ⁹⁾ dobytek. — ¹⁰⁾ uživiti; *rediti* = krmiti. — ¹¹⁾ na pastvu. — ¹²⁾ chlácholí, konejší. — ¹³⁾ pokorným, mírným. — ¹⁴⁾ zoufati. — ¹⁵⁾ opatrovati. — ¹⁶⁾ hřmot činí, buráci. — ¹⁷⁾ malé. — ¹⁸⁾ mnoho. — ¹⁹⁾ docela. — ²⁰⁾ pěkných. — ²¹⁾ spudila, sehnala. — ²²⁾ unavením. — ²³⁾ za potravu. — ²⁴⁾ dosl. pomlád, t. j. jaro. — ²⁵⁾ spáleno. — ²⁶⁾ píď. — ²⁷⁾ drehá. — ²⁸⁾ oklátí. — ²⁹⁾ roztřepá. — ³⁰⁾ rozškube. — ³¹⁾ listí.

ko bi rávno zelenél in ne poginíl, ní velíko pričakováti; zakáj nikóli se ne bó več razrástel na tóliko jágod, kákor je bíl naménjen.¹⁾ Pa túdi le-té,²⁾ ki só v svôjih najžlahtnějšíh³⁾ délih ozéble, ali nórsko⁴⁾ cvetó, ali opřhnejo, da kedár kóli spomládi⁵⁾ húda bórja zárod zadéne,⁶⁾ ní v Vipávi dóbře vínske létine⁷⁾ úpati. O sv. Ivánu,⁸⁾ če je túrščica⁹⁾ do dvéh pédnjev zrásla, skosí jo bórja, kákor bi jo bíle svínje zgrudíle;¹⁰⁾ če je pa poznéje stébła dognála, suče¹¹⁾ jo bórja, da se naredí pri slédnjem¹²⁾ stěblu lúknja ali jámica do koreník, kar jej v súši¹³⁾ zeló škóduje. Naj bó pa njíva bolj mókra ali méhka, povalí jo vso, dà, ako rávno kaj doněse, vendar več ne vstáne. Zrélo žíto otrése, jěčmen pa do zrna omláti. Drugáče se obnáša¹⁴⁾ bórja s trávo, pokošéno v senó ali v otávo; izpráva jo dréga,¹⁵⁾ vzdigúje, objéma in poljubúje; igrá se ž njó, skáče, plěše¹⁶⁾ če dálje v věčih kolobárjích;¹⁷⁾ utrúdí¹⁸⁾ jo, da se vsa izpotí in posuší; zdaj jo če¹⁹⁾ odněsti, ali tráva, zdaj súha, navelíča²⁰⁾ se tácega nepokója, uíde jej in se jej v káko zavětje²¹⁾ skríje, da je kmet, ki jo je na večér v tíhem vreménu pokósil, drúgi dán kar bílke²²⁾ več na senóžeti ne nájde. S sénom ali z otávo imájo ljudjé, če bórja príde, zeló velíko oprávití; bórja jim ga ne dá ní kákor správití;²³⁾ oni ga založíjo z deskámi,²⁴⁾ rántami,²⁵⁾ kámenjem itd. in mórajo tihega vreména počákati, da ga domú správiyo.

Vipávská dolína, kótlu pešćéne zěmlje podobná, v ktérem po létu strášno žgè,²⁶⁾ je kákor Kras in Istra, preveč izrédčena²⁷⁾ in góla, tórej súši podvržena, pričákúje pa mírnega in rodovítnega dežjá le od júga. Ponôčne rôse, ktére drugéj²⁸⁾ dež naměstújejo,²⁹⁾ só ob húdih vročínah v dolíni čísto ne-

¹⁾ na kolik měl založeno; *namén* = úmysl, záměr. — ²⁾ i ty. — ³⁾ nejušlechtilejších. — ⁴⁾ jalově. — ⁵⁾ z jara. — ⁶⁾ stihla. — ⁷⁾ sklizně. — ⁸⁾ Janě. — ⁹⁾ kukuřice. — ¹⁰⁾ vyvrátily (podyrly). — ¹¹⁾ točí. — ¹²⁾ každém. — ¹³⁾ o suchém počasí. — ¹⁴⁾ si počíná. — ¹⁵⁾ strká. — ¹⁶⁾ tančuje. — ¹⁷⁾ kruzích, kolech. — ¹⁸⁾ unaví. — ¹⁹⁾ m. *hóče, chce*. — ²⁰⁾ nabaží se. — ²¹⁾ útulku. — ²²⁾ ani bylinky; *bíl* = stéblo. — ²³⁾ sklidití. — ²⁴⁾ prkny. — ²⁵⁾ bidly. — ²⁶⁾ parno bývá. — ²⁷⁾ sypká. — ²⁸⁾ jinde. — ²⁹⁾ nahrazují.

znáne. Ako ní 10 do 14 dní dežjá, že vse po njem zdihúje, ptíči omólknejo ali iz dolíne zbežé. Sem ter tje mórajo ljudjé sěbi in živíni vodé vozíti. Věčkrat só jo že od Sušěta na Rebrnicah na tržáško césto vozíli; 1804. l. só jo iz enácega studěnce v Trst vozíli in na bokále ¹⁾ in kozárce ²⁾ prodájali. Kedár škřípanje vrat in vsa drúga známenja nič věč ne izdájó, pázijo ljudjé na jug. Sinóči ali danes jútro je bílo slíšati mnógih zvonóv od júga, ki só vabíli ³⁾ k dežjeprósnim molítvam; ⁴⁾ to pové sósed sosědu, s tém potolážijo máti žalostno družíno. Vědno se vse na jug ozíra in lej! že se kážejo obláčiči od júga, podobní sívim ⁵⁾ jánčkom; ⁶⁾ spremené se počási v velíke obláke, ki se góri kópajo ⁷⁾ in že dva dní in noči čez Nános bežéči deró. ⁸⁾ Že nebó otemní, že zagrmí in debéli ⁹⁾ kánci ¹⁰⁾ naletújejo; ali kakor bi z očěsem trénil, ¹¹⁾ oglási se bórja in pred ko úra míne, ní ga věč obláčiča na nébu; bórja pa píha ¹²⁾ dva dní in tri noči, da se še vse tríkrat bolj posuší. To pa ní še zadósti; ko se v táki potrébi čez ósem dní v drúgič ¹⁾ ali še celó v tréh tédnih v trétjič ¹⁴⁾ na dež naprávi, ¹⁵⁾ razpodí ¹⁶⁾ ga bórja ravno takó.

Polétna ¹⁷⁾ bórja navádno ¹⁸⁾ ne mée; ¹⁹⁾ ker pa dež odgánja in zěmljo suší, da sadú ²⁰⁾ ne dá, je škóda, ktéro naklóni, ²¹⁾ tólikanj ²²⁾ věča. Ní čúda ²³⁾ po tém takem, da bi Vipávec raje iměl bórjo tri tédne po zími, ko tri dní po létu. Če ní bórje po zími, ní túdi mráza, da ljudjé, kar se věčkrat priméri, lehkó célo zímo v vinógradih dělajo. Ko príde húda bórja na méhko ali zrělo grózdje, omandrá ²⁴⁾ ga, pobíje, na tla pomée, da se člověku mílo stóri. ²⁵⁾ Pa vendar pri vsěh húdih bórjah okóli léta se stísne in skríje marsitéri grózdek med trtne mladíke ²⁶⁾ in pérje, da hválěžno ²⁷⁾ povérne ²⁸⁾ na njegóvo máter obrńjeni trúd.

¹⁾ po číších. — ²⁾ sklenicích. — ³⁾ pozývali. — ⁴⁾ k modlitbám za děšť. — ⁵⁾ šedivým. — ⁶⁾ beránkům. — ⁷⁾ shromažďují. — ⁸⁾ valí, hrou. — ⁹⁾ dosl. tlusté, t. j. veliké. — ¹⁰⁾ kapky. — ¹¹⁾ mrknul. — ¹²⁾ věje. — ¹³⁾ po druhé. — ¹⁴⁾ po třetí. — ¹⁵⁾ přistrojí. — ¹⁶⁾ rozpudí. — ¹⁷⁾ letní. — ¹⁸⁾ obyčejně. — ¹⁹⁾ nedělá chumelice; *metati, mēčem.* — ²⁰⁾ plodu, úrody. — ²¹⁾ způsobí. — ²²⁾ kolikrát. — ²³⁾ divu. — ²⁴⁾ oklání. — ²⁵⁾ *mílo stóri* = rozžělí. — ²⁶⁾ letorosty. — ²⁷⁾ vděčně. — ²⁸⁾ nahradí, odmění.

Vsa drúga húda vreména Vipávcu ne prizadenó¹⁾ tóliko in ne storé tóliko škóde, kakor sáma bórja; ta stísne in skrči pridélke²⁾ véčkrat na tretjino téga, kar bi bil brez njé lehkó pridélal. Pa nikjér ní vse rávno takó, kakor bi si človek žélel.³⁾ Vipávec je pri vsej bórji veseléga srcá; rád pripovedúje, kakó da se je ž njó bojevál.

Ako mu létos bórja 100 trt vvije,⁴⁾ polómi ali z mrázom umorí, 200 jih k létu⁵⁾ pogrebenčá⁶⁾ ali vsadí, in ako se da,⁷⁾ v bolj zatíšen kraj,⁸⁾ da bi mu vínce še srcé razveselílo.

Ustanávljanje goratánskih vójvod

(*Ondřej Einspieler.*)

Goratánski⁹⁾ vójvode só se ustanávljali¹⁰⁾ pod Krnsko goro blízu cérkve svétega Pétra. Tam je stal kámen, na katerém je sédel prostorôjen¹¹⁾ kmet. Z êno rokó je držal marógastega¹²⁾ bíka, z drúgo pa enáke bárve kobílo. Ne dáleč od njéga je stal vójvoda v sívej¹³⁾ súknji¹⁴⁾ in v kmétskih črévljih¹⁵⁾ z dežélno zastávo¹⁶⁾ srédi svôjih žláhtnikov¹⁷⁾ in vítezov.¹⁸⁾ Ko se približa vójvoda, na pálico¹⁹⁾ naslónjen, kmétu na kámenu, povpráša ga kmet v slovénskem jezíku: „Kdo se tam približúje?“ — Na to odgovoré vsi okóli sedéči: „To je dežélni knéz.“ Kmet dálje povpráša: „Ali bóde pravíčen²⁰⁾ sodník,²¹⁾ ki íšče sréčo domovíne? Ali je prostorôjen? Ali je prijázen várh²²⁾ práve vére?“ — Na to vsi odgovoré: „Je in vsélej bóde.“ — „Pa — po katérej pravíci,“²³⁾ rěče kmet, „môre me pregnáti z môjega sédeža?“²⁴⁾ Vsi odgovoré: „Dobíš šestdeset belícev,²⁵⁾ marógastega bíka, kobílo

1) stihnou. — 2) výdělký. — 3) přál. — 4) skrouť. — 5) budoucího roku. — 6) zahrabe. — 7) možná-li. — 8) místo, které má více zátiší. — 9) Korutanšti; — *Goratán* n. *Korotán* = Korutany, jiná to jména této země vedle: *Koróško* a *Koróška*. — 10) dosazovali (na trůn). — 11) svobodník (v nevolnictví nezrozený). — 12) strakatého. — 13) šedém. — 14) kabátě. — 15) střevicích. — 16) praporem. — 17) šlechticů. — 18) rytířů. — 19) hůl. — 20) spravedlivý. — 21) soudce. — 22) zkráceno za: *váruh* = ochránce. — 23) právem; *desníca* = pravice; *děsen*, *s-na*, *-sno* = pravý, -á, -é (dle strany). — 24) zde: sedadla, jinak *sédež* = sídlo. — 25) penězů (tehdejších feniků).

in obléko, katéro zdaj knéz nôsi, in prôsta bôde tvôja híša vseh dávkov.

Zdaj kmet knéza ráhlo ¹⁾ v líce udári, opominjáje ga, naj bôde pravíčen sodník; potém odstópi in odpélje živínčeti. ²⁾ Knéz pa stópi na ubórni, ³⁾ neokínčani ⁴⁾ kámen, potégne mēč, máhne ž njím na vse štíri vetróve in se za-rotí, ⁵⁾ vsem bíti sodník po dolžnósti in pravíci.

Naslédki prvih túrških vôjsk ⁶⁾ po slovénских krájih.

(J. Trdína.)

Túrške búrje só iméle vážne naslédke za naše pradéde. Rés je, njih dežela je bíla zdaj jáko mendrána, ⁷⁾ njih posést ⁸⁾ je v ôgnju gínila, jézero ⁹⁾ brátov ní bilo iz súžnosti ¹⁰⁾ več: pa túdi dôbrih naslédkov ní mánjkalo. ¹¹⁾ Ljúdstvo, ki se je v začétku sovražnikov bálo, se je prepričalo, ¹²⁾ da ga zamóre ¹³⁾ le lástna ¹⁴⁾ móč réšiti, ker je iméla Avstrija prevēč na drúgih krájih oprávití, ¹⁵⁾ da bi môgla túdi tu pomágati. Ôno se tedaj iz svôjega dólgega spánja predrámi, ¹⁶⁾ za mēč zagrábí ¹⁷⁾ in spét svôj pogúm ¹⁸⁾ dobí. Srčnosť ¹⁹⁾ prešíne ²⁰⁾ vsaktéro srcé, bēžanje ²¹⁾ se začénja med sramôto ²²⁾ štéti, več se ne bojíjo túrških naválov. Grmáda ²³⁾ na mēji se svéti, známenje je znáno in se dajē dálje in dálje, v vséh dolínah je oróžanje, ²⁴⁾ krváva sprejétev ²⁵⁾ sovražnika čáka. In ako je túdi káka posámezna ²⁶⁾ vás prijéta, ²⁷⁾ vendar je bíla túdi takrát zmága ²⁸⁾ gotóva. ²⁹⁾ Možjé in mladéniči stojé v táboru, pod njími goré njih híše, ki só jih Túrki zažgáli, za njíhovim

¹⁾ jemně. — ²⁾ dual! dobytčata. — ³⁾ m. ubóžni = chudičký, jednoduchý; — psává se též: *bóren* m. *ubóren*. — ⁴⁾ neozdobený. — ⁵⁾ přísahá (zapřísáhl se). — ⁶⁾ *vojska* = vojna. — ⁷⁾ čili: *mandrána* = ušlapána, zpusťošena. — ⁸⁾ majetek. — ⁹⁾ tisíc. — ¹⁰⁾ z otroctví (se více nevrátilo). — ¹¹⁾ nescházelo. — ¹²⁾ přesvědčilo. — ¹³⁾ může. — ¹⁴⁾ vlastní. — ¹⁵⁾ byla zaneprázdněna. — ¹⁶⁾ procitne (procitlo). — ¹⁷⁾ chopí (chopilo). — ¹⁸⁾ zmužilost. — ¹⁹⁾ srdnatost. — ²⁰⁾ pronikne. — ²¹⁾ útěk, utíkání. — ²²⁾ hanbu. — ²³⁾ hromada, branice (dříví). — ²⁴⁾ zbrojení. — ²⁵⁾ uvitání. — ²⁶⁾ jednotlivá. — ²⁷⁾ dobytá, vzata (útokem). — ²⁸⁾ vítězství. — ²⁹⁾ jisto.

hrbtòm¹⁾ je církev, ki hráni svéte skrivnostíi njíhove vére, ki jim hráni zdaj túdi žéne in déco, in to církev hôčejo z vsém, kar jim je v nji svétega in drágega, Túrki požgáti. Kóliko tedaj rečí, ki človéku iz vséh nítek srcá pogúm za najstanovítnejšo²⁾ in srdítejšo brambo³⁾ budíjo in só mu tedaj gotóve zmáge poróki.⁴⁾ Le tiste bôje, v katérih jih je na jézera pádalo, nahájamo v stárih búkvah zapísane; pa kjé stojí káj od⁵⁾ mánjših prásk,⁶⁾ v katérih se srčnosť posámeznega človéka še veliko bòlj káže; kjé kaj od bôjev, ki só se na pokopalíščih⁷⁾ godíli, in od junáških dél, ki só jih po sámem⁸⁾ dovrševáli! Le ljúdstvo je še sem ter tja te bôje ali v pésmi ali v povédkah ohranílo. Kdó ne pozná srčností Lámbergarja proti grozovítnemu Túrku Pégamu! Kdó iz Dolénskega ne bóde védel skôraj od vsákega gríča⁹⁾ pripovedováti, da só se někdej tu s Túrkom bojeváli! V izgléd¹⁰⁾ postávimo tukaj nekóliko mánjših, ne imenítnejših bôjev.

Mohamedánci só pridríli v néko vás na Dolénskem. Vse je bilo prážno, rázen éne bájtice.¹¹⁾ ki je na višávi¹²⁾ pri vási stála. Tukaj je ostál gospodár, vélik, korenjáški móž, s svôjo hčerjó domá, in je hôtel rajši pogíniti, kakor svôjo kóčo¹³⁾ pustíti. Imèl je dvé púski, s katérima na Túrke, ki se približújejo, strelí in z vsákim streljájem nevérca prevérne.¹⁴⁾ Srdíti plánejo¹⁵⁾ Túrki próti kóči in méčejo plámen v njó; pa bíla je z zelènimi jélkovimi kózami¹⁶⁾ kríta in se ní hotéla užgáti. Med tém si je móž že púško v nóvo nabásal¹⁷⁾ in je spét Turčina podfl;¹⁸⁾ drúgo púško mu pa hčerka nabíje, da zamóre v četrtó¹⁹⁾ sovražníka zvrniti. Zdaj mu hčí spét prvo púško nabáše, in takó je to dálje šlo, móž je stréljal, hčerka mu spróti básala, in Túrki só pádali. Jéli²⁰⁾ só zdaj mísliti, da móra v kóči céla trúma²¹⁾ skríta tícati, ker stre-

¹⁾ zády. — ²⁾ nejstatečnější. — ³⁾ obranu. — ⁴⁾ plur., zárukou. — ⁵⁾ od m. o. — ⁶⁾ bitkách. — ⁷⁾ hřbitovech. — ⁸⁾ jednotlivě (osobou). — ⁹⁾ kopci. — ¹⁰⁾ ukázku, příklad. — ¹¹⁾ chýška. — ¹²⁾ výšině. — ¹³⁾ chalupu. — ¹⁴⁾ porazí. — ¹⁵⁾ ženou se. — ¹⁶⁾ kóža = kůže i kůra. — ¹⁷⁾ dosl. nacípal, t. j. nabil. — ¹⁸⁾ povalil. — ¹⁹⁾ po čtvrté. — ²⁰⁾ jali se, počínali. — ²¹⁾ dav.

ljánje ní prenéhalo, in só nágloma iz vséga tístega krája ubégnili. Ko príde móž iz bájte, je bila vsa višáva z mrtvími Túrki pokríta.

Drúgi krat só bíli nevérci v Mengeš (na Gorénskem) prirojíli. Túdi tu só ljudjé híše popustíli; le éden, Ščit po iménu, se je v spódnji kléti¹⁾ skríl in je ostál. Ko príde večer, Túrki po híšah polégajo. Ščit izléze zdaj iz svôjega zakótja, zaklépa²⁾ zaporédoma híšo za híšo in potéu náгло hití³⁾ po Mengšáne, ki só se na blížnjem gríču sošli. Ti korákajo⁴⁾ v vás, obstópajo híšo za híšo in ukazújejo⁵⁾ povsód, kámor prídejo, Túrkom, ki só nótri, da se udájo. Ti só míslili, da je vsa vás s kristjáni obsédena, zatórej se zaporédoma vse bíše udájo in takó só postáli Túrki, ktérih je bílo več jézer, jetníki⁶⁾ nekóliko oróžanih kmétov.

Túdi žénski spól⁷⁾ se je izkazováł o téh nevárnostih enáko neprestrášenega in pogúmnega. Na Skarúčino (vás na Gorénskem) só Túrki prišli, ko só ljudjé bíli rávno na pólju. Oní gredó v najlépšo híšo, kjer je le dvánajst lét stára pastiríca⁸⁾ domá. Ker jih je takó srpó⁹⁾ glédala, oblúbijo ji dva zláta dáti, ako jim pokáže, kjé só denárji. Óna jih pélje po stopnícáh,¹⁰⁾ jim odprè¹¹⁾ želézna vráta¹²⁾ in jim rěče svôje délo hítro oprávití.¹³⁾ Kómaj só nótri óna brž vráta zaprè, zakléne¹⁴⁾ in po ljudí na pólje hití. Túrki só bíli potéu pobíti. Pred smrtjo se njih vójvoda¹⁵⁾ obríne k pastiríci in ji svójs zlat prsten in 1000 zlátov iz žépa dá, rekóč, da je zaslužila táka déklica plačilo,¹⁶⁾ če rávno móra on za vóljo njé pogíniti.

Tákih in enákih dogódeb se je ob túrških vójskah po deželi mnógo pripetílo.¹⁷⁾

1) sklepě. — 2) dá na závornu, zamkne. — 3) spěchá. — 4) kráčeji. — 5) rozkazují. — 6) zajatci. — 7) pohlaví. — 8) pastýřka. — 9) udiveně. — 10) schodech. — 11) otevře. — 12) dvěře. — 13) aby vykonali. — 14) zastrčí (dá na závorku). — 15) vůdce. — 16) odměnu. — 17) událo.

Môjim rojâkom.

(*Val. Vodník.*)

Slovénec! Tvôja zêmľja je zdráva,
Za prídne nje léga ¹⁾ najpráva,
Pólje vinógrad, gôra, morjé,
Rúda, kupčíja têbe redé. ²⁾

Za uk si prebrísane ³⁾ gláve,
Pa čédne ⁴⁾ in trdne postáve;
Išče te sréča, um ti je dán,
Našel jo bós, če nísi zaspán.

Glej! stvárnica ⁵⁾ vse ti ponúdi, ⁶⁾
Le jêmat od njé ne zamúdi; ⁷⁾
Lénega čáka strgan rokáv,
Pál'ca ⁸⁾ beráška, ⁹⁾ prázen bokál. ¹⁰⁾

Memento morí.

(*Fr. Prešeren.*)

Dolgóst življênja nášega je krátka.
Kaj znáncev že zasúla je lopáta!
Odpírta nóč in dán so grôba vráta;
Al' dnéva ne pové nobêna prát'ka. ¹¹⁾

Pred smrtjo ne obvár'je kôža gládka,
Od njé nas ne odkúp'jo kúpi zláta,
Ne odpodí od nas življênja táta
Vesélja hrúp, ¹²⁾ ne pévcev pésen sládka.

Naj zmísli, kdór slepôto ljúbi svéta
In od vesélja do vesélja léta,
Da smrtna žétev vsák dan bolj dozóri. ¹³⁾

¹⁾ poloha. — ²⁾ živí. — ³⁾ protřelé, vtipné. — ⁴⁾ švarné. — ⁵⁾ příroda. — ⁶⁾ nabízí. — ⁷⁾ nemeškej. — ⁸⁾ pálica = hůl. — ⁹⁾ žebrácká; beráč = žebrák. — ¹⁰⁾ žbán; rým zní foneticky: rokán, bokán. — ¹¹⁾ selský kalendářík, jenž proročuje počasí. — ¹²⁾ hluk. — ¹³⁾ dozrává.

Zna ¹⁾ bítí, da, kdor zdaj vesél prepéva,
V mrtváškem prtu ²⁾ nam pred kôncem dnéva
Molčé trobéntal ³⁾ bó: „memento mori!“

U b é ž n i k r a l j.

(Fr. Levstik.)

Nóč je temna, pôdkve ⁴⁾ jêklo ⁵⁾ pôje; ⁶⁾
Glej, po gózdu kralj ubéžen ⁷⁾ jáha,
Zgúbil vojsko, zgúbil zêmlje svôje,
Skríva se ko zvér po lésu pláha.
Níma žêne, hčere, ne sinova, ⁸⁾
Vse mu vzéla vrážna ⁹⁾ je sekíra;
Kóča ¹⁰⁾ vsáka dúri mu zapíra,
Spremljeválca ¹¹⁾ níma pót njegóva.

In zajezdi v gósto drévje lésa.
Konj se zdrzne, ¹²⁾ nôče delj bežáti,
V strán ¹³⁾ zahrska, ¹⁴⁾ kvíšku pnè ušésa:
Brêzdno vídi pred sebój zijáti. —
Kralj pa gléda in zastónj ugíblje;
S konja stópi, k véji ga privéze,
Plašč pogrne, ná-nj ves trúden léže:
Sladek sèn nad brêzdnom ga zazíblje. ¹⁵⁾

Dihnejo mu sánje ¹⁶⁾ v trúдно glavo:
„Stol kraljevi iz zemljé mu ráse; ¹⁷⁾
On pak séda ná-nj s častjó in slávo,
Bogat, venčan, ¹⁸⁾ ko nekdánje čáse.
Zída se nad njím poslópje ¹⁹⁾ šíрно,
Razsvetljêno v zlátu lesketaje;
Stavijo se vêže ²⁰⁾ na vse kraje;
Zvunaj čúje stráže hójo mírno.“

¹⁾ mûže. — ²⁾ rubáši. — ³⁾ troubiti. — ⁴⁾ podkovy. — ⁵⁾ ocel. —
⁶⁾ zní. — ⁷⁾ prehájící, na útêku. — ⁸⁾ = sína. — ⁹⁾ nepřátelská. —
¹⁰⁾ chýška. — ¹¹⁾ průvodce. — ¹²⁾ vzpírá. — ¹³⁾ stranou. — ¹⁴⁾ žarže. —
¹⁵⁾ ukolébá. — ¹⁶⁾ sny. — ¹⁷⁾ = ráste. — ¹⁸⁾ korunován. — ¹⁹⁾ palác. —
²⁰⁾ loubí.

„Prebudí se bobnov ropotánje,¹⁾
 Prebudí se grom trobént vojáških,
 Vstane žvenket²⁾ in ostróg rožljánje,³⁾
 Ide truma⁴⁾ vójjvodov junáških;
 Gre med njími knéz iz zêmlje túje,
 Ki mu hôtel je dežêlo vzéti;
 Zmágan ide z njím továrši vjéti,
 Klánja se mu, silni meč darúje.“

„Zadoníjo spét trobênte glásne,
 In prikáže se obráz⁵⁾ kraljíce;
 Z njó sinóvi, z njó so hčere krásne,
 Njej visôke stréžejo devíce.
 Tu gospôda kralju vsa zavpíje:⁶⁾
 „Bóg ti slávo hráni čáse věčne!
 Svetlim vnúkom tvôjim dnéve sréčne!“⁷⁾
 Hrum veselí po dvoránah bije.“

Vzdihne v živih sánjah kralj: Carújem!
 Oh podóbe glédal sem neznáme,
 Da ubéžen skrívam se po tújem!“
 V sánjah kvíšku, kakor jêlen, pláne:⁷⁾
 Hôče k svôjim — rôke šíri — páda!
 Meč z oklêpom⁸⁾ v dno brezdná brenkóče.⁹⁾
 Konj se strga, pôdkve vdár¹⁰⁾ ropoče,¹¹⁾
 Krokotajo vráni¹²⁾ iz prepáda.

Na gôro.

(*M. Vilhar.*)

Na gôro, na gôro,	Na gôri cvetlíce ¹⁵⁾
Na stírme vrhé!	Najzálše ¹⁶⁾ cvetó,
Tje ¹³⁾ klíče in míče ¹⁴⁾	In ptíce preljúbe
In vábi srcé.	Najslájše pojó.

¹⁾ víření. — ²⁾ břinkot. — ³⁾ drnění. — ⁴⁾ zástup. — ⁵⁾ tvář. —
⁶⁾ zvolá. — ⁷⁾ vyrazí; řítí se. — ⁸⁾ pochvou. — ⁹⁾ řinčí. — ¹⁰⁾ rána,
 udeření. — ¹¹⁾ hlučí. — ¹²⁾ havrani. — ¹³⁾ tam (vzhůru). — ¹⁴⁾ láká. —
¹⁵⁾ květiny. — ¹⁶⁾ nejpěkněji.

Na gôri pod máno ¹⁾
 Obláki visé,
 Nad máno višáve
 Bliščíjo vedré. ²⁾

Na svóbodnej gôri
 Ní zémских nadlóg; ³⁾
 Nad máno, pod máno,
 Krog mène je Bóg.

Tedaj le na gôro,
 Na stíme vrhé!
 Tje klíče in míče
 In vábi srcé.

M í r ?

(Josef Stritar.)

Dovòlj, dovòlj krví je že prelíte,
 Popíti je ne môre zêmlja več;
 Poljáne ⁴⁾ z mrtvimi so trupli kríte,
 Strašno razsájal ⁵⁾ je krvávi meč.

Gorjé, morje širôko in globôko
 Razlilo se je čez dežêl mejé;
 Kedó ⁶⁾ podá nesréčnim réšnjo ⁷⁾ rôko,
 Prej ko jih vse ugonobí ⁸⁾ gorjé.

Pepel vasí, razrúšena so mésta,
 S plamenom meč sovražnikov divjá; ⁹⁾
 Begúnov ¹⁰⁾ mrgolí ¹¹⁾ stezà in césta,
 Da jim pred smrtjo gozd zavétja ¹²⁾ dá.

Potíkajo se kakor zvér po hósti ¹³⁾
 A kaj, da je sovražnik dáleč zad?
 Oj blagor mrtvim, vséh težáv so prosti!
 Kar jih ostálo, táre ¹⁴⁾ mraz in glad.

¹⁾ = *menój* (mnou). — ²⁾ jasné (bez oblak). — ³⁾ nesnázi, težkosti. — ⁴⁾ pole, roviny. — ⁵⁾ řádil. — ⁶⁾ kdo. — ⁷⁾ spasnou. — ⁸⁾ zahubí. — ⁹⁾ zuří. — ¹⁰⁾ uprchlíky. — ¹¹⁾ hemží. — ¹²⁾ útulek. — ¹³⁾ huštinou (nízkým lesem). — ¹⁴⁾ potírá.

Na pómoč klícali so dáljne brate;
 Prišli so bratje — žalostna pomóč!
 Prinêšli níso jim svobode zláte,
 Dasi jih žé je pálo stó tisóč!

V trpljêni smo pomagat jim hitéli,
 'Trpéti jim pomagali zvestó; ¹⁾
 Strmí ²⁾ Evropa, káj so pretrpéli,
 Kar drúgim nemogóče — njim lehkó!

In hrabra stanovítност ³⁾ je zmagála,
 Čast, sláva tí, slovánski tí junák,
 Sovrážnika se móč ti je udála,
 Na tléh leží krváv, pobit divják.

Na tléh leží in, glej! rokó podaje
 Zmagalcu: Mír med nama, silni car!
 Teptal ⁴⁾ ne bódem več in davil „raje“,
 Odslej ji bódem dôber gospodar.

O car visôkodušni, zmagoviti!
 Ti ne poslušaj ga, poslušaj nas;
 Ne daj, ne daj se mu pregóvoriti,
 Ne vtakni ⁵⁾ meča, zdaj je pravi čas.

Zastónj prelíta drága krí ne bódi,
 Ne vstávi ⁶⁾ se, še êden, zádnji vdár! ⁷⁾
 Pravíco in krivíco zdaj razsódi,
 Razsódi stáro právdo, silni car!

Divjástvu ní prostora tu v Evropi!
 Takó je! kaj beséde in prepír?
 Pogázi ⁸⁾ ga, na glávo gadu stópi!
 Potém si zmágal rés, potém bo mír.

¹⁾ věrně. — ²⁾ děsí se. — ³⁾ neústupnost. — ⁴⁾ šlapati. — ⁵⁾ ne-
 zastrč. — ⁶⁾ nezastav. — ⁷⁾ ránu. — ⁸⁾ ušlap.

D o m o v í n i.

(Sim. Gregorčič.)

O vdôva tóžna,¹⁾ zapuščêna,
 Ti mati toliko sirôt,
 S krvjó, solzámi napojêna,
 Ki ból poznáš le, nič dobrôt,
 Oj mati vdánega ti sína,
 Oj, zláta mati — domovína!
 Ti krásna si, krasnéjše ní,
 Kar jih obséva zárja dnéva;
 Krepóstna si, vsa vrédna tí,
 Da króna vénča te kraljéva.
 A trnjev le tvój vénec je,
 In rod tvój rod-mučênec je;
 Sovrážni svét te le prezíra,²⁾
 Prezíra te in te zatíra!³⁾
 Kdaj to gorjé pač mine ti?
 Kdaj se okó ti vjasni kálno?
 Kdaj sléčeš to obléko žalno.
 Kdaj solnce zláto sine ti?
 O, da z močjó in sréčo, slavo,
 Ne s króno trnjevo. nebó
 Ovílo bi ti svéto glávo, —
 Kakó bi jaz ti pél glasnó!
 A ker nikdó ne šteje⁴⁾ te,
 Ker ves te svét teptá z nogámi,
 Jaz ljúbim tém srčnéje te,
 Jaz ljúbim tem zvestéje te,
 A ljúbim te — s solzámi!
 Oj mati môja domovína,
 Ljubézen môja ti edína,
 Ti môja skrb in bolečina,
 Bog čúvaj dobrotljívi te,
 Bôg žívi te, Bôg žívi te!

¹⁾ smutná, žalostivá. — ²⁾ povrhá. — ³⁾ utiskuje. — ⁴⁾ ctí.

Slovénska legenda.

(Ant. Aškerc.)

„Odprite!“ pred rájem začúje se klic,¹⁾
 In někdo potrka²⁾ tri krati;
 Že s kljúči za pásom, veselih líc
 Stojí sveti Peter med vrati.

„Kdo duša si bôžja?“ jo práša vratár,
 Od gláve do nóg premotrí³⁾ jo, —
 „Slovénec ponížen, nebéški ključár!
 In v rájsko želím domačíjo.““

„Slovénec! Oh, rad Vam verjámem tó,
 Predôbro pač vam ne godí se;
 Zatôrej vsak rajši ostavi zemljó,
 Pa k nam gor čím brž preselí se.

„Iz vsákega najdete tukaj stanú⁴⁾
 Velíkih in slavnih svetníkov,⁵⁾
 Iz Vašega jadnega⁶⁾ pa rodú
 Največ jih je — mučeníkov.

„No predno Vam ôdprem sveti raj,
 Prestópiva večnosti meje, —
 Oprôstite, prí nas je tak običaj, —
 Kakó Vam čestító imé je?“

„Slovénsko mi Primož je Trubar imé,
 Saj kdo me utégne⁷⁾ poznati...“
 „Že dôbro!“ Šentpeter mu reče smeje,
 „Počákajte tukaj pred vrati!“

* * *

¹⁾ volání. — ²⁾ zaklepe. — ³⁾ přeměří; *motriti* = pozorovati. —
⁴⁾ stavu. — ⁵⁾ světců. — ⁶⁾ lopotného, usouzeného, bídného. — ⁷⁾ asi
 mohl.

Žarí¹⁾ se dvorána nebéška, žarí,
 Od bajnih²⁾ leskéče lučij;
 Pred svatov nebéških sijajne³⁾ redí
 Ustopi Šentpeter s ključi.

„Iz solzne dolíne tuj gospód
 Na pragu je naše híše,
 Poprôsil ponižno me je za vhod,
 A Primož Trubar se píše.“

„Káj? Trubar!“ vladika Tekstor dé,
 „Kakó? *Primož Trubar* ste rêkli?
 Živí-li še tá do današnjega dné?
 Ní zdavnaj že zgôrel v pêkli?

„Po vsej domovini vam nékdaj razpél
 Bil vražje je svoje mréze,⁴⁾
 Ovčíce mi vse poloviti je htél —
 Gospôda gotóvo to vé že.“

„Križ božji! Slovénski Luter je tu!“
 Bolestno škof Tomaž Hren vzdahne,
 „Še *tukaj* ne bode pred njím mirú?!
 Na dnò víc⁵⁾ nazáj naj se pahne!“

„Pripeljal ne mara⁷⁾ s sebój cel sod⁸⁾
 Slovenskih je *Svetih Písem*;
 Pečí bil sem kúrit⁹⁾ dal ž njími povsód,
 Vseh mogel dobiti nisem.“ —

„Pomíslite,“ Slomšek se oglásí,
 „Pomíslite, sveti očetje!
 Kar Primož na zemlji več ne živí,
 Pretéklo že tri sto nam lét je.

¹⁾ září. — ²⁾ kouzelných. — ³⁾ skvělé. — ⁴⁾ sítě. — ⁵⁾ více, plur.
 = očištec. — ⁶⁾ strčí, vrhne. — ⁷⁾ třebas. — ⁸⁾ sud. — ⁹⁾ topiti.

„O véri njegovi ní bilo sledú
 V Slovécih o mojem časi.
 Predlágam, da raj se otvóri možú,
 Da brat naš zaslužni se spasi.

„V jezíku premilem on prvi iz vséh,
 O, čujte! nam knjige je pisal!
 In gréh, ki učinil ga bil je, gréh —
 Spokorníku ¹⁾ Bog ga je zbrísal...“ ²⁾

Joj! bil vam prepir in spor je na tó
 Po celi slovenski strani,
 Še drugi začeli nastavljati so
 Uhó radovedno ³⁾ rajáni.

Z Jerónimom sveti Avgústín
 Smehljáje se tam pogovárja.
 S Kvirínom šepeče škof Viktorín,
 Kazáje na Petra, vratárja.

Metódiju papež Nikoláj
 Sladkó se na glas poróga: ⁴⁾
 „Nò, brate moj, slišiš in vídiš sedaj,
 Kaj tvoja slavjanska je zloga?“ ⁵⁾

In angeljci zlati okróg letajoč
 S perútmi delajo veter...
 Pri vratih brez sape, ⁶⁾ osúplo ⁷⁾ zróč,
 Ko v tléh ukopán ⁸⁾ stojí Peter.

„Mír!“ — čuj, s prestola svojega Bog
 Zdaj glas svoj svarilni ⁹⁾ povzdigne,
 Slovence takój potolaži ¹⁰⁾ okróg,
 Vratárju z rokój pomígne.

¹⁾ kajieníku. — ²⁾ smazal. — ³⁾ zvědavě. — ⁴⁾ posmívá. — ⁵⁾ svor-
 nosť. — ⁶⁾ dechu. — ⁷⁾ udiveně. — ⁸⁾ jako k zemi přimrazen. — ⁹⁾ vý-
 stražný. — ¹⁰⁾ ukonejší, upokojí.

„*Do danes* vaš Trubar je v ôgni pripet
 Za greh se svoj óstro pokôril,
 Od danes naj tukaj bo z vami vréd
 Za tó, kar je *dôbrega* stôril.

„Ker v vašem jeziku vas prvi učíl
 Molíti je, psalme péti,
 Zdaj večno me bode slovenski slavíl,
 Peváje svoj: „Sveti, sveti!“ ...

In ključ zarožljá ¹⁾ in raj odprt,
 In Primož Trubar ustópi.
 Mej slavnimi brati (pač mnogim na srd!) ²⁾
 Bog sestí velí mu na klopi. ³⁾

Prešeren, glej, tam mu naproti hití:
 „Naj bom jaz tvoj prvi čestitelj!
 Iz národne smrtne, stoletne nočí
 Na delo si prvi budítelj!“

¹⁾ zachřestí. — ²⁾ hněv. — ³⁾ lavici.

O B S A H.

Úvod	Strana 3
----------------	-------------

Hláskosloví.

Písmena. Přízvuk	5
Zvláštní rozdílly ve hláskosloví a výslovnosti	7
Rozdílly v některých tvořících příponách jmen podstatných	12
Pravopis	14

Tvarosloví.

Podstatná jména	16
Přídavná jména	22
Náměstky	25
Číslovky	29
Slovesa	31
Příslovce	44
Předložky	50
Spojky	52
Mezislovce	54
<i>Syntaktické</i> a jiné zvláštnosti	54

Chrestomathie.

Národní přegóvori	67
Prílike	71
Iskrice živénja (<i>J. Bleiweis</i>)	71
Prevódi iz českých beril.	
1. Kako je bil ustanóvľjen sázavski samostán	72
2. Lépa beséda nájde lépo mésto	73
3. Králj Věčeslav II.	75
4. Poštěnost in plemenitost	77
Viktórica. (Přel. <i>Fr. Cegnar</i>)	78
Vipávská bórja. (<i>M. Vrtovec</i>)	98
Ustanávljanje goratánských vójvod. (<i>O. Einspieler</i>)	105
Naslědki prvích tůrských vójsk po slověnských kráľih. (<i>J. Trdina</i>) . .	106
Môjim rojákóm. (<i>V. Vodník</i>)	109
Memento mori. (<i>Fr. Prešeren</i>)	109
Uběžni králj. (<i>Fr. Levstik</i>)	110
Na gôro. (<i>M. Vilhar</i>)	111
Mir? (<i>J. Stritar</i>)	112
Domovini. (<i>S. Gregorčič</i>)	114
Slověnska legenda. (<i>A. Aškerc</i>)	115

Dodatky a opravy.

Na str. 6. ř. 12. dodej: Na př. mórje a morjé, čému a čemú, káko a kakó, vóziti a voziti, tíčati a tičáti, béžanje a bežánje, préveč a převěč, dežêla a dežêla, rôka a róka, môrem a mórem a j. v.

Na str. 32. ř. 12. a 11. zdola změň přízvuk dle nové (Valjavcovy) jednotné akcentuace: přesti, předom a sêsti, sêdem m. přêsti, přêdem a sêsti, sêdem.

Na str. 64. ř. 11. dodej: V řídkých případech však, kde se trvání děje nedá mysliti (na př. šel zdvihnout ořech), užívá se ovšem skona-lého slovesa.

Na str. 71. ř. 3. před „gledata“ polož: Ôna, vídva)

